

Rapport för licentiatexamen i arkitektur

OMRÅDESANALYS SOM DELTAGANDEMETOD

– att tolka och förmedla berättelser till planeringsunderlag

LISA ÅHLSTRÖM

Institutionen för ARKITEKTUR

CHALMERS TEKNISKA HÖGSKOLA

Göteborg, 2011

OMRÅDESANALYS SOM DELTAGANDEMETOD

– att tolka och förmedla berättelser till planeringsunderlag
LISA ÅHLSTRÖM

© LISA ÅHLSTRÖM, 2011.

Institutionen för Arkitektur
Chalmers Tekniska Högskola
412 96 Göteborg

Telefon 031-772 1000

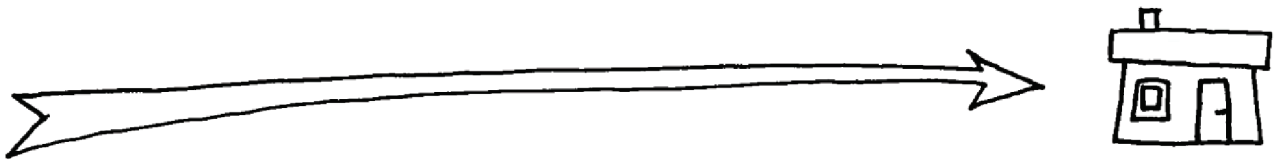
Det empiriska materialet i forskningsprojektet är framtaget i samarbete med
Uddevalla Kommun
MSM
Interreg Sverige-Norge / Europeiska Unionen

Foto och illustration av Lisa Åhlström (om ej annat anges)

Omslag tryckt hos Chalmers Reproservice
Inlaga tryckt hos Majornas Copyprint
Göteborg, 2011

CHALMERS

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Abstract	9
Tack till...	10
Förord	11
I – INLEDNING	12
Syfte	13
Metod	13
Teori och praktik	14
MSM – närdemokratiområden och områdesanalyser	14
Rapportens upplägg	14
Begreppsanvändning	16
II – MEDBORGARINFLYTANDE OCH SAMHÄLLSPLANERING	18
Varför medborgarinflytande	18
Förklaringsmodeller för deltagande	19
Problemformuleringsprivilegiet	21
Forskarmiljö	23
Svensk kommunal kontext	26
Andra projekt	28
Byapolitikprojektet	28
Sydlänsprojektet	28
Det lilla grannskapet	29
Tidaholm T&Cprojektet	30
Fler projekt	30
Andra metoder att jämföra med	31
Platsanalysmetoder	31
Lär känna din ort	31
Norsk stedsanalyse	31
Sosiokulturelle stedsanalyser	32
Lokalsamfunnsmodellen	32

Medborgardeltagandemetoder	33
Medborgarbudget	33
Trygghetsvandring	34
Designdialog	35
Arbetsboksmetoden	36
III – EU-PROJEKTET MÖTESPLATS MEDBORGARE	38
Fredrikstads Lokalsamfunnsmodell	40
IV – OMRÅDESANALYS SOM DELTAGANDEMETOD	43
En metod växer fram	43
Intervjuer och arbetsdagbok	45
Omvänd arbetsordning och studentarbeten	49
Konflikthantering och innehållsförskjutning	52
Planering i andra frågor och spontanintervjuers betydelse	55
Att lämna över en metod	58
Områdesanalysens innehåll	60
CHECKLISTA OMRÅDESANALYS	62
Intervjumetod	62
Djupintervju	62
Spontanintervju	62
Strukturerade arbetsmöten	62
Tolkning	63
Skriften	63
Utställning	65
Att välja arbetsmötesmetod	66
Kartor	66
Bilder	68
Samtal och ord	69
Närdemokratiområdenas framtid	70
Ljungskile	70
Bokenäset	71

Lane Ryr	71
Dalaberg och Hovhult	71
Tureborg	72
Studentprojekten	72
V – SLUTSATSER OCH FORTSATT FORSKNING	74
Resultat	74
Reflektion	78
Vem gör vad?	78
Objektivitet och ansvar	79
Trovärdighet	80
Projekt/ process	81
Förtroendekapital	82
Fortsättning	83
Kunskap och livsform	83
Kommunikation	84
Maktstrukturer	84
VI - REFERENSER	86
Litteratur	86
Avhandlingar	87
Andra tryckta källor	88
Källor online	89
Intervjuer	89
Vidare referenser	89
VII - BILAGA MSMs metodhandbok	92

AREA ANALYSIS AS A PARTICIPATORY METHOD

- interpreting and communicating narratives into material for societal planning

By: LISA ÅHLSTRÖM

Department of Architecture

CHALMERS UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Participation in planning has become a popular strategy all over the world in attempts to improve the relationships between citizens, planners and politicians, as well as the quality of new developments. Some projects have shown promising results, while others show reverse effects. A pilot project in the municipality of Uddevalla has had a somewhat different approach, not inviting the public into the actual planning, but to analyses of the current situation in selected areas of the municipality – Site or Area Analysis as a Participatory Method.

This evaluation of said project shows an impact on the planning process as a whole, where citizens now feel more involved, where the novelty of the method in effect invites the inhabitants of a place to specify and phrase the issues and needs of their local situation. The report is written in Swedish.

KEY WORDS

participation, communication, site analysis, area analysis, urban planning, rural planning, societal planning, municipal planning, local knowledge, local democracy, municipal organisation, empowerment

Det är många som bidragit till den här rapporten på olika sätt, som jag skulle vilja tacka.

Till att börja med vill jag naturligtvis tacka Uddevalla Kommun för möjligheten att få arbeta inom projektet *Mötesplats Medborgare*. Jag vill då särskilt nämna Stefan Björling och Lynn Joel som under hela tiden varit behjälpliga från kommunen.

Vidare vill jag rikta ett varmt tack till alla de samarbetsföreningar, intervjupersoner och boende i de olika analysområdena, som på olika sätt bidragit i arbetet. Tack!

Jag vill också tacka mina handledare på Chalmers, Björn Malbert och Lena Falkheden å det varmaste för allt stöd och all hjälp.

Mina doktorandkollegor har varit oumbärliga, då de funnits där för diskussioner, samtal och funderingar som hjälpt mitt arbete framåt. Här skulle jag särskilt vilja nämna Joanna Gregorowicz - Kipszak, Julia Fredriksson, Tobias Engberg och Johanna Eriksson. Tack för hjälpen!

Stort tack till Emma Persson som tog sig an att arbeta med min metod i stadsdelen Tureborg. Du delade med dig av dina lärdomar och du hjälpte mig med formuleringar och insikter som hade varit väldigt svåra att komma fram till på egen hand. Tack!

Jag vill också tacka studenterna från masterstudion *Sustainable Development in a Local Context* för gott samarbete, och några av dem vill jag tacka lite extra. Tack Mia, Frida och Helena för ert fortsatta intresse i mitt arbete och den hjälp era kommentarer och frågor givit mig.

Till sist vill jag tacka familj och vänner som alltid finns där, som stöd och inspiration. Särskilt mamma Eva Åhlström som hjälpte mig korrekturläsa. Och till sist ett extra stort tack till min Tobbe. Tack för att du finns.

Tack alla!

Jag har länge varit intresserad av människors relation till arkitektur och samhällsplanering. Hur kommuniceras förändringar i den fysiska miljön till dem de faktiskt påverkar? Redan under min egen arkitektutbildning var det människorna mellan och i husen som intresserade mig mer än placeringen av väggar och tak. Mitt examensarbete kom att handla om kommunikationen mellan arkitekterna och omvärlden. Efter utbildningen drev jag en egen firma med uppdrag kring arkitektur och kommunikation. Det handlade främst om projekt där barn och unga fick möjlighet att lära sig om, eller direkt påverka, sin närmiljö, men även uppdrag som guide och lärare i olika sammanhang kring design, arkitektur, stadsbyggnad och samhällsplanering.

Efter fyra år såg jag en annons för en doktorandtjänst som utlystes vid Chalmers Arkitektur. Det handlade om planering och kommunikation och det verkade som om någon tänkt på just mig. Jag sökte och fick tjänsten och kastades direkt in i ett konsultuppdrag för Uddevalla kommun. Uppdraget skulle ge mig det empiriska material jag behövde för ett metodutvecklingsprojekt kring medborgarinflytande och planering.

Här har jag hittat ett sätt att arbeta med alla de sidor av arkitekturämnet som fascinerar mig – Det handlar om kommunikation kring våra byggda miljöer, om människorna som bor och verkar i ett område och om deras förhållande till sina respektive platser på jorden.

Arkitekter och planerare analyserar platser innan de förändrar dem. Det finns otaliga metoder och idéer för hur dessa analyser ska genomföras och för vad de ska innehålla. Det finns mycket att läsa och göra kring medborgarinflytande och medborgardeltagande, inom intervjumetodik och kunskapsinhämtning, och jag hamnade mitt emellan analysen och de boende i det område jag analyserar. Det gav ett perspektiv på både analyserandet i sig och på vad deltagande kan vara. Vad är viktigt när vi bjuder in fler aktörer i planeringsprocessen?

Jag tror att det handlar om att bli tagen på allvar, att räknas, att bli lyssnad på. Och om vad den kunskap alla bär på om den miljö man lever i betyder. Jag tror dessutom att det handlar om planering som kan komma att bättre förstå och lösa, de små praktiska problem som ofta formar vår vardag. Eller varför inte undvika stora planeringsmisstag som en boende som känner platsen kunnat förutse?

I intervjusituationer av olika slag, vare sig det är i enkäter eller i faktiska möten, är frågorna ofta ställda för att få svar på rätt saker. Även om man inte styr svaret, så styrs den intervjuade in på rätt ämne. Det är logiskt tidsbesparande och effektivt, men kanske man går miste om en del information?

Därför vill jag undersöka berättandet som kunskapskälla för en planerare som vill planera framtiden hållbart, välgrundat och lokalanpassat.

Fem områdesanalyser har utförts på olika områden i Uddevalla kommun, inom ramarna för EU-projektet *Mötesplats Medborgare* (MSM). I dessa, av kommunen valda, områden har jag arbetat fram en metod för plats- eller områdesanalys utifrån invånarnas kunskap, åsikter och idéer. Arbetet utmynnade i en processmetod för områdesanalys baserad på olika delmetoder för brukar- eller medborgardeltagande i planeringsprocesser.

Jag kallar metoden *Områdesanalys som Deltagandemetod*. Områdesanalysen beskriver och analyserar ett områdes nuläge i samtal med dem som bor där, snarare än att vara en del i ett redan påbörjat förändringsarbete. Detta ger de deltagande boende möjlighet att delta i problemformuleringen, i stället för att endast få komma med reaktioner på färdiga förslag i senare stadier av planeringsprocessen.

Det handlar om deltagande i två nivåer. Dels deltagande i själva analysarbetet, dels deltagande i planeringsprocesser i stort, där analysen bara ger första ordet i ett ständigt pågående samtal mellan makthavare, tjänstemän och boende. Därför beskrivs metoden också i två nivåer. Dels beskrivs ett praktiskt tillvägagångssätt kring arbetsordning, intervjumetod och mötesupplägg där delmetoder lånas från andra. Dels beskrivs den bakomliggande struktur för lokal demokrati som ger områdesanalysen en roll i planeringssamtalet. Det är i användningen och syftet med områdesanalysen som det blir en processmetod för ökat deltagande i kommunala planeringsprocesser.

Det empiriska materialet som samlats in genom arbetet med dessa analyser ger tydliga ramar, men också stort spelrum för framtida studier inom mitt ämne – Samhällsplanering i dialog med medborgare.

Syfte

Forskningsarbetet och den här rapporten har haft flera syften. För det första har det handlat om att utveckla den processmetod som redogörs för i den här rapporten. För det andra har jag som aktionsforskare fått förhålla mig till EU-projektets MSMs syften om ökat deltagande och lokal demokrati som man eftersträvat under projektiden. För det tredje har syftet varit att orientera mig i ämnet, deltagande i planeringsprocesser samt skaffa mig ett teoretiskt ramverk för fortsatta studier.

Metod

Då jag som forskarstuderande varit den som utvecklat processmetoden *Områdesanalys som Deltagandemetod* i samband med att jag utarbetat dessa områdesanalyser blir det en form av aktionsforskning jag redogör för. Min egen roll och betydelse för metodens utformning måste därför vägas mot hur metoden eventuellt används i framtiden. I den här rapporten ligger alltså fokus på vad och hur jag gjort, samt i vilket sammanhang.

Då jag i min metodutveckling använt berättelser som kunskapskälla, har även den här rapporten skrivits i en stil och en kronologi som speglar hur jag använt berättande och berättelser genomgående i min metodutveckling.

Jag har för att orientera mig i mitt arbete kontinuerligt läst litteratur dels om deltagande i stort, dels om andra metoder för områdesanalys och deltagande i just planeringsprocesser i olika typer av litteratur och andra källor. Framför allt har jag försökt sätta mig in i ämnets akademiska bakgrund och teori. Även om jag inte använt alla källor direkt i den här rapporten har litteraturstudierna givit mig en tydlig basförståelse. Längst bak i rapporten finns dels en litteraturlista över de verk jag refererar till i rapporten, dels en källförteckning över de verk jag mer eller mindre noggrant tagit till mig under arbetets gång, men som inte refereras till direkt i texten.

Litteraturstudierna har hela tiden följt metodutvecklingen. Jag har även deltagit i kurser och seminarier samt träffat praktiker som kunnat ge ytterligare infallsvinklar på mitt arbete.

Utöver detta har jag kontinuerligt använt mig av en arbetsdagbok. Arbetsdagboken har varit ett verktyg för att kunna gå bakåt i mitt material och för att se samband mellan praktiska erfarenheter och vad jag läst och/ eller upplevt.

Teori och praktik

Ett försök att beskriva en utvecklingen av processmetod utifrån egna erfarenheter skulle kunna ses som att teoretiskt beskriva den praktiska verkligheten. Att gå från praktik till teori i stället för tvärtom. Jag drar deduktiva slutsatser från skeenden och händelseförlopp som jag själv varit med och skapat. Att sätta teoretiska ramar och organisera tankarna kring något man själv varit del av och upplevt, blir aktionsforskning. I nästa skede av mina studier kan jag använda arbetet med områdesanalyserna som ett fall att studera.

Å ena sidan har jag, i utvecklingen kring den deltagandemetod som den här skriften redogör för, tagit aktionsforskarens roll – jag är med och agerar mitt i det som samtidigt studeras. Min egen roll blir en del av studien. Å andra sidan har jag försökt lyfta blicken och sätta in mitt arbete, projektet jag arbetat inom och Uddevalla kommun som kontext, i ett större sammanhang. (se sid 38)

Jag vill när mitt arbete i MSM-projektet är slut kunna jämföra det Uddevalla kommun har gjort och gör med det andra har gjort och gör, samt ha en överblick över demokratiarbete i samhällsplanering, brukar-, medborgar- eller boendedeltagande i planering och de metoder som finns för sådant arbete. Då blir projektet i Uddevalla min *case study* eller fallstudie.

MSM – närdemokratiområden och områdesanalyser

Det EU-finansierade projektet MSM är ett Interregprojekt – ett samarbetsprojekt mellan Uddevalla kommun och Fredrikstad Kommune i Norge. I Uddevallas del av projektet gavs utrymme för det som utgör ramarna för mitt forskningsprojekt: Att i nyetablerade närdemokratiområden utforma en metod för, samt genomföra områdesanalyser som skulle involvera och engagera boende i respektive område.

EU-projektet som helhet syftar till att prova olika metoder för medborgarinflytande och demokratiprocesser. Detta för att Uddevalla kommuns invånare ska bli medvetna om sina möjligheter till deltagande och förhoppningsvis utnyttja dessa bättre. Projektet beskrivs utförligt utifrån hur det givit ramar, förutsättningar och begränsningar för metodutvecklingen som behandlas i denna skrift på sidorna 43 - 73.

Rapportens upplägg

Denna rapport beskriver den metod som utvecklats genom arbetet med de fem områdesanalyserna. Vidare beskrivs det EU-finansierade projektet MSM som möjliggjort forskningsprojektet, samt de möjligheter och begränsningar som projektet inneburit för metodutvecklingen. Metodens validitet i förhållande till samhällsplanering idag och i förhållande till andra metoder behandlas kortfattat. Till sist diskuteras möjliga fortsatta studier utifrån det empiriska material som samlats in i arbetet med områdesanalyserna.

Rapporten är uppdelad i fyra delar: Deltagande i planering, MSM-projektet, Områdesanalys som Deltagandemetod samt framtida studier.

Kapitlet Deltagande ger en överblick över var jag anser metoden Områdesanalys som Deltagandemetod hör hemma i det forskningsområde jag tillhör. Förutom en kort resumé över medborgardeltagande inom planering i forskningslitteraturen ges en kortfattad beskrivning av den forskarmiljö jag nu ingår i på institutionen för Arkitektur på Chalmers.

I beskrivningen av MSM-projektet ges kontexten till mitt forskningsprojekt. Här beskrivs projektet MSMs syften och ramar. Avsnittet förklarar hur mitt arbete passar in i en praktisk verklighet, i ett sammanhang med kvantitativa mål, områdesavgränsningar och tidsramar. Här ges också en beskrivning av motsvarande arbete i Fredrikstad Kommunes arbete med lokal-samfunn, för att ge ett jämförbart sammanhang att relatera min metod till.

Till slut beskrivs *Områdesanalys som Deltagandemetod*. Här finns förutom en checklista över hur insamlandet av material till en Områdesanalys kan gå till, även en sammanfattning av de analys-områden som behandlats. Det beskrivs i en kronologi över hur arbetet med metodutvecklingen fortskridit, område för område. Då denna metod är en av flera metoder i Uddevalla kommuns sammanställning av projektet MSM redovisas också hur *Områdesanalys som Deltagandemetod* sammanfattas i den metodbok som kommunen sammanställt om projektet i en bilaga.

De områdesanalyser som tagits fram mellan 2009 och våren 2011 är fristående publikationer som kan beställas från Uddevalla kommun eller laddas ned som pdf från kommunens hemsida (www.uddevalla.se).

Till slut blickar jag framåt i kapitlet Framtida studier. Här redogörs för möjliga fortsättningar inom ämnet. Mitt arbete inom projektet MSM har landat i tre begrepp jag har för avsikt att fortsätta utforska – Kommunikation, Makt och Kunskap.

Begreppsanvändning

Boende och invånare (medborgare/ brukare)

Det har varit svårt att finna en entydig benämning på dem som deltagit i områdesanalyserna, som bor, verkar eller på annat sätt hör till respektive område. Gängse benämning i litteratur är medborgare, och det använder även jag i många fall ganska svepande och oprecist. Men särskilt som ett av analysområdena – Dalaberg/ Hovhult – är invandrartätt finner man snart att ordet medborgare ibland exkluderar berörda boende. Därför har jag försökt att i stället använda begreppen boende och verksamma i området och hålla mig till dessa i möjligaste mån, när jag specifikt talar om mitt arbete i Uddevalla. Då jag inte syftar på specifika platser eller verksamheter utan på hela kommundelar blir ord som brukare sällan aktuella. I referensmaterial och närliggande projekt kan de som jag kallar boende och verksamma dock benämnas invånare, brukare, konsumenter, användare, klienter, sakägare eller deltagare beroende på kontext.

Lokal kunskap

Jag har på några ställen i texten kallat det de boende och verksamma i respektive område kan om sin miljö för lokal kunskap, medveten om att denna kunskap ibland är uttalad och ibland så kallad tyst kunskap.

Närdemokratiområde

Definitionen av ett närdemokratiområde är i Uddevalla kommun dels ett geografiskt avgränsat område, dels en lokal förening som agerar som ett medborgarforum för respektive område. I projektet MSM har man samarbetat med befintliga föreningar i områdena och därmed försökt att nå befintliga och idéburna strukturer och föreningar så som byalag och samhällsföreningar. I MSM-projektet har det ibland varit oklart om man med Närdemokratiområde menat det geografiska området eller samarbetsföreningen och skillnaden har fått bero av kontext. I den här rapporten avses alltid respektive geografiska område när begreppet närdemokratiområde används. Respektive förening benämns med föreningens namn eller generellt med samarbetsförening.

Närområde

Vad som utgör ett område beror på hur man beskriver det, med gränser, traditioner, Ortsnamn och skala. I de olika närdemokratiområden som Uddevalla kommun definierat och valt har man utgått från administrativa, eller i vissa fall traditionella (socken-, härads- eller församlings-) gränser och vad man anser är väl definierade "kommundelar". Dessutom har urvalet till viss del berott på vilka samarbetsföreningar man hittat. Därigenom har de områden som analyserats varierat i storlek och innehåll. Det är dock inte alltid som de boende identifierar sitt närområde på samma sätt som i indelningen av närdemokratiområden. Därför behövs även begreppet närområde, och då används det om det område som de boende själva uppfattar som "sitt". Närområde kan också användas med direkt hänvisning till en byggnad eller verksamhet – "skolans närområde" eller "affärens närområde". Då avses en mindre yta som på något sätt angränsar till eller på annat sätt räknas till byggnaden eller verksamheten.

Områdesanalys / platsanalys

Då uppdraget att utarbeta områdesanalyser inom projektet MSM först presenterades kallades dessa för platsanalyser. Det första delprojektet Ljungskile visade dock att detta var en felaktig benämning. Området som analyserades var stort, och innefattade både Ljungskile tätort och ett större landsbygdsområde. För Ljungskiles invånare associerade ordet platsanalys alltför lätt till den begränsade platsen eller tätorten Ljungskile. Då analysen omfattade långt mer än så ändrades platsanalys till områdesanalys för att ge rätt associationer. Det har sedan visat sig vara ett bättre begrepp att använda även i följande analysområden. Därför används konsekvent

områdesanalys för att beskriva de delprojekt i de olika kommundelarna som metodutvecklingsstudien omfattat.

Planering/ samhällsplanering / stadsplanering

Då projektet MSM och den struktur som omger uppdraget att utarbeta områdesanalyserna främst gäller kommunal samhällsplanering är det främst detta som avses när jag refererar till planeringsfrågor. Det handlar alltså om allt från underhåll av fysisk miljö till kommunal översiktsplanering och nybyggnationsprojekt.

Samarbetsförening

Enligt projektet MSMs begreppsanvändning borde det ord som används, för föreningen man samarbetar med i respektive närdemokratiområde, bli närdemokratiområdesförening. Detta anser jag vara alltför komplicerat och väljer därför att beskriva de föreningar som är respektive närdemokratiområdes samarbetspartner som samarbetsföreningar. Det är viktigt med ett neutralt begrepp för att särskilja MSMprojektets samarbetsföreningar från områdets övriga föreningsliv.

Samverkansgrupp

Då begreppet fått en speciell betydelse i mitt arbete, och då det pekas ut som något eftersträvansvärt att fungera som samverkansgrupp behöver ordet förklaras. En samverkansgrupp är en medvetet sammansatt grupp människor, som genom sina medlemmar representerar andra grupper (se fig 1). Med dessa nätverk omkring sig blir samverkansgruppen ett naturligt forum för gemensamma frågor.

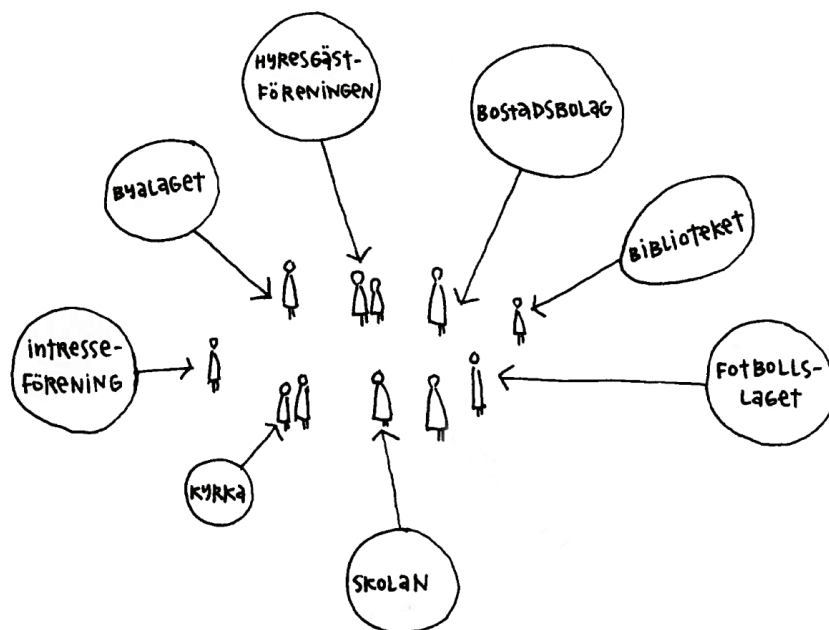

Fig. 1 Exempel på samverkansgrupp. Varje gruppmedlem representerar ett större sammanhang och blir därmed representativ för ett större nätverk.

Strukturerat arbetsmöte

Som en del av min metod har jag bjudit in till möten där man diskuterar ett ämne utifrån i förväg bestämda spelregler eller verktyg. Jag har i texten valt att kalla dem strukturerade arbetsmöten – eller bara arbetsmöten. Ofta används det engelska ordet workshop för att beskriva strukturerade arbetsmöten, men dels av grammatiska skäl, dels för att vara tydlig med vilken betydelse av ordet jag använder, har jag valt att använda ett svenskt uttryck.

När jag började som doktorand vid Chalmers Arkitektur kastades jag genast in i uppdraget från Uddevalla kommun. Detta innebär att litteraturstudier skett parallellt med utformandet av områdesanalyserna.

Jag hade fått doktorandtjänsten mycket på grund av mitt intresse för kommunikation av arkitektur och planering, som ju medborgarinflytande till stor del handlar om, men jag behövde orientera mig i ämnet såsom det ser ut idag.

Många har provat olika metoder, utvärderat arbetssätt och involverat olika områdets olika brukare, invånare, användare och boende på olika sätt. Andra har pekat på risker och nackdelar med att blanda in för många aktörer i en planeringsprocess som med dåliga kompromisser mellan alla intressenter skulle kunna leda till sämre, snarare än bättre beslut. Kan man hitta några generella framgångs- respektive riskfaktorer?

Här presenteras den grund för medborgarinflytande i samhällsplanering jag tagit till mig, genom de referenser och källor jag lutar mig mot i mitt arbete. Jag inleder med att presentera några olika förhållningssätt till medborgarinflytande i samhällsplanering och redogör sedan för vilka metoder jag läst om och sedan använt mig av. Sedan följer en översikt över vilka forskare jag haft omkring mig på institutionen, deras ämnen och hur mitt ämne passar in i den forskningsmiljö jag deltar i.

Varför medborgarinflytande?

Fysisk planering, samhällsplanering, stadsförtätning, arkitektur, nybyggnation... Vi är många som i våra yrken använder många olika ord för förändringar i vår fysiska miljö. Kommunala planerare och förvaltare, arkitekter av olika slag anser alla att de är proffs på samhällsplanering på olika sätt. Planering i en kommun handlar också om så mycket mer än att placera ut byggnader och vägar. Det handlar om att ta hand om och förvalta det som redan finns, men också om andra frågor. Folkhälsa, trygghet, säkerhet, trivsel, livskvalitet och mångfald berör många andra typer av planering och förvaltning, fler yrkesroller och annan expertis än bara den fysiska planeringen.

De som bor i ett område är också del i denna mångfald av kunskap. De kan området på ett annat sätt än tjänstemännen, och de är experter på hur platser används, vad som saknas, vad som fungerar och vad som kan förbättras. Alla bor vi någonstans, alla rör vi oss till och från olika aktiviteter och alla känner vi olika områden på olika sätt. I mitt förhållningssätt till arkitekturen har det alltid varit självklart att de som använder eller ska använda en miljö bör vara delaktiga i hur den utformas eller förändras. Därför är medborgarinflytande i planering en självklarhet.

Johannes Olivegrens bok Brukarplanering från 1975 inleds med en problembeskrivning:

"Så snart man bygger för mer än en människa bygger man ett samhälle (...) Varje sådan samhällskonstruktion har givetvis sina speciella egenskaper och förhållanden. Men vilka är de egentliga byggstenarna i detta samhälle? Är det husen eller är det människorna?"

Det är en av många formuleringar om hur man kan se människorna mellan husen som utgångspunkt för den fysiska miljön, snarare än tvärtom. Därför vill jag starta all planering av den fysiska miljön med dem den planeras för. Men hur för man in sådan lokal kunskap i planeringsprocesserna?

Det finns de som pekar på dåliga exempel där medborgardeltagandeprocesser utnyttjats för manipulation (Cooke, Kothari, 2001, Malbert, 1998) eller där ett dåligt resultat lett till ökad misstro och missnöje snarare än medbestämmande med positiva efterklanger (Bialecka-Colin m fl, 2006). Men bara för att det går att behandla möjligheten till medborgarinflytande illa betyder det inte att det är en dålig idé.

Vilka engagerar sig och på vilken nivå, i förhållande till vad? Jag har i mina exempel endast tittat på boende och verksamma i ett visst område, och deras möjligheter till påverkan, insyn och delaktighet i kommunal planering. Men jag har genom litteraturen kunnat jämföra detta med bland annat boendes deltagande och inflytande över gemensamma bostadsgårdar (Castell 2010), med vårt parlamentariska system och representativ demokrati (SOU 2000:1), samt olika exempel där emellan. Ett intressant exempel på deltagande är det nationella initiativet Överenskommelsen, ett försök att låta idéburna strukturer (föreningar och organisationer) i samhället ta del av och delta i diskussioner och beslut som rör just deras respektive intresseområde. I beskrivningen av satsningen står bland annat:

"Alla människor är beroende av offentliga beslut och insatser. Ur ett rättighetsperspektiv är det viktigt att de som berörs av offentliga beslut själva eller genom sina intresse- organisationer kan hävda sina rättigheter samt intressen, t.ex. krav på tillgänglighet, som bidrar till ett samhälle där alla är delaktiga ." (Överenskommelsen – 2008 s.15)

Liknande ansatser eller syften finns även när andra pratar om deltagande, vare sig det gäller nationella beslut, en kommundel eller en enskild bostadsgård.

Tim Delshammer beskriver hur deltagande i planering handlar om att se samhällsplanering som en uppdelning av tjänster:

"Att planera, bygga och förvalta är en form av tjänsteproduktion. (...) Att sätta brukarmedverkan i sitt sammanhang handlar alltså till stor del om att reflektera över idén om en uppdelning mellan dem som utför tjänster och dem som använder tjänsterna" (Delshammer, 2005, s 53)

Det är också en motivering till varför användarna av tjänsten planering (de boende, brukarna, medborgarna) bör ha inflytande över den tjänst som görs för dem (samhällsplaneringen).

Förklaringsmodeller för deltagande

Flera har kartlagt hur deltagande kan användas på olika sätt, till olika syften eller resultat. En känd modell är Arnsteins deltagande-stege (se fig. 2 sid 20) som visar deltagande i olika nivåer i förhållande till makt, med beteckningar som går från manipulation (makthavare manipulerar deltagare) till medborgarmakt, först publicerad redan 1969. Samma stege anpassades av Harts 1997 till att handla särskilt om barn och ungas roll i planering. Den visar i sina två varianter både på risker och på möjligheter med olika former av medborgar- eller brukardeltagande. Jag har alltid läst stegen(-arna) som den utvärderade uppfattningen om någon form av deltagande, och ser därför varje steg som något att tänka över innan man startar. Hur undviker vi manipulation eller apati? Vilket steg är den här processen beredd eller ämnad att stå på?

Andra modeller för att beskriva deltagande har tagits fram kring kommunikation, kring fallstudier i planering och kring utvärdering av miljöer som redan är byggda.

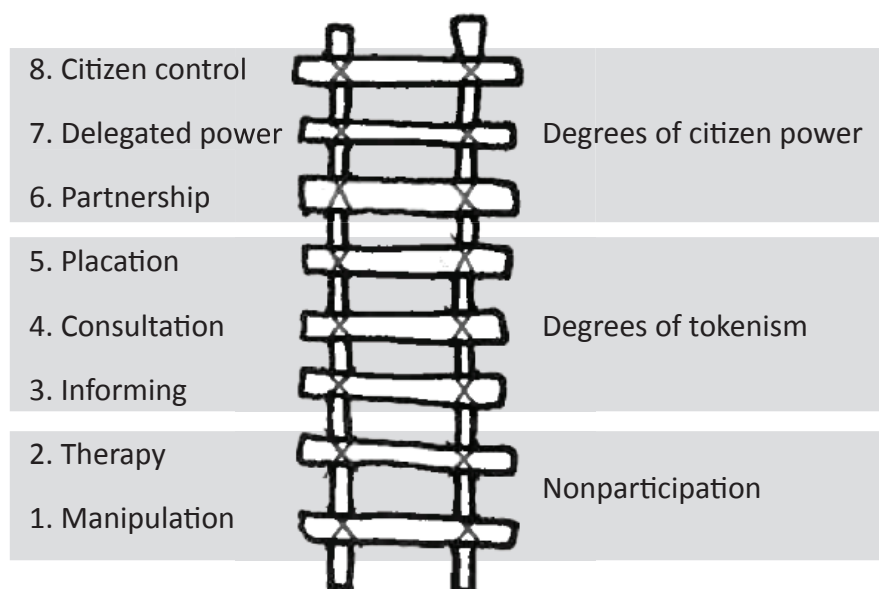

Fig. 2 Arnsteins deltagandesteg. Omritad grafiskt för denna rapport. Innehåll enligt Arnstein 1969.

John Forester har förklaringsmodeller kring kommunikation och kring hur ett samtal går till. Han delar upp samtalet i tre delar – dialog, debatt och förhandling (se fig. 3) (Forester, 2009) Detta har varit en användbar modell att ha i bakhuvudet när jag studerat kommunikations- respektive informationsflödet mellan Uddevalla kommun och de olika medborgargrupperna.

	DIALOG	DEBATT	FÖRHANDLING
mål	förståelse	vem har rätt?	hitta lösning
fråga	vad menar du?	varför har du rätt?	vad kan vi göra?
risk	bara prat	vinnare/förlorare	dålig kompromiss
hjälp	hjälpa	moderera	medla
akademisk tradition	hermeneutisk tolkning	kritisk rationalism	pragmatik/ ekonomi

Fig. 3 Foresters diagram över tre olika kommunikationssätt, dess användning, risker och möjligheter. Egen översättning. (Forester, 2009)

Länge tänkte jag på mitt arbete som en case study, ett studieobjekt jag tittade på med en utomstående ögon. Det gjorde att jag bland annat läste Yin (2004) och Flyvbjerg (2001 och 2006). Mycket för att det jag läst har varit beskrivningar av enskilda projekt och exempel, då deltagande på nya sätt ofta testas i unika pilotprojekt (se vidare sid.81). Men när jag insåg att jag var del av, snarare än observatör av, en arbetsmetod och av projektarbetet inom MSM i Uddevalla fick jag ompröva mitt angreppssätt. Först när jag börjat samla ihop vad jag gjort har jag sett min roll som aktionsforskaren, som ju påverkat processerna direkt i det att jag samlat, tolkat och sammanställt

materialet i områdesanalyserna. I stället hittade jag i Flyvbjergs artikel *Five Misunderstandings about Case Study research* en formulering jag noterat för kopplingen till berättande som dokumentationsmetod, som jag direkt applicerade på deltagande i stort. Flyvbjerg citerar MacIntyre (1984) "[who] similarly said, 'I can only answer the question 'What am I to do?' if I can answer the prior question 'Of what story or stories do I find myself a part?'" (Flyvbjerg 2006)

Även om jag i metodkapitlet förklarar mer om berättande och berättelser (se vidare sid 12-13, 62, 84-85), så är vad Forester sade vid ett öppet seminarium i januari 2009* ytterligare en anledning till att samla berättelser- att varje människa vill tillhöra ett sammanhang, och att berätta kan i sig visa på ett deltagande, beroende på var i berättelsen man placerar sig själv. Det blir en form av deltagande att sätta in sin egen roll i ett berättat sammanhang.

Susanne de Laval har studerat deltagande i en annan del av planeringsprocessen – utvärderingen. Hon har skrivit både om enskilda exempel och generellt om vad en utvärdering av en byggd miljö kan ge dels planeraren, dels de boende eller verksamma i området. Bland annat lyfter hon gåturer som en bra metod för samtalen om den byggda miljön. (de Laval, 1997 s. 160-162) Gåturen är en form av trygghetsvandring som man även använt som deltagandemetod i MSM-projektet i Uddevalla, och som använts för att samla material i områdesanalyserna. Mycket av det som sägs i en utvärdering kan användas som första steg i nästa planeringsprojekt och de Lavals utvärdering av utvärderingar har därför varit värdefull för mitt sätt att se områdesanalysen som detta första steg.

Problemformuleringsprivilegiet

Frågan om vad samhällsplanering överhuvudtaget är blir relevant i sammanhanget, då min metod handlar om att beskriva ett nuläge, snarare än tycka till om ett redan utarbetat förslag. Är det planering?

Anders Hagson, professor vid Chalmers Arkitektur, uttryckte vid ett doktorandseminarium att den planering vi diskuterade "inte finns". Detta något provocerande uttalande förklarade han med att översiktsplanen snarare handlar om tillrättalagda visioner och politisk vilja än faktisk planering, och att detaljplanearbetet snarare är plan-läggning än planering då det tänkta projektet redan är på gång. Hagson utvecklar resonemanget kring vilka krafter som styr den faktiska planeringen i Sveriges kommuner i rapporten *Beslutsunderlag vid detaljhandelslokalisering* (Boverket, 2008). Här visar han på samband mellan hur etableringen av köpcentra i Sveriges mindre eller mellan-stora kommuner ofta resulterar i en byggd miljö som strider mot kommunernas översiktsplaner i det hänseendet att bilanvändandet och avståndet till närservice ökar.

Relevant för närmedemokratiseringen och mitt forskningsprojekt blir Hagsons resonemang då man placerar in Områdesanalys som Deltagandemetod i den kommunala planeringsprocessen. Då analysmetoden går ut på att kartlägga ett nuläge med hjälp av ett närområdes invånare bjuder man in kommunens medborgare i det Mona Seuranen** kallar *problemformuleringsprivilegiet*. Det vill säga att man är med och formulerar vilka problem den kommunala planprocessen är tänkt att hantera i framtiden. Detta kan förhoppningsvis leda till att "rätt problem" blir lösta. I förhållande till Anders Hagsons uppfattning kring var själva planeringen idag sker, och att det är

---

* – Öppet seminarium "Dealing with Differences: Dramas of Mediating Public Disputes" vid Ultuna, Uppsala den 12 januari 2009

** – Mona Seuranen är stadsplanerare som efter många år på Göteborgs Stadsbyggnadskontor i flera projekt visat hur man som praktiker kan använda medborgarinflytande som resurs i sina projekt.

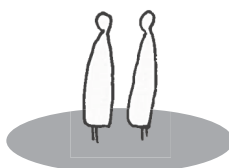
ekonomiska intressen som styr snarare än mål kring god byggd miljö och hållbar utveckling, skulle alltså *Områdesanalys som Deltagandemetod* kunna tolkas som att medborgarna bjuds in till att återinföra planeringen i planprocessen.

Kerstin Elias, arkitekt, kallar sig urbanist och arbetar med stadsutveckling, tidigare för Göteborgs-regionen (GR) och numera för White arkitekter, gav ett annat perspektiv på inflytande när hon talade om vem som har tolkningsföreträdet. Med ett par målande exempel visade hon hur fel det kan bli om tolkningen av materialet hamnar för långt ifrån de planeringsbesluten gäller:

"Hur vet man när man inte ska lägga sig i? (...) Jag har varit intresserad av vad som händer i den här översättningen av ett samråd till exempel, eller en dialogprocess och när nånting får en form, eller man gör ett urval. Ganska ofta är det så att folk säger en massa saker om platser och miljöer, och så sker det någon sorts tolkning av arkitekter eller planerare som kan vara 'Ja, de använder visserligen den här platsen, men den är ju så ful' eller 'De använder den här platsen – då ska vi nog satsa lite extra resurser på den!'"

- Kerstin Elias 2011-05-18

Vidare menar hon att den här tolkningen av de insamlade åsikterna borde ligga så nära dem det gäller som möjligt.

Forskarmiljö

Kanske formas ett forskningsämne delvis i de mellanrum som finns mellan angränsande forskares arbete. Därför är det relevant att mycket kortfattat redogöra för delar av mina kollegors arbete och därmed hur jag själv förhåller mig till deras arbete.

Björn Malbert kommer i sin avhandling *Urban Planning Participation: Linking Practice and Theory* från 1998 fram till att en ny roll behöver tillsättas i kommunala planprocesser. Malbert har utifrån en jämförelse med sina år som praktiker kommit fram till Planeraren som Facilitator – en roll som är något av en tolk mellan medborgare och planeringskontor i kommunala planprocesser. Malbert ger förutom flera praktiska exempel på hur detta kan gå till, en modell för var glappet i kommunikationen uppstår, och där denne facilitator behövs, i det han kallar INTERSPACE (se fig 4) – Det är detta mellanrum mellan teori och praktik, som kan sägas vara ett kommunikationsglapp i dagens planeringsprocesser som behöver fyllas.

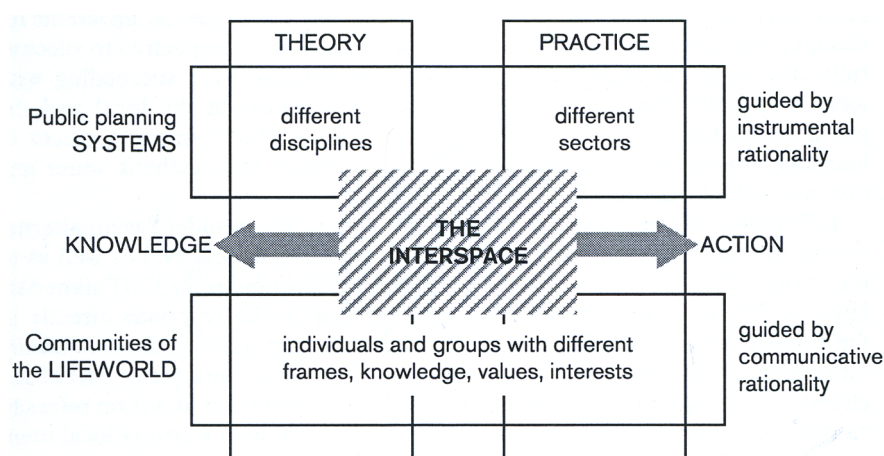

Fig. 4 INTERSPACE omritad/ förtydligad av Castell 2010 (s. 9) Original av Malbert 1998 (s.40)

I relation till INTERSPACE sätter **Jenny Stenberg** sitt INTERPLACE (se fig) – som på sätt och vis beskriver samma kommunikativa glapp, men sett utifrån kunskapsutbyte och faktisk interaktion mellan lokalsamhälle och lokala makthavare eller beslutsfattare framför allt i de exempel i storskaliga förortsområden hon studerat. Stenberg menar i sin diskussion om kunskap att om olika personer med olika specialiteter samtalar om samma sak, i detta fall planering, lägger man inte olika kunskaper i stapel ovanpå varandra utan skapar ny kunskap i mötet mellan olika synsätt och perspektiv. Detta möte sker i INTERPLACE – inte nödvändigtvis en fysisk plats, men någon annan stans än hos antingen den yrkesverksamme eller lekmanen. I sin avhandling *Planning in Interplace? – On Time, Power and Learning in Local Activities Aiming at Social Inclusion and Sustainable Development* från 2004 kommer Stenberg fram till att man måste ta in kunskap från olika berörda grupper, och då särskilt från annars underrepresenterade grupper, för att kunna hävda att man planerar det hållbara samhället.

Lena Falkheden har hela tiden varit den som påpekat för mig att man inte kan förstå komplexiteten i lokala frågor utan att också sätta in dem i ett större sammanhang. Att kunna sätta in en lokal områdesanalys i en bredare och mer övergripande omvärldsanalys är enda sättet att verkligen förstå frågor och problem som dryftas lokalt. I hennes avhandling *Lokalområdet som strategi för en hållbar stadsutveckling* argumenterar hon starkt för att lokalområdet är den arena där förändringen kan ske och förankras, men att det inte räcker med enbart lokal kunskap. Förändringen måste samtidigt svara mot en större omvärldskontext och analysen får alltså inte stanna på lokal nivå, utan måste även vägas mot regionala, nationella och globala frågor.

Pål Castell refererar till både Malbert, Falkheden och Stenberg när han beskriver samverkan mellan boende i avhandlingen *Managing Yards and Togetherness* från 2010. På många sätt har jag kunnat jämföra mitt projekts samarbetsföreningar med de boendegrupper Castell beskriver angående hur de hanterar gemensamma gårdssytor. Det handlar om gruppdynamik och person kemi såväl som om yttre ramar såsom tillstånd, organisationsstrukturer och mandat att göra det ena eller andra. Castells text har därför varit ett stort stöd även om vi arbetar med olika skalor.

Michael Edéns avhandling från 1987 heter *Arkitektur med ekologiska förtecken: forskning om samspelet människa - teknik - estetik för ett framtida energisamhälle* och handlar inte i första hand om deltagande, men när jag kom till kapitlet som handlar om socialt engagemang och deltagande som nödvändighet för att nå hållbarhet i ett projekt berör han många frågor jag också kommit i kontakt med. Här beskrivs en samverkansgrupps uppbyggnad och funktion.

Peter Fröst har i sin gärning på Chalmers Arkitektur och på Sweco arkitekter i Malmö arbetat fram metoden Designdialog som beskrivs i avhandlingen *Designdialoger i tidiga skeden: arbetsätt och verktyg för kundengagerad arbetsplatsutformning*. Metoden innebär en process i sig, där strukturerade arbetsmöten med framtida brukare används i de tidiga skedena av designprocessen kring en byggnad. Metoden har hittills mest använts i samband med om- och nybyggnad inom olika verksamheter och arkitekter har därmed arbetat tillsammans med personal på de berörda arbetsplatserna. Metoden utvecklas hela tiden bland annat genom att kontinuerligt användas av Sweco, men blir nu också del i ett nys påbörjat forskningsprojekt där metoden ska jämföras med andra former av medborgarinflytande i tidiga skeden av byggnadsprojekt. Att diskussionerna kring tidiga skeden i designprocessen liknar varandra vare sig de gäller samhällsplanering eller arkitektur i andra skalor, gör att detta nya forskningsprojekt och doktorandkollegan Johanna Erikssons arbete blir intressant att följa framöver.

Hans Arén är docent vid Chalmers Arkitektur, men driver en egen arkitekturfirma som helt bygger på de principer och metoder han alltid arbetat med. Både som forskare och lärare på Chalmers Arkitektur och som verksam planerare och arkitekt har hans fokus legat på planering utifrån lokala förutsättningar. Aréns bok *Allt är möjligt!*, som handlar om lokalanpassad planering och livsformsanalys som planeringsverktyg med exempel från Kärtingön och Koster, har varit en källa jag flera gånger kommit tillbaka till under arbetet.

Arén använder i sin bok *Allt är möjligt!* ordet lokalsamhälle och definierar det som ett område med både en geografisk och en social begränsning. Det menar han kräver en befolkningensmängd som är tillräckligt liten för att "alla vet vem alla är" (Arén 1994, s 25). Aréns begrepp och definition av lokalsamhälle, kräver dock en liten orts kultur där alla faktiskt känner till varandra.

Dessutom träffade jag Arén en eftermiddag i november 2010 då han fick sätta ord på fler saker kring just livsformsanalysen som ett sätt att se och uppmärksamma lokala förutsättningar för hur planering går till och tas emot, framför allt på de öar i norra Bohuslän där Arén själv varit verksam. Ett exempel jag flera gånger använt för att förklara hans synsätt, och för att förklara livsformsbegreppet, är hur synen på fritid kontra arbete var helt olika för öborna respektive för boende inne på fastlandet:

"Många öbor saknade det traditionella fritidsbegrepp, som jag var uppvuxen med. Deras syn på tiden blev av den anledningen skild från min" (Arén 1994, s 23)

Arén är också kritisk till hur makt som tidigare var mer lokal i små kommuner, där politiker kände sitt lokalsamhälle, centraliserats i dagens storkommuner. Han pekar på flera negativa effekter av att flytta makt från lokalsamhället eller periferin in till centrum, och på flera anledningar till varför planering måste förankras lokalt för att förstås och anpassas till lokala förutsättningar.

Svensk kommunal kontext

Projektet MSM i Uddevalla placerade mig och mina studier av medborgardeltagande på kommunal nivå. Uddevalla kommun är en medelstor svensk kommun med ca 50 000 invånare, och kommunens planeringskontor (Miljö- och Stadsbyggnad) hanterar kommunen i två nivåer. Det görs en övergripande Översiktsplan över hela kommunen och två Fördjupade Översiktsplaner över dels Uddevalla stad, dels Ljungskile tätort.

I Plan- och Bygglagen (PBL) finns ett lagstadgat förfarande för medborgarinflytande i planering genom så kallade samråd. Samrådsförfarandet finns beskrivet i PBL angående både översiktsplan (ÖP) och detaljplan. Samråden är det lagstadgade sättet för medborgarna att få insyn i och vara med och påverka planeringsprocessen.

§ *"Syftet med samråd är att förbättra beslutsunderlaget och att ge möjlighet till insyn och påverkan." – PBL (1987) – kap 5, 21§*

I den nya Plan- och Bygglag som började gälla i maj 2011 är detta syfte oförändrat, men paragrafen är utvidgad till att beskriva alla de grupper som ska vara med i samrådet:

§ *"När kommunen upprättar ett förslag till översiktsplan eller ändring i planen ska kommunen samråda med länsstyrelsen samt med de berörda kommuner, regionplaneorgan och kommunala organ i övrigt som har ansvar för regionalt tillväxtarbete och transportinfrastrukturplanering. Kommunen ska också ge kommunens medlemmar, de andra myndigheter, sammanslutningar och enskilda i övrigt som har ett väsentligt intresse av förslaget tillfälle att delta i samrådet. Syftet med samrådet är att få fram ett så bra beslutsunderlag som möjligt och att ge möjlighet till insyn och påverkan. Under samrådet ska kommunen redovisa förslagets innebörd, skälen för förslaget, förslagets konsekvenser och det planeringsunderlag som har betydelse från nationell, regional, mellankommunal eller annan synpunkt." (– Plan- och bygglag (2010:900) 3:9)*

Paragrafen börjar med att samråd ska ske när kommunen upprättar ett förslag till översiktsplan eller ändring i planen. Det innebär stor frihet att även agera för samverkan och deltagande i andra skeden av planeringsprocessen, men också att det endast är inför en faktisk förändring som kommuner tvingas bjuda in till dialog med "kommunens medlemmar" – de boende och verksamma i kommunen.

Andra sätt att arbeta med medborgarinflytande i planeringsprocessen kompletterar eller kritiserar samrådsförfarandet, som då anses otillräckligt för att säkra ett gott demokratiskt underlag till planeringsbeslut.

Malbert redogör för en svensk tradition av beslutsfattande via ombudsman, och hur strukturerna i lagstiftning och förordningar kring planprocessen ger en representativ men sällan direkt inblandning av "gräsrotterna" som en förklaring till varför samhällsplaneringen, trots rigorös organisation och struktur för medborgardeltagande, har ett stort glapp mellan teori och praktik (Malbert 1998 s 23-25). Malbert pekar också på att plandialogen ofta består av olika former och sekvenser av envägskommunikation där frågor och svar inte alltid knyter an till varandra.

Som ett exempel skulle en kommuns stadsbyggnadskontor kunna gå ut med inbjudan till ett samråd kring en föreslagen ny byggnad. Frågan lyder alltså: *"Här är en byggnad – vad tycker ni om den?"*. Medborgarna svarar genom att komma till samrådsmötet med sina egna hjärtefrågor, som de tills nu inte fått gehör för och svarar därför exempelvis *"Vi vill ha en upprustad väg!"*. Det

här blir inte en dialog, utan enskilda förslag, önskningar och oförståelse. En sådan här tendens till att kommun och invånare pratar förbi varandra skulle därför kunna vara en förklaring till bristande förtroende mellan medborgare och kommunal förvaltning.

För att förstå i vilken mån en kommun själv bestämmer över hur den egna organisationen ska se ut, och utifrån hur deltagande i planeringsprocesser kan se ut, är det viktigt att hitta jämförbara initiativ för deltagande. Men kommunnivå är en av flera nivåer där man kan arbeta med deltagande i svensk kontext. Därför har det varit självklart att läsa även delar av de nationella demokratiutredningar och skrivelser kring medborgarinflytande som kommit från regeringskansliet, likaväl som rapporter och skrifter från olika statliga myndigheter kring planeringsfrågor såsom Boverket, Glesbygdsverket (nuv. Tillväxtverket) och Byggforskningsrådet. Allt för att bättre förstå den kontext jag själv kommit att arbeta i.

Andra projekt

För att lära mig mer om hur projektet *Mötesplats Medborgare* kan tänkas fortsätta samt vilka framgångs- och riskfaktorer projektet kan tänkas ha, har jag försökt hitta andra omfattande projekt som handlat om medborgardeltagande, främst på kommunal nivå.

Det finns fler exempel på stora projekt inom kommunal planering med liknande angreppssätt och syften som *Mötesplats Medborgare*. Det skulle vara intressant att vidare följa upp efterarbetet efter de avslutade projekten och se vad som följer med som positiva effekter även efter projekt-tidens slut.

Kampanjen *Hela Sverige Ska Leva*, som startade i slutet av 80-talet och blev en egen organisation 1989, riktade sig särskilt till landsbygden. Ett stort antal mindre föreningar och organisationer bildades, ombildades eller stärktes och det blev en nystart för hembygdsföreningar, byalag och samhällsföreningar över hela landet. Det var dock ett återkommande problem på många platser att dessa föreningar upplevde hinder eller problem i kontakten med kommunala förvaltningar, tjänstemän och politiker. Dessa frågor ledde till ytterligare nationella satsningar och **Byapolitikprojektet** kom till. I Byapolitikprojektet deltog ett sjuttio-tal kommuner och man arbetade på att ta fram lokala utvecklingsprogram i samarbete med kommunens planerare. Dessa utvecklingsprogram skulle sedan ingå i den kommunala planeringen och därmed bättre möta lokala önskemål och behov. (*Vem Bestämmer*, Boverket, 1998)

När jag hittade denna beskrivning av Byapolitikprojektet efter att jag genomfört mina områdesanalyser var min reaktion att mitt arbete redan har gjorts, och det har det förstås på sätt och vis. Naturligtvis har man, före mitt arbete i Uddevalla, diskuterat deltagande i planeringsprocesser och ibland kommit fram till ett dokument som ligger mitt emellan lokala intressen och kommunens planeringskontor. Detta dokument är ibland en utvecklingsplan, ibland en områdesanalys, ibland något annat. (Se jämförelser med andra metoder sid 31)

Skillnaden mellan de olika metoderna ligger i vilken kunskap man hoppas få ut av dels dokumentet i sig, dels planprocessen och dess resultat, men också av metoden i sig. Hur går ett sådant samarbete mellan kommunens planerare och de boende till, och varför gör man just på det viset i det sammanhanget?

Sydlänsprojektet var en gemensam satsning från projektet *Aktion Skogs- och Mellanbygd*, Folkrörelserådet och Boverket, som kom att omfatta sex av landets sydligaste län. I varje län valdes en kommun och ett lokalt utvecklingsarbete ut för att ingå i studien inom Sydlänsprojektet. Det handlade om att undersöka "hur lokala initiativ till utveckling av det egna lokalsamhället [kunde] stödjas genom fysisk planering" (*Vem bestämmer*, 1998, s 25)

Hela satsningen hade också hållbar utveckling som ett tydligt och genomgående mål och tema.

Projektet kunde följa och jämföra lokalt utvecklingsarbete med utgångspunkt i hur den politiska organisationen i de olika kommunerna såg ut, i hur de lokala samarbetsgrupperna och förenin-garna fungerade, i de olika delprojektens likheter och olikheter. Ett konkret resultat man betonar i projektets slutrapport är att makt inte är en konstant mängd som fördelas mellan kommunens olika hierarkiska instanser. Planerare och politiker får alltså inte mindre makt för att man ger mer makt till medborgarna. I stället skriver man att:

"I samhällsplanering för hållbar utveckling får såväl medborgare som planerare och politiker en utökad makt – fast av ett annat slag. Samtidigt som medborgarnas inflytande ökar måste de valda politiska församlingarna fatta de långsiktigt strategiska besluten, svara för de kommunövergripande frågorna och fördela de gemensamma resurserna på ett rättvist sätt. Detta förutsätter en förändrad politikerroll." (Vem Bestämmer, Boverket, 1998, s 9)

Denna nya politikerroll beskriver man som mer närvarande, mer inspirerande och mer pådrivande i det lokala utvecklingsarbetet, då flera av de lokala frågor som tidigare beslutades på kommunal nivå kan utvecklas och beslutas ute i lokalområdet.

Det lilla grannskapet var ett tvåårigt forskningsprojekt som drevs i mitten av 1990-talet av Sören Olsson, sociolog från Göteborgs Universitet, Gerd Cruse Sondén, arkitekt samt Marianne Ohlander, etnolog, från Chalmers och Centrum för Byggnadskultur. Projektet jämförde nio grannskap i Göteborg utifrån hur de fungerar och används. Det handlar om den arkitektoniska utformningens relation till upplevd trygghet, gransämja och mänskliga relationer. Studierna i samband med forskningsprojektet har Gerd Cruse Sondén angett som anledningen till de första promenader som så småningom utvecklades till metoden Trygghetsvandring (se sid 34).

Projektet är intressant, då det handlar om att låta människor berätta om sin närmiljö och om hur den fungerar respektive hur de skulle vilja att den fungerar. Det handlar om mindre områden än de jag arbetat med i Uddevallas närdemokratiområden, men det finns likheter i angreppssätt, intervjusituationer, vilka frågor som är viktigast för de boende med mera. Exempelvis diskuteras egna initiativ kring att ta hand om en bostadsgårds rabatter och planteringar – när är egna initiativ önskade och uppmuntrade och när är det någon annans ansvar? Det har enligt studien mycket att göra med hur som redan är gjort av bostadsbolaget eller hyresvärderna respektive de boende själva. Både vad gäller gemenskap, odling, gemensamma aktiviteter och relationer inom grannskapet kommer studien fram till att initiativ föder initiativ, men också att goda grannskap kan bero av några få nyckelpersoner. I denna beskrivning av grannskapspersonligheter mötte jag för första gången begreppet *weak ties* (Olsson et al, 1997, s 185). Det kan beskrivas som den relation man har till någon man känner igen, har ett sammanhang till, men inte känner närmare än så. En granne man inte umgås med är ett bra exempel. Det blev ett begrepp som hjälpt mig förstå sammanhang och relationer i de områden jag arbetat. I Pål Castells studie kring deltagande i samband med bostadsgården, dess skötsel och förvaltning, finns också ett avsnitt om hur man kan förstärka *weak ties* respektive *strong ties* i grupsammansättningar på olika sätt för att hjälpa en grupp till samarbete (Castell, 2010, s 98) och kanske är det sådana här studier av grupsammansättningar och nätverk som behövs i Uddevallas närdemokratiområden.

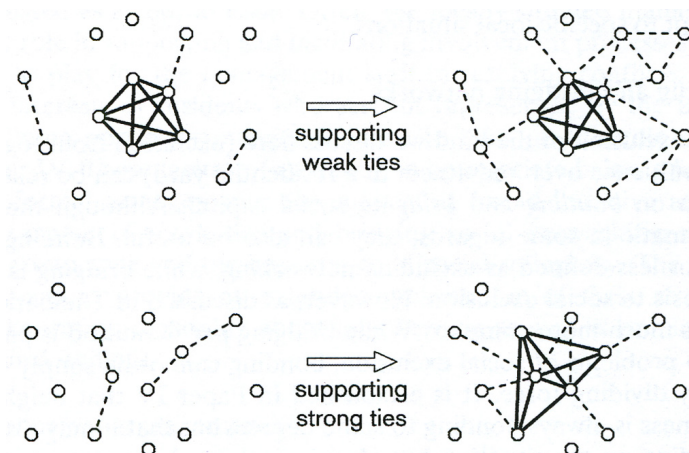

Fig. 5 En illustration av vilka kopplingar i en grupsammansättning man väljer att förstärka. Weak respektive Strong ties (Castell, 2010, s 98)

The Town and Country Project (T & C projektet) kallades Tidaholms arbete med Agenda21. Det beskrivs i Björn Malberts avhandling. Det är framför allt de tre delprojekten som skulle vara intressanta att följa upp för jämförelse med fortsättningen på demokratiarbetet i Uddevalla kommun. De tre delprojekten gällde i tur och ordning att få skolungdomar intresserade av hållbar utveckling (delprojekt 1 – *Activating grass roots*), relationen mellan stad och landsbygd med fokus på vilka möjligheter landsbygden kan erbjuda (delprojekt 2 – *A liveable countryside*) och till sist att få en bredare förståelse för hållbar utveckling inom kommunal planering och förvaltning genom att visa på vilka förutsättningar kommunen redan hade (delprojekt 3 – *Sustainable green structure*). I delprojekt 3 togs resultat ur delprojekt 1 som exempel. Delprojekt 2 blev mer en persons studier med hjälp av en projektgrupp, än det breda samarbete man tänkt från början. (Malbert, 1998, s101-104)

Det har gått 13 år sedan arbetet med T & C-projektet i Tidaholm. Just därför skulle det vara intressant att fråga Tidaholms kommun vad som är kvar av arbetet idag? Vilka lärdomar bär man med sig? Har något ur T & C-projektet, som hade många deltagande- och hållbarhets syften gemensamma med MSM-projektet i Uddevalla, levt kvar i kommunens arbetsordning sedan dess? Den här jämförelsen är alltså inte gjord ännu, men den skulle kunna ge en intressant och längre tidsaspekt i mitt fortsatta arbete, när jag gör jämförelser mellan olika sätt att arbeta med deltagande i kommunala planeringsprocesser.

Fler projekt som är möjliga att jämföra med finns bland annat i regeringskansliets sammanställning av så kallade "demokratiprojekt". Det är en lista med projekt initierade av allt från kommuner och kommunförbund till studieförbund, enskilda föreningar och folkhögskolor. Här listas projekt som "hade som mål att sprida kunskaper om lokal demokrati och sätt att nå ökad egenmakt bland de boende" (projekt *Möllevången*, regeringskansliets lista över demokratiprojekt/allmänhet, www.sweden.gov.se/sb/d/5717, 2011-07-04) eller som "arbetat med att engagera bygdegårdarna i kommunen i syfte att utveckla aktiviteter som främjar närdemokratin" (*Närdemokrati Roslagen*, regeringskansliets lista över demokratiprojekt/allmänhet, www.sweden.gov.se/sb/d/5717, 2011-07-04).

Andra metoder

Då min egen processmetod handlar dels om utarbetandet av platsanalyser, dels om deltagande i planering i stort, jämför jag mitt arbete med befintliga metoder inom dessa båda fält.

Platsanalysmetoder

De metodbeskrivningar jag studerat i det här sammanhanget är Boverkets rapport *Lär känna din ort! – metoder att analysera orter och stadsdelar* från 2006, *Stedsanalyse - innhold og gjennomføring – Veileder* som gavs ut av Norska Miljøverndepartementet 1993, samt *Sosiokulturelle Stedsanalyser – veileder*, som är ett samarbete mellan Miljøverndepartementet, Norsk Institutt for By- og Regionforskning och Akershus Fylkeskommune från 2007, samt *Lokalsamfunnsmodellen i Fredrikstad Kommune – veileder* från 2007, som tagits fram för att beskriva den lokalsamfunnsmodell som Uddevalla kommun använt som förebild till sina närdemokratiområden.

Nedan följer en mycket kortfattad redogörelse för innehållet i dessa skrifter kring plats- och områdesanalysmetoder:

Lär känna din ort – Boverket

Rapporten beskriver inte en metod för analys, utan ger snarare exempel på olika metoder och olika platsanalyser beroende på vilket syfte man vill uppnå. Här finns rekommendationer som känns riktade till kommunala planerare såväl som till politiker, vanliga medborgare och arkitekter. Rapporten listar också olika etablerade metoder och föreslår när man ska använda vilken. "Lär känna din ort" definierar platsanalys som endast analys och karaktärisering av en plats fysiska karaktär och byggd miljö. Begreppet ortsanalys används sedan för en analys som väger in både kvantitativa och kvalitativa värden efter att ha kombinerat platsanalysen med en analys av orten som livsmiljö.

I *Lär känna din ort* finns också beskrivet en *Lokal process* uppbyggd som något av ett sällskapsspel i arbetsmötesform, som sträcker sig över flera träffar i en grupp medborgare från analysområdet över 6-12 månaders tid. Man föreslår en studiecirkel som format för träffarna. I beskrivningen av detta "spel" finns många aspekter som även jag funderat över. Deltagarna i gruppen får både dela med sig av sin kunskap om sitt område, och får lära sig om den kommunala beslutsprocessen och hur ett planärende ser ut från idé till genomförande. Resultatet av processen blir en färdig ortsanalys utifrån medborgargruppens arbete. En studiecirkelgrupp består av frivilliga som aktivt arbetar med analysen och blir därmed representanter för hela området utifrån sina egna val, intressen och engagemang.

Norsk Stedsanalyse

Även denna publikation börjar med att definiera vad man menar med "stedsanalyse" – som direktöversatt blir "platsanalys":

"Stedsanalyse er en systematisering av kunnskap for å forstå stedets historie, situasjon og framtidsmuligheter. (...)

Stedsanalyse er en dokumentert utvelgelse, bearbeiding og presentasjon av stedskunnskap, som kan etterprøves og diskuteres.

Stedsanalyse bygger på kunnskap om stedets historiske utvikling.

Stedsanalyse gir grunnlag for å forstå stedets forutsetninger og muligheter, for å diskutere tiltak og framtidbilder og for å fatte beslutninger."

Då detta var bland det första jag läste när jag började arbeta med platsanalyser var bland det första jag skrev i min arbetsdagbok en fundering kring den tidslinje samhällsplanering ofta förhåller sig till:

"Platsanalyser (stedsanalyse i det här fallet) pratar om då (historia) och om sedan (framtidsvisioner), men väldigt sällan om nu. Går det att utifrån nuläget förhållande till både dåtid och framtid formulera något som kan ses som en dokumentation av Nuet, för att hjälpa till med framtida visioner och beslut?" – ur arbetsdagboken.

Att en dokumentation av en plats eller ett område, oavsett vilken metod man använder, måste förhålla sig till både historia, nutid och framtid har varit en självklarhet för mig sedan dessa första funderingar kring planeringsprocessens tidslinje.

Den norska vägledningen handlar mycket om en plats fysiska karaktär. Man refererar till Gordon Cullens, Camilo Sittes och Kevin Lynchs kända analysmetoder av stadslandskap och visar på bebyggelsemönster i plan, byggnadshöjder, avstånd och kommunikationsvägar. Analysen görs av en professionell inom arkitektur och planering för professionella inom arkitektur och planering. Den norska vägledningen redogör vidare för sex analysmetoder; *Natur og Landskapsanalyse, Kvalitativ Stedsanalyse, Realistisk Stedsanalyse, Kulturmiljøanalyse, Kommuneatlas och Estetisk Byforming.*

Av de beskrivna metoderna är det bara Kvalitativ Stedsanalyse som tar in material direkt från medborgarna. Intervjuer med boende och verksamma är dock inte nödvändiga i denna metod, men den behandlar ändå "mjuka värden" som känsla, tradition och upplevelse likaväl som byggd miljö.

I den Kvalitative Stedsanalysen hänvisar man till Norberg-Schulz fenomenologiska platsteori. Den säger att livet på en plats och platsen är i symbios och att en viss sorts plats ger en viss sorts liv, och att man genom att studera platsen därmed kan dra slutsatser om livet där, men också tvärtom - att livet därför också kan beskriva platsen. Genom olika kartor som beskriver upplevelser av platsen i olika områden, siktlinjer och historiska minnen av platsen kartlägger man platsens upplevda styrkor och kvaliteter. Arbetsmötesmetoden "mentala kartor" (se sid. 66) kan på sätt och vis sägas vara en förenklad arbetsmötesvariant av Kvalitativ Stedsanalyse, om man vill använda den i medborgarsamverkan.

Sosiokulturelle stedsanalyser

Sosiokulturell stedsanalys är ytterligare en norsk vägledning som ger en översikt över socio-kulturella metoder för plats- och områdesanalys. I denna vägledning hittar jag många formuleringar jag funnit användbara i mitt eget analysarbete, men återigen är det syften och användning av analysen som skiljer sig väsentligt från Områdesanalys som Deltagandemetod.

"Utgangspunktet for sosiokulturelle stedsanalyser er at det eksisterer ulike forestillinger om et steds kvaliteter, særtrekk eller mangler, og ikke minst om hvordan stedet skal utvikles framover"

Detta citat skulle kunna beskriva delar av mitt arbete, men den Sosiokulturelle Stedsanalyse har som huvudsyfte att medborgarna själva ska bli varse dessa olikheter och likheter och därmed kunna förhålla sig till platsens sammanlagda sociala kvaliteter. Det handlar alltså på sätt och vis lika mycket om arbetsgruppernas sammansättning som om deras resultat.

Den Sosiokulturelle Stedsanalyse förhåller sig inte tidsmässigt till planprocessen alls, annat än att den färdigskrivna analysen kan användas av planerare i deras fortsatta analyser. Vägledningen visar ett par norska exempel där ett sociokulturellt förarbete ledde till en bättre planprocess. Vägledningen om Sosiokulturelle Stedsanalyser ger också mycket tänkvärt i fråga om arbetssätt i sammansatta medborgargrupper, om nätverksbygge och om "triangulering av metoder". Det vill säga att göra samma sak på flera sätt för att få ett bredare eller fylligare material.

Lokalsamfunnsmodellen i Fredrikstad Kommune

Skriften som beskriver lokalsamfunnsmodellen i Fredrikstad är egentligen inte en platsanalysmetod, utan en redogörelse för hur modellen ser ut och fungerar strukturellt. Men då den här modellen är förebild för vad man i Uddevalla försöker uppnå med närdemokratiområden var det en viktig källa för hur mina områdesanalyser kan komma att användas i Uddevalla kommun. Det handlar alltså om att flytta makt neråt i hierarkierna så att beslut om frågor på en lokal nivå kan tas lokalt. Fredrikstads kommune lät också göra en omfattande utvärdering av lokalsamfunnsmodellens första åtta år (Rønning et al 2003). (Se även sid. 39)

Poängerna som betonas är samverkansgruppens uppbyggnad samt kontinuiteten i arbetet där kontakten med kommunen är viktig.

Medborgardeltagandemetoder

Förutom modeller för plats- och områdesanalys har jag studerat andra metoder för deltagande i planering. I flera av exemplen har det betytt att man bjuder in boende och verksamma i senare skeden av planprocessen, antingen genom att låta dem prioritera bland olika förslag eller genom att komma med egna förslag på förändringar eller förbättringar inom kommunen.

Medborgarbudget

Medborgarbudget eller Participatory Budgeting är en av de övriga metoder som använts inom projektet MSM.

"Medborgarbudget (participatory budgeting) är ett samlingsnamn på metoder för medborgare att påverka offentliga resurser. När Sveriges kommuner och landsting (SKL) introducerade begreppet för några år sedan var det helt okänt i Sverige. I det nätverk som Uddevalla ingår i har nu tre svenska kommuner provat medborgarbudget; Uddevalla, Haninge och Örebro.

Det finns ingen enhetlig modell för hur en medborgarbudget ska se ut. En medborgarbudget kan utformas på olika sätt och anpassas till olika sammanhang, men det finns några kriterier som är gemensamma för de aktiviteter som ryms inom begreppet medborgarbudget.

Ett kriterium handlar om att medborgarna görs delaktiga i en del av kommunens budget, vanligtvis investeringsbudgeten. Detta kan ske antingen genom att medborgarna rådfrågas eller genom att de erbjuds medbestämmande. Ett annat kriterium är att medborgarbudgeten genomförs systematiskt som en del av budgetprocessen. Medborgarbudget används flitigt runt om Europa. Länder som Spanien, Italien, Portugal, Tyskland, Holland och England har arbetat med metoden i många år."

Så introduceras metoden medborgarbudget på projektet MSMs hemsida (www.motesplatsmedborgare.se 2011-05-28).

Det handlar alltså om att avsätta pengar som man sedan genom omröstning bland medborgarna beslutar om användningen för.

I Uddevalla har man använt metoden dels i ett pilotprojekt kallat *Uddavalet* där kommunens gymnasister ombads lämna in förslag på vad de ville göra med 200 000 kronor. Bland dessa förslag valdes sedan några ut, och gymnasterna fick sedan rösta fram det förslag som skulle genomföras. Resultatet blev en humorfestival med gratis inträde.

Vidare har man provat att genomföra medborgarbudget i anslutning till trygghetsvandringar – dels i samband med en vandring i Ljungskile, med en fjärdeklass, dels i samband med tre trygghetsvandringar i Dalaberg. Bland de åtgärder man pekade ut som nödvändiga eller önskvärda under vandringarna valdes några ut. Dessa beräknade man kostnaderna för och i en omröstning online fick sedan Ljungskile- respektive Dalabergsborna rösta fram prioritetsordningen på förslagen.

Det här är två olika sätt att hantera metoden. Den kan användas för att ge direktinflytande i en enskild fråga, eller för att ovanliga eller oväntade förslag ska kunna genomdrivas. En annan aspekt är förstås det ömsesidiga lärandet dels av vad de boende prioriterar som viktigt, dels vad respektive åtgärd faktiskt kostar.

"Asfalt är dyrt. Trä är billigt. Kan vara värt att tänka på." – trygghetsvandring på Dalaberg.

Trygghetsvandring

Både medborgarbudget och trygghetsvandring har varit andra metoder man provat inom MSM-projektet i Uddevalla. Då jag hade arbetat med trygghetsvandringar tidigare, samtidigt som man gjorde en särskild satsning tillsammans med Kultur i Väst för att utveckla metoden för barn och ungdomar, kändes det naturligt att jag deltog i arbetet med trygghetsvandringar där de tangerade mina analysområden och de fick även ingå i det insamlade analysmaterialet.

Trygghetsvandring är en metod som utvecklades av arkitekt Gerd Cruse Sondén som sedan 2001 arbetar i Göteborgs brottsförebyggande råd Tryggare Mänskligare Göteborg. Det började med att Gerd intervjuade boende i samband med arbetet med Det lilla grannskapet (Olsson m fl 1997). Hon tyckte det blev enklare att gå ut och konkret peka på det man talade om. Trygghetsvandringen utvecklades sedan till en metod för en gåtur där de boende och verksamma i ett område fick samtala med planerare, tjänstemän, förvaltare och politiker om sitt område.

Idag finns en nationell manual för trygghetsvandring hos Boverket, som tagits fram av Tryggare Mänskligare Göteborg. I den står:

"Trygghetsvandringar är en metod för att få alla dessa parter [fastighetsägare, kommunala förvaltningar, ansvariga för kollektivtrafiken, föreningar, boende och så vidare], boende och verksamma i området, att träffas tillsammans med en kunnig arrangör och samtala om hur området kan bli tryggare och mer trivsamt. Syftet är ett ömsesidigt utbyte av tankar och synpunkter och en chans att sprida information och diskutera konstruktiva idéer. Dialogen mellan medborgare och förvaltare är minst lika central som de fysiska förändringarna som kan bli det konkreta resultatet av vandringen."

På det här sättet har man använt metoden även i Uddevalla och snabbt sett hur värdefullt det är med denna direktkontakt mellan boende och förvaltare. Hur det kan vara mer värt att laga "rätt lampa" än att laga "en lampa", då man "förvaltar relationen med medborgarna lika mycket som man förvaltar deras miljö" som en deltagande kommunal tjänsteman sade vid en av vandringar-

na. Varje vandring sammanfattas i ett dokument och frågor som tas upp under vandringen listas efter prioritet, vem som har ansvar för respektive fråga och så vidare.

Detta arbete har delvis också vävt in i områdesanalysarbetet. Bland annat har sådant som diskuterats på vandringarna kommit att ingå i insamlat analysmaterial.

Jag har också varit med och arbetat fram en särskild variant av metoden trygghetsvandring med fokus på barn och unga. Arbetet med dessa barn- och ungdomsvandringar har också ingått i mitt material, bland annat för att säkerställa att även de ungas röst hörts när man samlat in åsikter från områdets olika invånargrupper. Det här arbetet har också mynnat i den utvärderande manualen *Trygghetsvandringar för barn och unga* (Svennberg m fl, 2011) som även jag deltagit i. Trygghetsvandring som deltagandemetod har utvärderats och provats i flera perspektiv och vidareutvecklingen av metoden, i arbetet med Trygghetsvandringar för barn och unga, är ännu ett sätt att visa på hur man inom metodens ramar kan fokusera på olika befolkningsgrupper eller olika aspekter av trygghet. Mia Andersson-Ek, som arbetar på Tryggare Människligare Göteborg med bland annat trygghetsvandringar och utveckling av metoden, har skrivit boken *"Tillgång till stadens rum – en utvärdering av trygghetsvandringkonceptet"* (2009) där fokus ligger på trygghet och genusfrågor.

I Uddevalla har man även kopplat samman metoden med medborgarbudget genom att låta en omröstning kring en medborgarbudget avgöra vilket av förslagen som samlats in under en trygghetsvandring kommunen skulle genomföra (se avsnitt Medborgarbudget sid 33). Idag har trygghetsvandringar skrivits in som ett sätt att arbeta med förvaltning närmare medborgarna i Uddevalla kommuns ordinarie arbetsordning inom exempelvis tekniska kontoret.

Designdialog

"Designdialogen är en engagerande designprocess där medborgare, tjänstemän, politiker, byggherrar m fl bjuds in att tillsammans skissa sina framtida miljöer.[...]

Designdialogen genomförs som en serie workshops där vi på SWECO Architects fungerar som processledare. Deltagarna utvecklar idéer som arkitekten mellan tillfällena väger samman och omsätter till en meningsfull utformning. Genom designdialogens verktyg, som är visuella och handgripliga, görs komplicerade sammanhang förståeliga för alla."

(Designdialog för stadsbyggnad, 2010, broschyr, Sweco Malmö)

Metoden Designdialogen har utvecklats av Peter Fröst, arkitekt på Sweco samt adjungerad professor vid Chalmers Arkitektur, i avhandlingen *Designdialoger i tidiga skeden - arbetsätt och verktyg för kundengagerad arbetsplatsutformning* (Fröst, 2004).

Även om metoden från början är framtagen för deltagande i byggnadsdesign med speciellt utformade arbetsmöten för ett bestämt antal träffar har angreppssättet i metoden samma utgångspunkter som Områdesanalys som deltagandemetod. Det handlar om design- eller planeringsprocessens tidiga skeden, om att låta deltagare vara med och forma de "strategiska beslut" som ger projektet sina begränsningar och möjligheter, som så småningom omsätts i design.

Fig. 6 Designdialogs egen tidslinje över deltagandeprocessen

Arbetsboksmetoden

Metoden utgår från ett planeringsproblem – någon är missnöjd med miljöns utformning, någon har en idé, något ska hända eller någon vill undersöka vilka möjligheter det finns för förändring. Metoden initieras av lekmän som bildar en projektgrupp, som helst ska sättas samman som en samverkansgrupp för området, med representanter från både boende, verksamma och förvaltare. Metoden strukturerar sedan en process där en arbetsbok utvecklas i tre steg och blir ett dokument som dokumenterar projektgruppens syn på planeringsprojektet och kan användas som underlag i dialogen med kommunen. (Mårtensson, Orrskog 1986)

Arbetsboksmetoden skulle kunna ses som en mycket strukturerad variant av en områdesanalys och ett sammanställningsdokument från en trygghetsvandring som används i ett specifikt planerings- eller designprojekt. Metoden kan även användas för att diskutera och lyfta de frågor som de boende själva finner viktiga och är ytterligare ett exempel på hur man också kan göra, med samma inledande syften och intentioner; Att tidigt bjuda in till deltagande i att identifiera, formulera och fundera kring de problem och möjligheter ett område har inför en stundande planerings- eller designprocess.

Här beskrivs det kommunledda EU-finansierade projekt som utgjort ramverk för arbetet med områdesanalyser i Uddevalla kommun. Projektet är ett samarbete mellan Uddevalla kommun och Fredrikstads kommune i Norge.

“Det sammanfattande betygsindexet Nöjd-Inflytande-Index (NII) för hur medborgarna bedömer möjligheterna till inflytande på kommunens verksamheter och beslut i Uddevalla kommun blev 36. Genomsnittet för samtliga 97 kommuner i de två senaste undersökningsomgångarna blev 40. För Uddevalla kommun är det främst förbättringar av betygsindexen för faktorerna Påverkan och Förtroende som kan höja helhetsbetyget Nöjd- Inflytande-Index.” (SCB, 2008)

Så här står det i sammanfattningen av *Medborgarundersökningen*, Statistiska Centralbyrån (SCB) från 2008. Uddevalla kommun upptäckte i denna omfattande undersökning att kommunens medborgare hade lågt förtroende för sina makthavare – både politiker och tjänstemän. Dessa siffror, tillsammans med erfarenheter från ett förstudieprojekt, som kommunen drivit under 2006 - 2007 tillsammans med Fredrikstads kommune i Norge, ledde till en ansökan om medel till projektet MötesplatS Medborgare (MSM). Ansökan beviljades av EU som en del av programmet Interreg Sverige – Norge och startade 1 september 2008. Slutdatum är 31 augusti 2011. Interreg Sverige – Norge är ett program EU skapat för flera projekt som ska *”stärka innovativa projekt, kunskapshöjning och konkurrenskraft inom näringsliv, teknik och samhällsutveckling”* (www.interreg-sverige-norge.com , 22 juni 2011)

Förstudieprojektet kallades *Hållbar Medborgardialog* och handlade om att använda båda kommunernas förutsättningar och erfarenheter för att hitta nya sätt att involvera medborgarna i olika frågor. I det här projektet främst miljöfrågor. Hållbar Medborgardialog delfinansierades av EU / Interreg och kan sägas vara början på det som år 2008 blev det treåriga projektet *Mötesplats Medborgare*. Också det ett samverkansprojekt med Fredrikstads kommune.

I projektbeskrivningen står:

”Projektet ska leda till ett ökat medborgarengagemang och att medborgarna i högre grad upplever delaktighet och goda påverkansmöjligheter i sin närmiljö och på så sätt vara en del i utvecklingen av attraktivare livsmiljö.” (Projektbeskrivning, MSM, 2009)

De båda kommunerna satte också upp ett antal kvantifierbara mål för att säkra projektets resultat:

”Målet vid projektets slut är att

- medborgares upplevelse av påverkan och inflytande är 10 % högre i utvalda områden än genomsnittet i kommunerna*
- medborgares upplevda trygghet ska vara 5 % högre i utvalda områden än genomsnittet i kommunerna*
- medborgares upplevelse av att de bidrar till bättre miljö/ klimat är 10 % högre i utvalda områden än genomsnittet i kommunerna”*

Det mål som forskningsprojektet och områdesanalyserna främst kopplats samman med är det första målet, som handlar om påverkan och inflytande. Trygghet och miljö har dock också behandlats utförligt i arbetet med områdesanalyserna. Under projektet MSMs gång har Uddevalla provat tio olika metoder för demokratiutveckling.

I skrivande stund (juni 2011) undersöks möjligheterna till en tvåårig fortsättning för att fortsätta utveckla vissa av dessa, samt prova ytterligare metoder. Metoderna skiljer sig mycket från varandra, men har i första hand handlat om olika sätt för direkt medverkan eller direkt dialog eller samtal med medborgare i kommunen.

Att genomföra områdesanalyser har man räknat som en metod, medan etablerandet av närdemokratiområden räknats som en annan. Förutom dessa har Uddevalla kommun bland annat arbetat med hur man kan använda medborgarbudget (REF), e-petitioner (REF), och trygghetsvandringar (REF) Temana trygghet och miljö har vävts in även i andra metoder som provats i Uddevalla kommun under projekttiden, exempelvis i arbetet med trygghetsvandringar.

En del i projektet MSM i Uddevalla kommun har alltså varit att bygga upp så kallade närdemokratiområden. Samarbetskommunen Fredrikstad i Norge har redan sedan en tid tillbaka en liknande struktur där man delat in Fredrikstad kommune i så kallade Lokalsamfunn baserade på skolornas elevupptagningsområden. Fredrikstad började med detta redan på 1990-talet. Uddevalla kommun ville alltså inom MSM utveckla en egen variant på Fredrikstads lokalsamfunnsmodell, samtidigt som man i Fredrikstad ville prova flera av de metoder Uddevalla tog med sig in i projektet. Det gör att de båda kommunerna kunnat utbyta erfarenheter även från arbete med exempelvis medborgarbudgetar och trygghetsvandringar.

Även om Fredrikstads lokalsamfunn var en modell för vad man ville göra i Uddevalla, sade man från kommunens sida redan från början att man ville göra en del saker annorlunda. Dels har inte Sverige skolupptagningsområden som förr då skolvalet står varje familj fritt. Dels ville man redan i ett tidigare skede uppmuntra engagemang från medborgarna i respektive område. I Fredrikstad genomfördes stedsanalyser av respektive lokalsamfunnsområde som ett konsultuppdrag av arkitekt- och landskapsarkitektbyråer (För mer om Fredrikstads arbete i projektet MSM se nedan samt sidan 32). I Uddevalla lades det uppdraget på ett samarbete med Chalmers Arkitektur, och det man då kallade plats- eller ortsanalyser blev en uppgift för en doktorand – mig – att genomföra.

Uppdraget med områdesanalyser formuleras så här i MSMs projektbeskrivning:

"Med utgångspunkt i en ortsanalys skapas en gemensam identitet. Bilden ska växa fram av medborgarna med stöd av professionellt folk som processledare t ex arkitekter och byggnadsingenjörer. Barn och ungdomar har en alldeles speciell roll i detta kopplat till trygghet och vistelse i närområdet, kommunikationer och rörelse. Samtliga organisationer, föreningar, näringsliv, skola m fl. i närområden ska inbjudas till att delta. Resultatet blir en dokumentation kring varje delområdes historia, nuvarande situation och framtidsmöjligheter; t ex kring bebyggelse, natur och kultur som kan användas i fortsatt utvecklingsarbete."

Närdemokratiområdena och områdesanalyserna är knutna till varandra och har därför givit varandra form under resans gång.

Fredrikstads Lokalsamfunnsmodell

I Fredrikstad har arbetet med lokalsamfunn pågått sedan 1990-talet, och uppbyggnadsfasen av dem ser annorlunda ut än i Uddevalla.

I Fredrikstad har man under flera år delat in hela kommunen i lokalsamfunn baserat på skolupptagningsområden. De första lokalsamfunnen startades redan under 90-talet i det som kallades Miljøbyprosjektet*. Första lokalsamfunnet Torp etablerades 1995. Sedan tillkom tre lokalsamfunn per år fram till 2002 då indelningen var klar. Under 2001-2002 befäste Fredrikstad den struktur som arbetats fram i Miljøbyprosjektet och startade en tvåårig fortsättning av uppbyggandet av lokalsamfunnsmodellen. I en utvärdering från 2003 står bland annat:

”Det viser seg att man (från kommunens sida) har begynt å si verdien av lokalsamfunnsutvalgene som en viktig høringsinstans, spesielt i forbindelse med reguleringsplaner”

– Evaluering av Ny Lokalsamfunnsorganisering, 2003

Lokalsamfunnskoordinator Terje Heen i Fredrikstad kommune säger dock att det ännu är svårt att få alla förvaltningar inom kommunen att se nytta med lokalsamfunnsmodellen. Kritiken internt i kommunen är ibland att medborgargrupperna försvårar och krånglar till snarare än bidrar till bättre beslut. (intervju 110405)

Två planerare från kommunen har varit med och byggt upp samarbetsföreningarna i Fredrikstad. Samarbetsföreningarna har från början varit, och utvecklats till, handplockade samverkansföreningar med representanter från både föreningsliv, eldsjälur, bostadsrättsföreningar och skolan. Skolan har alltid haft en roll i gruppen, och det vanligaste är att rektorn är representant i styrelsen för lokalsamfunnet. Styrelsen sammanträder en gång i månaden och gruppen väljs om varje år.

De områdesanalyser som genomfördes i Fredrikstad var konsultuppdrag utförda av lokala arkitekt- och landskapsarkitektbyråer. Vem som sammanställde analysen bestämdes efter vilket sorts område som skulle analyseras. De 23 analyser som finns framtagna i Fredrikstad följer alla i stort sett den norska Stedsanalysmetoden (se sid 31), men är alla mer eller mindre speciellt inriktade på fysisk karaktär, natur, kulturmiljövård respektive framtida möjligheter till förtätning eller nybyggnad. Att de boende själva intervjuats eller på annat sätt deltagit i analyserna är inte självklart, men vissa har redogörelser för hur man använt olika arbetsmötes- eller enkätmetoder för att göra de boende delaktiga i analysen.

I Uddevalla sade man från början att områdesanalyserna tydligare skulle bygga på de boendes egna uppfattningar om sina områden, och de skiljer sig därför från Fredrikstads, då de tydligt utgör ett material som tillhör och kommer från de boende. Innehållsmässigt behandlar de svenska och norska analyserna i stort samma frågor, och man skulle kunna säga att Områdesanalys som Deltagandemetod får en struktur liknande de norska stedsanalys ur ett material som mer liknar den sosiokulturelle stedsanalys (se sid 32).

---

* – Miljøbyprosjektet – Ett projekt där fem norska städer provade olika stadsförnyelseprojekt med hållbar utveckling som gemensamt tema. Det var i samband med detta Fredrikstad delade in kommunen i lokalsamfunns-områden.

UDDEVALLA KOMMUN

UDDEVALLA STAD

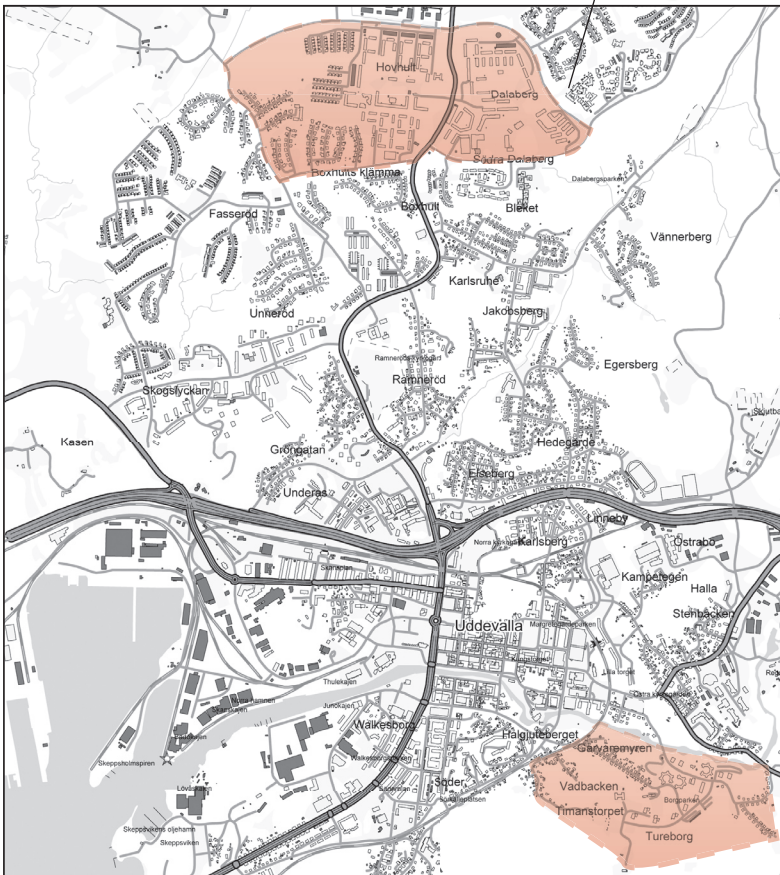

Fig. 7 De olika analysområdena

Den processmetod för områdesanalyser som utarbetades i samband med etableringen av när-demokratiområden i Uddevalla Kommun, beskrivs här i samband med projektets MSMs kontext, men skulle kunna lyftas ur det sammanhang som projektet och Uddevalla kommun givit den. Här följer en beskrivning av metoden, samt det generella sammanhang analysen behöver för att fungera som deltagandemetod.

Processmetoden har utvecklats i samband med arbetet i fem analysområden. Då jag försöker visa hur jag använt delmetoder och hur olika influenser, referenser och forskare haft inflytande på min process, men även hur arbetet i respektive analysområde format hur jag arbetat vidare i nästa, beskrivs metodutvecklingen i en kronologisk berättelse område för område. Till varje stycke hör en kort karaktärisering av respektive område för att läsaren ska förstå sammanhanget.

En metod växer fram

Metodutvecklingen beskrivs nedan såsom den utvecklats område för område. Fokus ligger dock på hur och när jag gjort mina val av arbetsmetoder och format, snarare än på respektive områdesanalys. Det som beskrivs är en processmetods utveckling - inte en sammanfattning av de områdesanalyser som utförts.

Söder om Uddevalla, vid vattnet och längs med motorvägen E6 och järnvägen ligger tätorten Ljungskile. Runtom tätorten ligger ett större område landsbygd. Kommundelen Ljungskile består av det som tidigare var socknarna Grinneröd, Ljung och Resteröd.

Fram till kommunsammanslagningen 1971 var Ljungskile en egen kommun och området har fortfarande en mycket egen särprägel. Orten började med de två badorterna Lyckorna och Ulvesund på varsin sida av havsviken. Framför allt Lyckorna har ända sedan badortstiden varit något av Ljungskiles pärla med vackra sekelskiftesvillor och en rik historia att luta sig mot.

Ljungskile tätort är en stad i miniatyr. Här finns en del närservice, men de senaste decennierna har mer och mer handlat om kopplingarna till Uddevalla respektive Göteborg, och Ljungskileborna pendlar gärna.

En åldrande befolkning bor kvar och önskar sig lägenheter att flytta till. Nyinflyttande barnfamiljer skulle gärna flytta in i de villor som de äldre bor kvar i, då många vill bo i den lilla skalan på landet, även om de har sin arbetsplats "i stan" i antingen Uddevalla eller Göteborg.

Inne i Uddevalla ser man Ljungskile som en resursstark del av kommunen, med genomsnittligt hög inkomst- och utbildningsnivå. I Uddevalla kommun är också Ljungskile väl representerat i politikens nämnder och utskott då flera fritidspolitiker och förtroendevalda bor i Ljungskile.

(- ur områdesanalys Ljungskile)

intervjuer och arbetsdagbok - lärdomar från Ljungskile

Platsanalysen som skrevs våren 2009 om Ljungskile döptes snabbt om till områdesanalys, då det var viktigt att tydligt markera att både landsbygden och tätorten behandlades i skriften. Då det här var den första analysen var det mycket som gjordes baklänges och fel i förhållande till hur jag under arbetets gång kom fram till att man "borde göra".

I december 2008 försökte jag lista ut i vilken ände jag skulle börja. Jag läste i institutionens egna avhandlingar. Ett stycke här, ett kapitel där. Jag läste om norska och danska platsanalysmetoder och jag läste om intervjumetodik och om olika metoder för strukturerade arbetsmöten. Allt för att vara redo att möta Ljungskiles invånare för att sedan skriva en områdesanalys om deras hembygd. Under hela tiden har jag skrivit en dagbok över hur jag tänkt och gjort. Dagboken har skrivits mest för min egen skull i en personlig ton, men har hjälpt mig när jag behövt blicka tillbaka på hur jag gjorde vad och varför. I en av de första anteckningarna har jag skrivit:

"De säger att jag ska skriva en platsanalys, men de verkar mena olika saker. Någon pratar om hus och vägar, en annan om attityder och åsikter. Ska jag ha med alltihopa? Vilka förebilder har jag? Alla pratar i alla fall om intervjuer med 'vanligt folk' så kanske kan jag börja där?"

"De" är i det här fallet såväl handledare och kollegor på Chalmers som uppdragsgivare från Uddevalla kommun och projektet MSM. Så med anteckningsblocket fullt av ord som demokrati, inflytande och medbestämmande började jag med hur jag skulle fråga "vanligt folk" om vad de kunde tänkas vilja berätta om sin närmiljö. Jag blev hänvisad till Steinar Kvaales bok *Den kvalitativa forskningsintervjun* som i mina ögon beskrev en intervjumetod som fokuserade mer på hur jag ställde mina frågor än på hur jag tog hand om svaren på bästa sätt. I stället fastnade jag för en formulering om intervjusvar och berättande i John Foresters *The deliberative practitioner*. Forester berättar hur en praktiserande arkitekts beskrivning av sitt yrke, blev en användbart verktyg för att lära ut det yrket:

*"I asked the students (...) to read thirty to forty pages of edited interviews with practicing planners (...) These edited interviews took the form that Studs Terkel has used in his many books: We removed the interviewer's questions so the planners' stories remained – the planners' own accounts of the difficulties, surprises, rewards, and frustrations of their real work. What happened? The result in class was striking!
'Now I can tell my mother what planners really do.(...)' Another student said, 'This was the most practical thing I've read in three years in this program!(...)'"*

Argumentationen för att använda berättande på det här viset är att det blir tillgängligt och enkelt att förhålla sig till, och det lockade på många sätt – som inspiration till mitt eget skrivande, men även till hur jag skulle samla in den svåråtkomliga tysta kunskapen som de boende bär på om sina respektive närområden.

Boken läste jag egentligen för att Forester arbetar med planering och brukardeltagande, men det var här jag först kom i kontakt med det som blev mitt angreppssätt när det gäller intervjuteknik och vilket sorts material jag ville samla in.

En sådan praktisk beskrivning av en arbetsprocess eller en arbetsmetod blev också riktlinjen för den arbetsdagbok jag fört genom hela processen. Den låter mig se tillbaka på skeenden och tidslinjer. Det är lätt att hitta tillbaka till inspiration, influenser och vad som ledde till vad i min arbetsprocess.

Boktiteln på Foresters bok (*The deliberative practitioner*) är en lek med Donald Schöns *The reflective practitioner* som på flera sätt handlar om samma sak – forskarens praktiserande av sitt eget ämne. Men där Schön skiljer på att reflektera över det man gör och att faktiskt göra det säger Forester att kunskapen ligger i att beskriva det man faktiskt gör och varför – när man gör det – inte formulera teorier kring varför man gjorde som man gjorde i efterhand. Foresters sätt att beskriva ett antal projekt stämde så väl in på hur jag själv funderade kring hur det jag gjorde i analysarbetet kunde vara att bygga kunskap, att jag åkte på ett öppet seminarium med John Forester som han höll på Ultuna utanför Uppsala i januari 2009. Seminariet utgick från Foresters bok *Dealing with Differences: Dramas of Mediating Public Disputes* som utkom senare under 2009 och det handlade mycket om kommunikation och beslutsfattande i grupp. Det gav ytterligare infallsvinklar till hur jag ställde frågor respektive lyssnade till samtal och berättelser under arbetets gång. Bland annat presenterade Forester sin syn på kommunikation och hur man som samtalsledare kan se till att en grupp både samtalar, diskuterar och förhandlar om en fråga för att på ett så brett underlag som möjligt kan sammanfatta, sammanställa eller fatta rätt beslut. (se fig. 3 sid 20)

Det blev en användbar modell att ha i bakhuvudet vid gruppsamtal av olika slag, där jag kunnat peta in en fråga eller kommentar för att försöka byta kommunikationssätt i samtalet. Det har ofta handlat om att låta fler få komma till tals, eller att komma bort från att bara försöka hitta lösningar, eller att sluta diskutera vem som har rätt och vem som har fel. Detta gjorde Foresters tankemodell över deltagande i samtalsformer även till ett verktyg jag som moderator eller utvärderare av kommunikation kunde använda för att visa eller förstå när någon varit delaktig, respektive utesluten ur samtalet vid strukturerade arbetsmöten.

Via Forester hittade jag därmed både en början till hur jag skulle dokumentera mitt eget arbete, samt en intervjumetod som passade. I berättade svar finns ofta mer information än de korta riktade svaren på enskilda frågor.

Jag visste fortfarande inte i vilken ände jag skulle börja i Ljungskile, och väntade in ett startmöte som planerats av Ljungskile Samhällsförening till februari 2009. Detta möte skulle bli starten för mitt arbete och idén om att genomföra en områdesanalys presenterades för ett femtiotal besökande. Samhällsföreningen höll i ett så kallat *dialogcafé* (se sid 69), som samlade in högt och lågt av klagomål, önskemål, åsikter och idéer. Materialet från mötet skulle ge mig utgångspunkter och frågor att börja i. Det blev ett rikt material som gav många ingångar till frågor som rörde trafik, bostäder, kollektivtrafik, grannskap och mycket annat som inte alls har med planeringsfrågor att göra. Mitt problem var dock fortfarande att jag inte kände till orten, platsen, området. Inte mer än vad jag själv kunde utläsa från kartor och vad jag lärde mig av att åka runt på egen hand.

För att själv lära känna orten och området arrangerade jag, med inbjudningar via samhällsföreningen, två öppna arbetsmöten – först en aktivitetskarta (se sid 66) och sedan en metod med bilder enligt *Concepto* (se sid 68) - där förhoppningen var att deltagarna skulle diskutera sitt Ljungskile. Till första arbetsmötet dök endast åtta personer upp. Frustrationen var stor både hos mig och hos deltagarna när kartorna jag hade med mig inte visade tillräckligt stort område.

Deltagarna kände dessutom redan till sin ort, och dessa arbetsmöten blev mer en fortsättning på diskussionerna från dialogcaféet då de ville fortsätta diskutera sina respektive hjärtefrågor, medan jag lagt upp arbetsmötet mest för att jag skulle få lära mig saker av dem. Det insamlade materialet pekade åt alla håll, utan att ge några tydliga riktningar. Det var när jag genomförde mina första djupintervjuer som saker började falla på plats.

Lärdomen inför arbetsmötet jag höll kring bilder (se sid 68) var att jag fick med mig så mycket mer om deltagarna delvis bestämde vilka sorters frågor som skulle diskuteras.

Jag spelade också in dessa två arbetsmöten och använde det inspelade samtalet på samma sätt som jag senare använde intervjusvar. Intervjuerna i Ljungskile kom alltså efter arbetsmötena och jag kunde börja mina intervjuer direkt med de frågor som kommit fram under arbetsmötes-samtalen.

Intervjupersonerna hänvisade vidare till ytterligare personer att prata med samt lyfte frågor som gick att följa upp och reda ut. Till slut hade jag djupintervjuat tio personer.

Dessutom hade jag haft ett antal samtal och mailväxling med en man från hembygdsföreningen som hjälpte mig skriva en historik över Ljungskile. I den färdiga analysen står hans text med honom som angiven författare. Jag lärde mig mycket av ortens historia och sammanhang av honom, vilket naturligtvis hjälpte mig förstå andras svar och berättelser bättre. Sedan detta lyckade samarbete har jag startat i varje område med att försöka hitta någon som kan hjälpa mig med historiken. En bygds historia är ofta redan formulerad och skriven flera gånger av hembygdsföreningar, eldsjälur eller andra.

Intervjuerna ledde så småningom till ett avslutande arbetsmöte – återigen kring kartor, men med tydliga frågeställningar om användning, gränsdragningar och aktivitet som styrde arbetet. Jag spelade också in det sista arbetsmötet på samma sätt som jag spelat in mina intervjuer. Jag hade vid det här laget spräckt den tänkta tidsramen för arbetet i Ljungskile, men kunde i efterhand visa och förklara vad som tagit tid. Dels lärde jag mig här i vilken ordning jag behövde genomföra arbetet för att på ett effektivare sätt nå områdets kärnfrågor. Dels tar det längre tid än man på förhand kunnat uppskatta att samarbeta med ideella krafter på plats, på folks fritid och i samarbete med en förening som har sina egna rutiner och tidsplaner.

De frågor som främst kom fram handlade om bostäder för unga och gamla – mindre, billigare lägenheter att flytta till när ett hus är för dyrt och stort. Flera intervjupersoner talade om att skapa cirkulation i en till synes stillastående bostadsmarknad bestående till mycket stor del av fristående enfamiljshus. Annat som diskuterades var kollektivtrafik inom området. Förbindelserna till större städer inom pendlingsavstånd är goda från Ljungskile centrum, men att ta sig till tåget eller bussen gör det större landsbygdsområdet som utgör kommundelen beroende av bilen som främsta transportmedel. Man diskuterade även centrums utformning, samt förhållandet mellan vad man kallade *”storebror Uddevalla och lillebror Ljungskile”*.

I mitt första analysområde lärde jag mig att:

- spela in och använda mig av berättelser
- att intervjuer bör föregå arbetsmöten
- att metoden tar tid då den är beroende av att ta deltagares fritid i anspråk

Områdesanalys Ljungskile presenterades 7 september 2009.

Bokenäset är det största av de analyserade områdena. Området innefattar hela den halvö som sticker ut och omfamnar Orusts norra kust. Inom området finns flera delområden, flera tätorter och flera olika karaktärer och identiteter.

Befolkningen är utspridd i stora, glest placerade hus och många pendlar härifrån till Uddevalla eller Göteborg åt ena hållet, och Lysekil å andra hållet.

Även om halvön tidigare dominerades av småjordbruk är nu bara några få storskaliga jordbruk kvar, som i resten av landet. Två huvudvägar sträcker sig genom området, och mycket handlar här om hur man tar sig härifrån och hit, och då främst med bil.

Bokenäset är också det av analysområdena där man pratat mest om turism och besökare utifrån. Halvön är tydligt en del utav den idylliska Västkusten, och får bära mycket av Uddevallas ambitioner att uppfattas som en bohuslänsk kustpärla.

Hit säger folk inne i Uddevalla att de vill flytta om de har råd. Området domineras av stora hus med stora ägor. Bostäderna säljs dyrt, ärvs eller styckas av i mindre tomter.

Väg 162 som korsar halvön renoverades och uppgraderades fram till Rotviksbro år 2001. I samband med invigningen av vägen bildades en förening bestående av företagare och intressenter lokalt på Bokenäset. Föreningen kallade sig Bokenäsets Framtid och har sedan dess byggt upp sin verksamhet kring aktiviteter och frågor som på olika sätt främjar hela halvön. I styrelsen för Bokenäsets Framtid sitter personer som också är verksamma i andra ideella krafter i området, och föreningen har därmed blivit något av en samverkansgrupp för områdets intressen. Det är därför naturligt att det blev Bokenäsets Framtid som i projektet MSM tillfrågades om att bli närdemokratiområde Bokenäsets samarbetsförening. (- ur områdesanalys Bokenäset)

omvänd arbetsordning och studentarbeten - lärdomar från Bokenäset

I arbetet med områdesanalysen på Bokenäset hade jag redan bestämt att göra saker tvärtom jämfört med i Ljungskile. Intervjuer först och strukturerade arbetsmöten sedan. Dessutom tillkom en ny del i arbetet då designstudio "Sustainable Development in a Local Context" på masternivå vid Chalmers Arkitektur startade samtidigt som arbetet med områdesanalysen. Studio arbetade med Uddevalla kommun som fokusområde och studenterna skulle delvis analysera samma områden som områdesanalyserna skulle omfatta. Därför kunde jag på Bokenäset följa med en grupp studenter medan de under endast fyra dagar samlade material till en områdesanalys. Detta gav mig dels ett par intervjutillfällen där någon annan ställde frågorna, dels en möjlighet att jämföra vilka frågor som lyftes av intervjupersoner i min metod med vad studenterna tyckte var viktigast. Många av huvudfrågorna var desamma, vilket är intressant, även om studenterna missade en del av området på grund av tidsbrist.

Dock gav samarbetet med studenterna nya infallsvinklar då även de läste om analysmetoder och deltagande i diverse kurslitteratur och i samband med deras egna analyser. Detta gav förutom en del kringläsning en nyfikenhet på SWOT-analys som metod och hur den kan användas på olika sätt. I Bokenäset skrev jag därför i början av arbetet en egen förenklad SWOT-analys i min arbetsdagbok och föresatte mig att jämföra med en SWOT där jag plockade punkterna i analysen ur mitt intervjumaterial. Denna enkla SWOT-analys blev ett sätt att för egen del lasta av mina egna uppfattningar och intryck i början, samt ett sätt att utvärdera mitt arbete i varje område då jag kunde se om mina huvudfrågor och de boendes huvudfrågor överensstämde. Det gjorde de till viss del, men jag kunde också se hur anledningarna till att ta upp en fråga skiljde sig åt. Delvis kunde jag följa frågor bakåt i berättelserna och se att jag och de boende såg olika anledningar till att saker blivit som de blivit. Uppföljningen av min SWOT-analys i Bokenäset bekräftade därför bara att min valda intervjuetod fungerade bra för ändamålet. Dessa SWOT-analyser har hela tiden varit mycket enkla och gjorda för min egen skull i arbetsdagboken, som ett sätt att utvärdera det material jag samlat in, och har inte ingått i analystexterna.

Jag följde med studenterna på ett första möte tillsammans med samarbetsföreningen Bokenäsets Framtid. Där frågade jag vilka som var beredda att ställa upp på intervju. Tre intervjupersoner ur föreningens styrelse kunde sedan hänvisa vidare. Efter ytterligare fyra intervjuer planerade jag områdets första arbetsmöte.

Bokenäset är så stort att ingen av de boende anser hela halvön vara sitt närområde. Man talar snarare om "vi i Skredsvik" eller "vi i Bokenäs" och delar därmed in närdemokratiområdet i flera närområden.

Då områdets storlek var ett av de problem jag fått beskrivet för mig i intervjuerna, och att intervjupersonerna därmed pratade om olika närområden, valde jag att hålla ett strukturerat arbetsmöte med mentala kartor (se sid 66). Samma arbetsmöte genomfördes vid två tillfällen, med två mycket olika grupper inom analysområdet. Det första återigen tillsammans med samarbetsföreningen Bokenäsets Framtid och det andra med Skredsviks Samhällsförening, som är en intresseförening för endast en av halvöns tätorter. Detta gjorde dels att deltagarna fick upp ögonen för hur olika de såg på sitt område, dels att jag lärde mig om hur man begränsade delområden och vilka frågor som var viktiga på vilka delar av halvön.

I en av djupintervjuerna mötte jag två kvinnor samtidigt vid ett köksbord. Den ena en inflyttad eldsjäl, den andra med en familj som bott på halvön i flera generationer. Den senare var också

engagerad i en av de hembygdsföreningar som finns i området, och hon kom att skriva historik-kapitlet åt mig. Den här gången fick jag texterna till historiken ganska sent, och vi kommunikerade inte så mycket under arbetets gång. Det gjorde att jag i Bokenäset inte hade lika mycket kunskap om områdets historia när jag genomförde mina intervjuer som jag haft i Ljungskile. I efterhand ser jag att det gjorde att jag kände mig tvungen att avbryta och fråga mer för att förstå delar av intervjupersonernas berättelser. Att jag avbröt mer, och att en intervjuperson därmed bytte riktning i sin berättelse, var något jag bekymrade mig för i min arbetsdagbok. Jag oroade mig för att jag missat något hon velat berätta. Det påverkade intervjuerna i Lane Ryr och Dalaberg/ Hovhult, där jag noggrannare antecknade under intervjuens gång och försökte ställa mina frågor i efterhand i stället.

När områdesanalysen presenterats och ställts ut i lokal och på datum som MSM tillsammans med samarbetsföreningen valt, fick jag en förfrågan från en intervjuperson från Skredsvik. Han ansåg att alltför få från deras del av analysområdet förstått eller sett arbetet med områdesanalysen och önskade sig en andra presentation i Samhällsföreningen Skredsviks lokaler. En sådan presentation anordnades och ungefär samma frågor ställdes och diskuterades som vid den första presentationen. En av besökarna vid denna andra presentation uttryckte att "så här borde man titta på alla områden, så man fattar vad som borde höra ihop". Detta citat har jag antecknat i arbetsdagboken med noteringen att jag var förvånad att det var just i Skredsvik det sades, då Skredsvik beskrivits av andra boende på Bokenäset som det delområde som mest "höll på sitt eget".

Områdesanalysen av Bokenäset kom att handla främst om tre huvudfrågor: Bostadsbeståndet och eventuell komplettering med mindre hus och hyresrättsboende för att blanda befolkningen mer, vatten och avlopp och slutligen kommunikationer i en diskussion kring kollektivtrafik kontra bilberoende. Redan här fann jag det intressant att sakfrågorna var desamma som i Ljungskile, men att de diskuterades på olika sätt. I Ljungskile räckte det med att beskriva problemen, medan föreningen Bokenäsets Framtid är resultatinriktad. Det gjorde att man inom föreningen försökte dela ut ansvar och handlingsplaner för att närma sig en lösning, i stället för att bara lämna över en problembeskrivning. Föreningen Bokenäsets Framtid har sedan starten varit uppbyggd som en samverkansgrupp där styrelsen valts för att representera områdets olika delar och föreningar. Det var tydligt att det sätt på vilket föreningen är uppbyggd, att den kan representera större nätverk, gör att den är inriktad på lösa problem snarare än att bara identifiera dem. Man delar ut ansvarsområden och utnyttjar sina kontaktnät på ett konstruktivt sätt.

I mitt andra analysområde lärde jag mig att:

- även om snabba analyser av yrkesmän eller studenter kommer fram till samma huvudfrågor, är det deltagandeprocessen och engagemanget i sig som ger områdesanalysen legitimitet och tyngd.
- Inspelning av intervjuer räcker inte. Att aktivt anteckna gör att klagörande frågor kan ställas efter att intervjupersonen berättat klart.
- samarbetsföreningens sammansättning är avgörande för hur man arbetar med det material som tas fram. En samverkansgrupp är att föredra framför en ren intresseförening.
- skillnaden mellan närdemokratiområde och närområde är något att ta i beaktande. Särskilt i större landsbygdsområden där det inte är självklart att alla drar områdesgränser på samma sätt.

Områdesanalys Bokenäset presenterades 22 mars 2010.

Kommundelen Lane Ryr är området mellan Dalsland och Uddevalla stad. Det är till största delen en skogs- och lantbruksbygd, men i området finns två byar.

Byarna går dels under de gamla bynamnen Kyrkbyn respektive Fagerhult, dels Lane Ryr respektive Lane.

I Lane Ryr finns kyrkan och skolan, medan Lane har bussförbindelser till Uddevalla och Trollhättan. Dessa bussar går längs den här vägen nästan av tradition, då det var den här sträckningen den nu nedlagda Lelångebanans smalspåriga järnväg hade.

Mellan byarna har alltid funnits en viss konkurrens, och invånarna är i vissa fall fortfarande noga med att säga om de bor i den ena eller andra.

*Lane Ryr är den del av kustkommunen Uddevalla som inte har någon kust, och refererades till som "Uddevallas baksida" av en uddevallabo, men som "paradiset på jorden" av en av de boende i området.
(- ur områdesanalys Lane Ryr)*

konflikthantering och innehållsförskjutning - lärdomar från Lane Ryr

Samma arbetsordning som i Bokenäset användes i Lane Ryr där intervjuerna fick leda fram till arbetsmöten. Här handlade intervjuerna mycket om de meningsskiljaktigheter som finns mellan de båda tätorterna, medan den information jag fick om handfasta planeringsfrågor var kortfattad.

Generellt sätt handlade planeringsfrågorna om var kommunen brustit i sitt ansvar och var de boende önskade sig mer satsningar. Intervjupersoner pratade också om vilken grupp de själva tillhörde (förening, by, kyrka) och definierade därmed alla andra som "de andra". Flera pratade också om en generationsklyfta och om olika prioriteringar kring vad man var beredd att engagera sig i. Väldigt lite handlade om samarbete, även om alla tyckte det var konstigt att det inte fungerade "eftersom så många är engagerade i olika saker ändå".

För mig som intervjuare var det frustrerande att höra så mycket om samarbeten som inte fungerade och om konflikter, och det var svårt att få det material jag samlat in att passa in i områdesanalysen jag hade att skriva. I arbetsdagboken skrev jag:

"Planeringsfrågorna är på sätt och vis den lätta biten. Avlopp, cykelvägar, vägbelysning... Konkret och bra. Men om jag bara skriver om det kan jag inte påstå att jag utnyttjat intervjusvaren till vad Lane Ryr behöver. De behöver medlare och samarbetsövningar – inte en arkitekt som skriver analyser"

Då samarbete och lokala initiativ är viktiga om närdemokratiområdessatsningen ska fungera stod det snart klart att jag, utan att försöka lösa dem, ändå måste försöka förstå konflikter och hinder för samarbete i området. Det ledde till ett kapitel om lokalt engagemang som skiljde sig ganska tydligt från övrig text i områdesanalysen. Delar av presentationen ägnades också åt att få dem som närvarade att se möjligheter till samarbete och att själva ta initiativ, snarare än att de bara satt och lyssnade på en presentation. Bland annat fanns en poster där föreningsaktiva och privatpersoner kunde dra linjer mellan varandra för att illustrera vilja och möjlighet till framtida samarbeten.

Jag genomförde också en enkel och öppen variant av *Concepto* (se sid 68) i samband med ett annat medborgarmöte initierat av kommunen. Här handlade det mer om att få deltagarna vid mötet att se och höra varandra än att samla material till min analys. Vid mötet skapade dessa bilder förvisso samtal, men då folk satt placerade i de grupperingar som redan är etablerade, användes ofta bilderna på ett förväntat sätt. Även om arbetsmötet gav mig illustrerande citat och bildval, var inget av det som skrevs på de förklarande lapparna något nytt.

I slutskedet av arbetet var vissa frågor fortfarande oklara. Det handlade framför allt om vilka delar av området man själva ansåg sig prata om, samt vilka vägar man egentligen diskuterat i samband med önskemål om cykelvägar och trafiksäkerhet. Då bjöd jag in en mindre grupp från samarbetsföreningen Byalaget till att samtala runt en karta. Samtalet spelades in, och jag fick bekräftat, förklarat och förtydligat en del som kommit fram under arbetets gång.

Lane Ryr-området är ett exempel på när närdemokratiområdet och de boendes närområden inte sammanfaller. De två tätorterna är tydligt två olika närområden, även om de tillhör samma närdemokratiområde.

Min jämförelse av SWOT-analyser i början och slutet av arbetet i Lane Ryr stämde dåligt överens. Även om de huvudsakliga planeringsfrågorna var desamma, handlade bakgrunden till dem och hur man skulle kunna arbeta med dem om helt andra saker, än jag trodde från början.

Det handlade fortfarande om vilket ansvar kommunen har och vilket ansvar och vilka möjligheter de boende själva har, men sakfrågorna handlade även i detta stadsnära landsbygdsområde om alternativa bostadslösningar, kollektivtrafik och kommunikationer och om avloppslösningar. I Lane Ryr blev det dock extra tydligt att materialet som samlas in innefattar så mycket mer än bara vilka framtida satsningar inom fysisk planering som är aktuella. Planeringsfrågor som är viktiga att behandla i Lane Ryr handlar också om samarbetsvilja, varifrån lokala initiativ och idéer kan komma, hur man definierar sitt närområde och om hur gamla konflikter blir hinder för nya frågor.

I det tredje analysområdet lärde jag mig att:

- analysmetoden lyfter fram mer än bara planeringsfrågor. Det är viktigt att samla in även sådant material för att kunna lämna över till rätt instans.
- den som sammanställer områdesanalysen måste introduceras rätt, och presentera sig själv på rätt sätt, för att ge rätt förväntningar på det analysarbetet kan ge. Får man fel roll (konflikthanterare, den som samlar in önskemål eller kommunens utsände) riskerar materialet få "fel" innehåll.
- hur ett område avgränsas har stor betydelse. Hur de boende uppfattar analysområdet i förhållande till sitt närområde avgör hur man beskriver platser, vägar och samband i sin bygd.

Områdesanalys Lane Ryr presenterades 22 september 2010.

Dalaberg och Hovhult

en områdesanalys

Den fjärde områdesanalysen som skrivits handlade om stadsdelarna Dalaberg och Hovhult i de nordöstra delarna av Uddevalla stad. Det är två angränsande stadsdelar som till största delen byggdes under 60- och 70-talen.

De två stadsdelarna utgör den del av Uddevalla som tar emot flest nya invandrare, och båda definieras som "utanförskapsområden" enligt det index som Folkpartiet lanserade 2001 och som Uddevalla kommun använt som utvärderingsmetod under flera år.

Arbetslösheten är hög och utbildningsnivåerna är låga.

Flerbostadshusen tillhör alla miljonprogramssatsningen, men i Hovhult finns även villaområden. Inom analysområdet finns flera ägandeformer, storlekar och prisklasser på lägenheter och hus.

I Dalaberg ligger ett centrumkomplex med parkeringsdäck i bottenplan, en butiksgata med kontor och bostäder på övervåningarna.

Planering i andra frågor och spontanintervjuers betydelse – lärdomar Dalaberg och Hovhult

I det sista analysområdet – Dalaberg och Hovhult – utgick jag ifrån samma upplägg, men kunde tack vare den starka samarbetsföreningen Navet och lokalen Mötesplats Dalaberg få mitt arbete att passa in i deras redan befintliga verksamhet. Då de redan anordnade språkcaféer, handarbets-träffar och dylikt, var det lättare att spela in samtalen vid sådana träffar än att anordna ytterligare arbetsmöten.

Då jag själv deltog i samtalen vid dessa aktiviteter, kom dessa träffar också att användas för många små spontanintervjuer som delar av större gruppsamtal. Här genomfördes också fler spontanintervjuer ute i området.

Även om jag även i Dalaberg och Hovhult djupintervjuade nio personer, blev här det insamlade materialet från spontanintervjuerna nästan lika stort som de långa inspelade samtalen. I ett mer tätbebyggt område träffade man mer naturligt på fler människor utomhus, och jag var dessutom med på de organiserade aktivitetsträffarna på Mötesplats Dalaberg, som även kallas bara Mötesplatsen. Jag har genomgående använt citat från mina intervjuer som illustrationer i själva analystexten, delvis för att visa hur jag använt berättande och berättelser, men också för att visa att frågorna som diskuteras lyfts och diskuteras av de boende och verksamma i området.

I Dalaberg och Hovhult uppfattade jag det som att jag fick anstränga mig för att välja citat ur djupintervjuerna med mer bakgrund och berättelse i, då man i spontanintervjuerna ofta får kortare, slagkraftiga svar, som jag ofta antecknat i form av enstaka sentenser. Jag hade dessutom material och citat att hämta från de sammanlagt tre *trygghetsvandringar* (se sid 34) som genomförts i området. Två med frivilliga vuxengrupper, och en med en förskoleklass på Dalabergsskolan.

Blandningen av uppgifter från djupintervjuer med framför allt människor som arbetar i området, med korta inlägg från väldigt spridda grupper av boende i alla åldrar, samt samtalen mellan boende som fördes vid Mötesplatsens olika verksamheter gav ett brett material. Men materialet från dessa två stadsdelar visade en stor skillnad gentemot tidigare landsbygdsområden – alla svar handlade om människor, aktiviteter och verksamhet. Det var påtagligt att både spontanintervjuer och djupintervjuer kom att handla om mjuka värden och attityder, långt innan någon av intervjupersonerna kom in på byggd miljö. Och de flesta som till slut pratade om miljön i området pratade om upprustning, uppfräschning som en förlängning av ett pågående samtal om attityder, skadegörelse och återigen – människor.

Medan jag i de övriga områdena hade pratat om miljön kring människorna fick jag i dessa stadsdelar leta reda på vad i berättelserna om människor som kunde hanteras som frågor om fysisk planering.

Intervjuerna på Dalaberg och Hovhult gjorde att jag använde arbetsmötet på ett nytt sätt. Då Mötesplatsen redan anordnade en mängd aktiviteter och olika sorters samtalsmöten (språkcaféer, hantverksträffar, öppet hus med mera) valde jag att besöka och spela in några av dessa träffar snarare än att bjuda in till en egen.

I stället använde jag presentationstillfället som arbetsmöte i ett så kallat *dialogcafé* (se sid 69), då jag uppfattade det som viktigare att de politiker som besökte presentationen fick prata direkt med de boende om valda frågor, snarare än att bara lyssna på mig och mina slutsatser. Dialogcaféet blev lyckat och både kommunens planerare som var där och samlade in synpunkter på

kommande fördjupad översiktsplan, och Navetstyrelsen själva använde caféet för att få in åsikter och frågor.

Jag samlade in materialet från dialogcaféet, så att det blev en del av det material som överlämnades till samarbetsföreningen och projektet MSM, snarare än bakgrundsmaterial till områdesanalysen som tidigare arbetsmötesdokumentation varit.

Det har alltså sedan arbetsmöte nummer två i Ljungskile varit samtalet kring mötesuppgiften som blivit det jag främst samlat in vid arbetsmöten, även om bilder, kartor och skrivna ord också sparats och använts. Dessa inspelade samtal har sedan behandlats på samma sätt som intervjusvar, och det är genomgående fritt berättande snarare än svar på styrda frågor som samlats in.

I det fjärde analysområdet lärde jag mig:

- hur frågor som rör fysisk planering kan uttryckas i hur människor använder, förhåller sig till och rör sig i miljöer.
- att trygghetsvandringar kan användas på samma sätt som spontanintervjuer
- att strukturerade arbetsmöten kan användas på olika sätt, och andra möten och aktiviteter kan användas som strukturerade arbetsmöten.

Områdesanalys Dalaberg Hovhult presenterades 3 februari 2011.

*"Stadsdelen Tureborg började byggas i slutet av femtiotalet. Området är planerat som en grannskapsenhet med ett litet torg där det tidigare fanns bageri, café och en större matbutik. Tiderna har ändrats och butiksutbudet har minskat. Många ser inte ens torget som ett centrum i området längre. En det upplever den gamla fritidsgården och fotbolls- och basketplanen som en mer central plats än torget.
(...)*

*Stadsdelen ligger i kuperad terräng längs natursköna Bäveån. Söder om området ligger ett stort skogsområde som gränsar till Sigelhults kyrkogård, Bratteröd och Emaus naturreservat. På Tureborg har man nära till naturen såväl som till centrum. Det är enbart fem minuters bussfärd till Kampenhof och cirka tio minuters rask promenad till Kungstorget."
(– ur områdesanalys Tureborg)*

att lämna över en metod – lärdomar från Tureborg

Inför den sista områdesanalysen som skulle genomföras inom ramarna för EU-projektet MSM, anlätades Emma Persson, arkitekt, av Chalmers Arkitektur för att utarbeta analysen utifrån min processmetod. Det var en möjlighet att i utvecklingen av en metod få diskutera och testa den tillsammans med ytterligare en person.

Närdemokratiområdet Tureborg skiljer sig dock från övriga analysområden på en viktig punkt – det saknas en samverkansförening.

Det var utifrån ett politiskt beslut om satsningar i Tureborg framöver, som det i november 2011 blev klart att det skulle göras en områdesanalys även i Tureborg. En samverkansgrupp började sättas samman och målet är att en Mötesplats liknande den i Dalaberg ska etableras. Att förutsättningarna för områdesanalysen såg annorlunda ut påverkade naturligtvis arbetet, framför allt i möjligheten att få tag på intervjupersoner och mötesdeltagare ur olika befolkningsgrupper.

Emma Perssons svårigheter att få tag på deltagare bland de boende gjorde dock att metoden för insamlande testades ganska hårt. Bland annat användes strukturerade arbetsmöten mer än i de tidigare områdena, och arbetsmöten genomfördes tillsammans med skolklasser. Det fick oss, Emma och mig, att diskutera hur arbetsmöten används i metoden. Jag hade ju kommit fram till att arbetsmöten genomfördes kring vissa frågor för att både jag och deltagarna skulle få ut så mycket som möjligt från träffarna. Och det var ju vad arbetsmöten med skolklasser på Tureborg var – det gällde att nå fler boende med de frågor som fanns. En av frågorna handlade om engagemang och var man hittar intresserade boende i området. Naturligt blev då att söka sig till grupper av boende som redan finns – i detta fall skolklasser.

Samverkansgruppen består hittills mest av verksamma eller aktörer i Tureborg, såsom kommunens integrationsutvecklare, det kommunala bostadsbolaget och hyresgästföreningen. Det gör att inte heller denna grupp naturligt gav ingångar till att prata direkt med boende i området. Därför genomfördes fler spontanintervjuer i området och det insamlade intervjuaterialet innehåller flera åldersgrupper, både etniska svenskar och invandrare samt både män och kvinnor. Men trots att citaten kommer från ett brett urval av boende uppfattar Emma Persson att det saknas material från djupintervjuer med fler boende, då de hon pratat med antingen inte bott i området, och att ingen av de boende hon talat med tidigare engagerat sig i området och därför inte hade formulerat sig om det tidigare. Hon säger därför att intervjuerna "bara skrapat på ytan". Metoden med berättande intervjuer tycker Emma Persson är välvald, även om några naturligtvis är "bättre på att prata än andra". Hon betonar även att man som intervjuare måste förklara att det är så här samtalet kommer att gå till för att inte den intervjuade ska tystna och vänta på nästa fråga.

Emma Perssons arbete med den sista av de fem områdesanalyserna visade också hur viktig strukturen kring analysarbetet är. Var skriften till slut ska landa, vilka som har ansvar för hur innehållet används och vart det insamlade materialet tar vägen, var mycket svårare att definiera i arbetet med Tureborgsanalysen eftersom samverkansgruppen inte är färdigsammansatt. Att området därmed inte var ett fullvärdigt eller formellt etablerat närdemokratiområde inom projektet MSM gjorde också att det var svårt att veta vilka frågor som tillhörde vem. Där man i andra områden kunnat säga att en fråga eller idé var något som samarbetsföreningen kunde arbeta med själva, hamnade sådana frågor eller idéer på Tureborg i ett slags vakuüm. Det var ibland ingens ansvar – inte kommunens eftersom man i andra områden vidarebefordrade sådana frågor och idéer till respektive samarbetsförening. Inte heller fanns det någon gruppering i området som kunde ta

på sig ansvaret. Det gjorde att flera frågor landade på Emma Perssons bord, även efter att hon försökt lämna dem ifrån sig, och att en uppföljning tillsammans med henne är nödvändig för att allt ska tas till vara på rätt sätt när väl en framtida samverkansgrupp fått förtroende och arbetar i området. Diskussionen om rollfördelning och vilken roll den som genomför analysen får eller kan få i området blev viktig i samband med arbetet i Tureborg. Det som kommer fram i en områdeanalys får inte bli en persons ansvar, utan måste bli ett material som ägs gemensamt och som används i framtida visions- och utvecklingsarbete i området.

I områdesanalysen för Tureborg redovisas en SWOT-analys Emma Persson gjort tillsammans med deltagare i ett arbetsmöte den 2 maj 2011. Jag insåg då att SWOT-analys är något som följt metodutvecklingen hela tiden (se stycket om Bokenäset sid 49), men aldrig på det uttalade sätt som i Tureborg där deltagare själva bjöds in att formulera en sådan. I efterhand inser jag hur detta hade kunnat vara ett ännu tydligare verktyg, i vilket jag hade kunnat jämföra mina första intryck i ett område med de intryck intervjuer och arbetsmöten gav, på ett mer överskådligt och lättfattligt sätt.

Samverkansgruppen på Tureborg håller fortfarande på att sättas samman, och det är därför oklart hur analysen används som arbetsdokument tills gruppen är klar. Alla var överens om att analysen som satts samman var ett viktigt dokument, men till skillnad från tidigare områden fanns inte en tydlig lokal mottagare av materialet.

I det femte analysområdet lärde jag mig:

- hur viktig en samarbetsförening eller samverkansgrupp är som kontaktyta i analysområdet.
- hur arbetsmöten kan användas som kontaktyta då samverkansgruppen saknas.
- att intervjuemetoden måste förklaras för intervjupersonerna.

Områdesanalys Tureborg presenterades 16 maj 2011.

Uddevalla kommuns samarbete med Chalmers Arkitektur startade med att Uddevalla kontaktade Chalmers i samband med en studio på masternivå som genomförts i flera västkustska kommuner. Den heter "Sustainable Development in a Local Context" och ger studenter möjlighet att arbeta med hållbar utveckling i analys och fördjupningsprojekt utifrån lokala förutsättningar på respektive ort. Det är rimligt att anta att det var efter att ha sett denna studio i andra kommuner som Uddevalla kommun såg möjligheten att koppla ihop den med idén om att göra områdesanalyser över de närdemokratiområden som skulle bildas i samband med projektet MSM. Det verkade därför naturligt att göra avstamp i hur analyser gjorts inom masterstudion.

I studion delas analyskedet upp i fem delar – fritt översatt: Lokala förutsättningar, kustregionens förutsättningar, omvärldsanalys och till sist en SWOT-analys som bäddade för en sista del där studenterna skriver planstrategier. För områdesanalysernas del är det framför allt den första delen "Lokala förutsättningar" som är intressant, även om delar av det man får fram i en sådan analys måste vägas mot en omvärldsanalys där man höjer blicken något.

Jag utgick därför ifrån den checklista studenterna fick i masterstudion över vad som skulle vara med i deras första lokala analys, och vägde den mot befintliga platsanalysmetoder (se sid 31) och kom fram till att den var en bra utgångspunkt och checklista för vad jag ville kunna beskriva utifrån mitt insamlade material. Denna lista blev min kapitelindelning, som justerades något för att passa respektive analysområde, men som höll ihop formatet i de olika analyskrifterna. Checklistan från studion bestod av rubrikerna:

Geographic character:

*Main character of landscape, water areas and settlements,
Relation landscape – sea/water – settlements
Settlement patterns – spatial organisation
Green structure/blue structure
Townscape – landmarks, borders, barriers
Meeting points
Functions (housing, working, service etc.)
Whole-year/summer residence
Transportations – movements
(different transport means)
Single objects of special interests
– special places and buildings
Municipal plans for the area
Also keep an eye on sites suitable/unsuitable
for development*

Thematic character:

*To settle:
Housing, property market, meeting places,
local democracy, decision-making etc.
To make a living:
Work, companies, strategies for making a
living, local economy etc.
To grow up, live and get old:
Demography, social services, education, care,
recreation, culture, commercial services,
local associations etc.
To move around in/to and from:
Walking, cycling, boating, driving, commuting,
roads, parking, water routes, harbours, public
transport etc
To survive in a long term perspective:
Natural and physical resources, climate, envi-
ronmental conditions, technical support sys-
tems/infrastructure (energy, water,
sewage, waste) etc.*

Ovanstående användes som en checklista på att jag fått med det jag förutsatt mig i analysen, men blev också grunden till kapitelindelningen i områdesanalyserna. Kapitlen är dock komprimerade och beskriver fysisk och upplevd karaktär i samma stycken. Jag fick också lägga till stycken som inte finns i checklistan ovan, då jag med det material jag samlade in genom intervjuer, strukturerade arbetsmöten och besök insåg att jag behövde plats även för frågor som inte har direkt att göra med samhällsplanering. De som bidragit med material måste känna igen sig i skriften och områdesanalysen får därmed "rätt avsändare" – Den ska tydligt bygga på material från områdets invånare.

Intervjumetod

Intervjuerna är mer samtal än frågestund där den intervjuade ska berätta fritt så mycket som möjligt. Frågorna hålls korta men öppna för att uppmuntra långa svar inom ämnet. Ett antal sådana stödande korta frågor kan man sitta förberedd med, då intervjun beroende på intervju-person kan behöva hjälpas på traven. Jag baserar mitt val av intervjumetod på framför allt Forest-ers formuleringar kring berättande beskrivningar och Czarniawskas förklaringar om berättandets bevisvärde då man får orsak och verkan beskrivet. Alla citat från djupintervjuerna har godkänts av intervjupersonerna.

Alla intervjuer spelas in för att berättelserna ska kunna citeras ordagrant och med sammanhang.

Djupintervjuer 8 – 12/analys har varit lagom.

De första 2-3 intervjupersonerna väljs strategiskt med utgångspunkt från samverkansgruppen. Dessa hänvisar ofta vidare eller leder på annat sätt till att övriga tillfrågas. I djupintervjun sitter man enskilt med intervjupersonen och låter denne berätta så fritt som möjligt. Samtalen har pågått en till tre timmar.

Spontanintervjuer

Vid upprepade besök i området pratar jag lite med folk jag råkar möta på plats. Någon i en trädgård, bussresenärer på stadsbussen dit, busschauffören, hundägare på hundpromenad, butiksinnehavare etc. Dessa samtal har varierat beroende på situation, tid och tillfälle men kan typiskt gå till på två sätt. Antingen är jag öppen med att jag arbetar med att skriva om området, och ber dem säga något de kommer att tänka på angående närområdet. Vad är bra/ vad är dåligt? Jag är noga med att ställa så få ja-eller-nej-frågor som möjligt. Ibland leder det till ett lite längre samtal och då tar jag upp anteckningsboken.

Eller också börjar jag i ett annat ärende – Jag frågar om vägen, frågar vad det är för ras på hunden, frågar om hjälp i affären... men fortsätter sedan med några frågor till, beroende på hur samtalet utvecklas. Bor du här i närheten? (Ja eller nej förvisso) Vad är det bästa med att bo här? Vilka kundgrupper kommer och handlar i den här affären? Hur tar jag mig enklast till (...) härifrån? Med kollektivtrafik?

Jag antecknar sedan intervju svaren direkt då de här intervjuerna inte går att spela in. Då blir de något helt annat.

I slutet av analysarbetet kan jag ha enskilda frågor att följa upp med enskilda personer – exempelvis tjänstemän, butiksinnehavare eller dylikt. För dem har jag inte använt en särskild metod utan kontaktat dem via telefon eller email, eller träffat dem igen beroende på vad som passat. Om jag väljer att citera något av dessa svar direkt får den citerade självklart godkänna citatet först.

Strukturerade arbetsmöten

Strukturerade arbetsmöten hålls kring frågor som kommit upp under intervjuerna. Jag har använt olika kartmetoder beskrivna i boken Metoder för Möten. Mentala kartor och Concepto har anpassats till respektive tillfälle. Dialogcafé har hållits för att ta hand om frågor som ligger utanför mitt gebit

(Se utförligare beskrivning av respektive arbetsmötesmetod som använts sidan 66-69).

Man håller inte arbetsmöten för att som analyskribent lära känna området – det ger inte deltagarna så mycket – utan för att komma längre inom frågor man vill ha mer material om.

Tolkning

För att säkra att den analys jag sammanställer tydligt bygger på det insamlade intervju- och mötesmaterialet har jag försökt att kring varje fråga göra en "triangulering" eller jämförelse för att se hur frågan behandlats av de boende och verksamma i området. Jag har då bland annat ställt upp enklare SWOT-analyser i rutnät och försökt hitta kopplingar mellan styrkor och hot, svagheter och möjligheter för att tydligt få texten och tolkningen lösnings- och framtidsinriktad. Dessutom har direkta citat fått fungera som illustrationer i texten för att visa ur vilka berättelser jag hämtat mina ämnen och slutsatser.

Skriften

Skriftens format valdes dels med ledning av de norska förebilderna, dels utifrån hur jag ville lägga bild och text tillsammans.

En platsanalys ska beroende på metod se olika ut, och jag har valt att använda Lena Falkhedens checklista för vad de mastersstudenter som gör en snabb lokal analys ska ha med. Den täcker in det mesta av vad både norska, danska och svenska modeller förespråkar utan att hänvisa till någon av dessa metoder rakt av.

Den innehållsförteckning jag försökt hålla mig till, men som även utvecklats något under resans gång, ser ut så här:

Utställningen

FÖRORD

- personligt

SÅ HÄR HAR ANALYSEN TAGITS FRAM

– stora delar av stycket har kunnat återanvändas mellan de olika områdena.

SAMVERKANSGRUPPEN - NÄRDEMOKRATIOMRÅDET

- beskrivning av den förening eller samverkansgrupp MSM-projektet arbetar med.

LANDSKAP, LÄGE, SAMMANHANG

- var i kommunen är jag och vad betyder läget/ vad gränsar det till/ övergripande karaktär.

EN KORT HISTORIK

- skrivs av någon annan insatt person.

OMRÅDE, KARAKTÄRER

- byggnadsstruktur och karaktärisering.

OMRÅDESAVGRÄNSNINGAR

- stycket har ibland behövts för att beskriva vad områdets olika benämningar och namn betyder i just den här skriften, då namn och begrepp överlappat varandra exempelvis.

NATUR

- beskriver främst de kvaliteter naturområden har i området. Topografi och användning ryms också här.

ATT BO, LEVA, ARBETA I -

- bostäder, prisklasser, ägandeformer, byggnadstyper, demografi, befolkningsstatistik. Vilka bor här? Hur och varför? Vilka saknas? Vilken bebyggelse finns resp. saknas?

MÖTESPLATSER, ENGAGEMANG

- föreningsliv, platser, lokaler att mötas i och på.

VERKSAMHET

- företag och kommunal verksamhet, arbetsmarknad.

TRANSPORT, PENDLING, KOMMUNIKATION, KOLLEKTIVTRAFIK

Transportsätt, avstånd mm. Har byggt kapitlet från gångtrafik upp till långdistansresande.

TURISM - ATT BESÖKA –

Kapitlet har varit med där turism varit en näring. Vad lockar området med och hur?
Vem är välkommen?

PLANER FÖR OMRÅDET

Här redogörs mycket kortfattat för de delar av ÖP/ FÖP som direkt behandlar området. Även ett stycke om vad ÖP är och hur man hittar den.

ARBETETS GÅNG

Beskriver analysarbetet – kapitlet är nödvändigt för att läsaren ska förstå varifrån materialet i skriften kommer. Vilka arbetsmöten har genomförts? Hur många intervjuer?

TANKAR KRING KONSEKVENSER

En enkel konsekvensanalys som uttryckts i personligt reflekterande stycken under rubriker som:
Vad händer om man ...inte gör nånting / ...satsar på hållbarhetsalternativen?

FLER KONKRETA IDÉER

Efter önskemål lades denna önskelista in i skriften, mest för att se till att allas idéer kommer med någonstans. Dessa samlas därför in under arbetets gång och vissa önskningar behöver följas upp som större frågor.

NÄRDEMOKRATIOMRÅDETS FORTSATTA ARBETE

Vad händer med den här skriften och samarbetet Uddevalla kommun initierat? Vilka frågor kan samarbetsföreningen ta tag i själv? Hur ser framtiden ut för gruppen?

I ETT LÄNGRE PERSPEKTIV

Ett kort stycke om att de lokala frågor som lyfts i skriften också behöver ses i ett större sammanhang. Stora delar av stycket har återanvänts i de olika analyserna, men anpassats till respektive områdes utgångsläge.

TACK TILL

Intervjupersoner och kontaktpersoner behöver tackas! Också en chans att visa den skumläsande läsaren att material samlats på flera sätt från en hel del människor.

BILDFÖRTECKNING

Tänk på copyright och se till att allt som krävs finns här.

LOGOTYPER OCH AVSÄNDARE

Alla som varit med i framtagandet av analysen behöver finnas med. Om samarbetsföreningen har någon logotyp – ha gärna med den bredvid kommunvapen och institutionslogotyper.

Till varje analys har en mindre posterutställning producerats. Från att ha varit en förkortad version av hela skriften har utställningen utvecklats till att bli något av "säljande informationsposters" som ska få fler att läsa analyskriften. Tanken är att skärmar med posters kan introducera en besökare till den skrift han eller hon får i handen. Två posters har funnits med i alla områdesanalyser – den första välkomstpostern och den sista idépostern.

Utställningen har stått, tillsammans med en hög analyskrifter för besökaren att ta med sig, i en synlig lokal i området minst fyra dagar efter presentation av skriften. Stadsdelsbibliotek, samlingslokals foajé eller närbutikts entré är exempel på tidigare utställningslokaler.

Utställningen består av:

EN VÄLKOMSTPOSTER

– som kort introducerar vad analysen är, dess kontext och uppdrag. På välkomstpostern har också alla nödvändiga logotyper kunnat få en plats längst ner.

Mycket synligt utan att "inkräkta" på övrigt material.

KAPITELPOSTERS

– med korta textstycken och mycket bildmaterial har skriftens viktigaste frågor lyfts kapitelvis. De kapitel som känts mest angelägna är:

"Området" – en presentation av områdets avgränsning och innehåll som även innefattar en kort karaktärisering av byggnads- och bostadsbeståndet.

"Att bo och leva..." som även presenterar de viktigaste frågorna kring boendet. Vilka bor här och varför bor de här? Demografi, integration hör också hit.

"Transport, kommunikation pendling" – som presenterar möjligheter och vanor i att ta sig till och från området.

"Verksamheter, samarbeten, engagemang" – Det här avsnittet beror på om det finns frågor inom detta som behöver den extra platsen. Kan uteslutas. Här kan samarbetsföreningens verksamhet, andra föreningar, skolans roll, konfliktsituationer eller dylika frågor presenteras.

IDÉPOSTER

– obligatorisk.

Lämnas över till kommunen som en del av det insamlade materialet tillsammans med skriften.

Här listas de konkreta idéer och förslag som kommit fram. Det finns också plats för att skriva ytterligare idéer på postern medan den står utställd. Som ett sätt att rangordna idéer har besökare på denna poster kunnat klistra en liten lapp vid de idéer de håller med om. De idéer medborgarna vill lämna ifrån sig måste landa och tas emot någonstans och postern blir därigenom ett sätt att samla in och ta vara på de önskemål och idéer som dyker upp, även om analysarbetet aldrig syftat till att "ta fram en önskelista".

Att välja arbetsmötesmetod

De metoder för strukturerade arbetsmöten som använts i de områdesanalyser som gjorts i Uddevalla under projektiden för MSM har valts med tanke på analysernas innehåll och syfte, samt beroende på vilka frågor som behövt behandlas ytterligare och som det saknats material kring.

Som redan nämnts började arbetet i Ljungskile med arbetsmöten för att lära känna området, medan arbetsmöten i de övriga områdena valts enligt vilka frågor det behövts mer diskussion kring. Här följer en kort beskrivning av de arbetsmötesmetoder som använts och hur jag resonerat kring varför jag valde respektive metod, samt hur de fungerade.

Alla arbetsmöten har spelats in. Ljudupptagningarna har varit en viktig del i det insamlade materialet (se sid 12-13, 62, 84-85).

Kartor

I försök att lära känna ett område eller då mötesdeltagare ska bli uppmärksamma på varandras sätt att se sin bygd har jag använt olika metoder att samtala kring kartor.

- aktivitetskarta

Gruppen (max 8 personer per karta) sitter runt en stor karta över området (skala 1:500) och alla som vill får tillgång till penna. De ombeds sedan skriva på kartan vad de diskuterar. I vissa grupper diskuteras gränsdragningar och områdesbeteckningar, i andra grupper diskuteras aktiviteter och områdesidentiteter, medan en tredje grupp kan komma att tala om framtidsplaner och nya idéer. Beroende på var i processen arbetsmötet använts har det stått grupperna fritt att diskutera det de själva vill i ett fall, medan jag i ett annat fall styrde dem till att diskutera endast aktivitet. (FIG!)

- mentala kartor

En metod som använts i både Bokenäset och Lane Ryr är mentala kartor. Det går ut på att man individuellt ritat en karta ur minnet över det område som diskuteras. Deltagare tenderar att överdriva det som är viktigt eller välkänt i storlek, och att titta på varandras kartor i grupp är ett bra sätt att se och förstå varandras uppfattningar om området.

I en intervjusituation som går trögt eller där intervjupersonen har svårt att veta var hon eller han ska börja kan en mental karta vara ett sätt att komma igång.

Fig. 8 Mental karta över Lane Ryr gjord av en boende i samband med ett arbetsmöte hösten 2009

Fig. 9 Aktivitetskarta gjord i Ljungskile våren 2009

- Var går du?

En annan form av kartmöte är en sammanlagd karta över deltagarnas vanligare rörelser i ett område. Som ett första försök att lära känna Ljungskile via kartor bad jag deltagare markera de gång- cykel- och bilvägar (med olika färger) de använde mest. När man lägger samman kartorna kan man få en bild av såväl huvudstråk som viktiga genvägar och oväntat viktiga platser. Även om idén är god och arbetsmötet fungerat i andra sammanhang var gruppen lite för homogen, och man märkte ut i stort sett huvudgata och motorväg samt de mest uppenbara vägarna dit. Dessutom hade jag av bristande erfarenhet tagit med kartor i alltför liten skala, så även om jag kunde utläsa att tätorten Ljungskile används på ett ganska förväntat sätt av dem som deltog i arbetsmötet, blev materialet för smått och svårläst för att deltagarna själva skulle se det.

Bilder

När det är svårt att hitta orden eller när man inte tidigare formulerat något som man själv tycker är självklart om sitt närområde kan bilder att associera kring vara ett sätt att berätta mer.

- Concepto

Metoden Concepto är framtagen av Jan-Åke Granath och Saddek Rehal vid Chalmers Arkitektur. Concepto utgår från en bild databas med över 500 bilder. Genom att låta deltagarna bläddra och välja bland bilderna ges möjlighet att väcka en ny tanke eller illustrera en gammal idé. Ibland väljs bilder för att besvara en specifik fråga eller uppmaning ("Välj tre bilder som illustrerar ditt område idag?" eller "Välj en bild för att illustrera ett problem som behöver lösas"). Metoden har varit användbar då den går att använda som aktivitet för ett helt möte, eller som sidoaktivitet. Vid ett större öppet möte lades bilderna ut på ett bord tillsammans med postit-lappar, pennor och en tavla. Deltagande på mötet ombads illustrera sitt område med en bild samt en förklarande mening på en postit-lapp. Metoden presenteras med fler användningsområden och varianter i en presentationskrift som går att beställa från Chalmers Arkitektur (Granath m fl. 2006)

Fig. 10 Bilder ur Concepto

- Fotosafari

Att ge deltagare i uppgift att själva ta foton på sitt område är ett bra sätt att få in deras sätt att se sin omgivning. Denna metod har använts på flera olika sätt, dock inte i regelrätt arbetsmötesform. Dels har olika boende ombetts lämna in bilder de redan har från området, dels har de ombetts ta nya bilder för att illustrera analyserna. Det har mest inneburit att hembygdsföreningar och byalag har bidragit med bilder som eventuellt använts i andra sammanhang, men även samtalen kring valda bilder har varit givande.

I Tureborg diskuterades att göra en fototävling med utdelade engångskameror, vilket hade varit en intressant variant. Detta blev dock inte av.

Samtal och ord

Då en stor del av arbetet har varit att samla in ord, beskrivningar och berättelser från boende och verksamma i respektive område har jag även försökt samla in fler ord genom de olika arbetsmötena. Förutom att alla ord och samtal spelats in i de övriga metoderna har jag även valt arbetsmötesformer som är ett slags registrerade samtal.

- Dialogcafé

Vid ett dialogcafé diskuteras en fråga vid varje bord. Varje bord har en samtalsledare som också är sekreterare. Deltagarna sprider ut sig vid de olika borden och kan genom att välja bord bestämma vilken fråga de vill diskutera. Efter en stund avbryter man och ber dem som vill byta bord att göra det för att man ska få diskutera mer än en fråga. Samtalsledarna sitter kvar vid sina respektive bord.

Exempel på frågor kan vara "trygghet", "framtida projekt", "kommunikation och information" eller "kvaliteter i området".

Metoden valdes först vid det första öppna mötet i Ljungskile av Pernilla Hallberg, ordförande i Samhällsföreningen, som ett sätt att låta alla komma till tals i sina hjärtefrågor. Det blev ett digert material att utgå ifrån när jag skulle börja intervjuerna, men också ett ganska svårt material att som utomstående tränga in i, då jag omöjligt kunde sitta med vid alla bord. När jag använde samma metod i Dalaberg styrde jag anteckningsformen lite mer, samt bad varje bord sammanfatta det man diskuterat inför alla i slutet av mötet. Så blev alla delaktiga i diskussionerna i de frågor som berörde mest, och mina egna anteckningar var lättare att matcha med respektive grupps anteckningsblad.

Närdemokratiområdenas framtid

Närdemokratiområdena i Uddevalla ska fortsätta ha den form man givit dem, men man kommer inte att etablera nya närdemokratiområden på det sätt man bildat de fem som nu finns. Att gå in i befintliga föreningar och att ha en projektkoordinator, som även hade hand om andra delar av projektet, var en välmenad satsning. Men man hade helt enkelt inte utrymme eller resurser inom projektet för närdemokratiområdena skulle hinna etableras och fungera inom projekttiden. Den organisationsstruktur man försökt bygga upp skiljer sig markant från de tidsbegränsade händelser och arrangemang som övriga satsningar inom projektet varit.

Närdemokratiområdena behöver som i Norge mer tid för att hitta rätt nyckelpersoner i respektive område för att sätta samman en samverkansgrupp. Områdena borde ha indelats efter hur dessa samverkansgrupper definierade sina respektive närområden. Kontaktytan mellan närdemokratiområde och kommun behöver tydligt etableras så att samarbetsföreningen kan vända sig direkt till rätt instans inom kommunorganisationen. En kommunal struktur med idéburna remissinstanser handlar om att bygga relationer mellan kommunorganisationens olika delar och samarbetsföreningen, så att rätt fråga hamnar på rätt skrivbord direkt.

I en sådan struktur kan en områdesanalys av det slag jag försökt presentera en metod för, fungera som det diskussionsunderlag och samtalsverktyg det är menat att vara. Idag fungerar de så, i de närdemokratiområden där samarbetsföreningen redan var en fungerande samverkansgrupp (Bokenäset och Dalaberg/Hovhult) och kan komma att göra i det område som fått en nystart i samarbetsföreningen (Ljungskile). Om man får ihop samverkansgruppen på Tureborg är analysen ett bra dokument att arbeta utifrån även där. I Lane Ryr behöver samarbetsföreningen hitta en form och en relation till kommunen som känns representativ och samarbetsvillig på ett sätt som nuvarande gruppering inte gör. Det gör att analysen ligger, och eventuellt blir inaktuell, i väntan på det sammanhang den behöver för att fungera som arbetsdokument.

Ljungskile

Samarbetspartnern i Ljungskile är Ljungskile Samhällsförening – en ombildning av det som tidigare hette Ljungskile Intresseförening, och som länge hade som främsta idé och fråga att Ljungskile åter skulle bli en egen kommun och bryta sig loss från Uddevalla. I och med ombildandet till ett Närdemokratiområde, är man nu en samarbetsförening som arbetar för att förbättra relationerna med Uddevalla kommun.

Ljungskile Samhällsförening följde snabbt upp områdesanalysen genom att bjuda in till ett arbetsmöte kring möjliga tomter för förtätning i dialog med kommunen. Kommunen initierade, utifrån en annan diskussion i områdesanalysen, att på samma möte det som sagts om kollektivtrafik inom analysområdet, mer specifikt den lokala busslinjen. Vidare var Ljungskileskolan en av de skolor där man genomförde en trygghetsvandring för barn- och unga (se sid) på Samhällsföreningens initiativ.

I den första verksamhetsplan Ljungskile Samhällsförening utarbetade 2010 står bland annat: *”Ett övergripande syfte för Samhällsföreningen är att vara en plattform för samverkan (...) Under året ska Samhällsföreningen skapa denna plattform genom att skapa en kontinuerlig och långsiktig organisation för arbetet med ortsutvecklingen”*

– ur: Ljungskile Samhällsförenings Verksamhetsplan 2010

Målsättningen att bli en än starkare samverkansgrupp finns kvar, och med en ny styrelse som utsågs vid årsmötet i april/maj 2011 har föreningen fått något av en nystart.

Bokenäset

Det är ingen av områdesanalysens tre huvudfrågor (bostäder, kommunikationer och VA-lösningar) som Bokenäsets Framtid lyfte när jag frågade vad de använder analysen till i efterhand. De lyfter i stället det genomgående hållbarhetstemat och att försöka samordna frågor (ett sådant exempel handlade om ridvägar och cykelvägar) "som analysen gör". Föreningens nya ordförande Maria Broberg påpekar också hur värdefullt det är att ha ett dokument med de egna frågorna sedda av någon utifrån som kan sätta in detaljfrågor i större sammanhang, men också vända problem man fastnat i till möjligheter.

Bokenäsets Framtid är ett bra exempel på en samverkansgrupp. Samarbetsföreningen har hittat sin form i enlighet med det uppdrag man givit sig själva. Det har varit tydligt i projektet MSM att de föreningar som redan arbetat sig fram till en samverkansfunktion i området fungerar mycket bra som samarbets- och samtalspartner för kommunen, medan de som fått helt nya uppgifter som samarbetsförening i projektet inte riktigt hunnit hitta sin form som samverkansgrupp under projekttiden 2-3 år.

Lane Ryr

Samarbetet startade med Lane Ryr byalag, som sade sig vilja verka för att hela bygden skulle kännas som ett gemensamt område, och att den gamla konkurrensen mellan byarna skulle överbryggas. Byalaget och Bygdegårdsföreningens styrelser överlappade vid den här tiden (våren 2010) varandra och flera personer satt i båda styrelserna. Därför beslutades att Byalaget skulle ingå i Bygdegårdsföreningen. Trots eniga årsmöten var det inte alla som samtyckte. Även om mycket om samarbete och framtida möjligheter lyftes fram i intervjuer och i arbetsmöten överskuggade en del konflikter i bygden mycket av arbetet. I skriften ägnades samarbetsformer och konflikter ett eget kapitel och blev ett tydligt exempel på hur arbetet med en områdesanalys kan komma att handla om mycket annat än planeringsfrågor.

Under våren 2011 har bygdegårdsföreningen gått tillbaka till en tidigare organisation, och samarbetet inom MSM ligger på is i väntan på nya initiativ. Vem som kan starta dessa är dock oklart.

Intressant är att det även i Lane Ryr-området diskuterades alternativa mindre boendeformer i olika ägandeformer, vatten- och avloppslösningar samt kollektivtrafik och olika trafikslag. Alltså samma huvudfrågor som i de två tidigare landsbygdsområdena, även om arbetet med de tre analyserna sett väldigt olika ut.

Dalaberg och Hovhult

Sedan 1996 finns på Dalaberg samverkansföreningen Navet, som med representanter från bostadsbolag, bibliotek, skola med flera har fungerat som en kraft för området med bland annat integrationsprojekt. Föreningen har sedan ett par år lokalen Mötesplats Dalaberg som sin bas, mitt i Dalabergs Centrum, och en heltidstjänst för Navets ordförande. Mötesplatsen har fått funktionen av ett medborgarkontor och Navet och Mötesplatsen var ett självklart val av samarbetspartner inom projektet MSM.

Navet och Mötesplatsen är redan just det som man velat uppnå i projektet MSMs andra områden – en tydlig samverkansgrupp. En plats för lokala krafter och idéer, som kan fungera som en remissinstans visavi kommunen för frågor man inte har möjlighet att hantera själva. Av samma anledning som på Bokenäset fungerar Navetstyrelsen bra som samverkansgrupp då man mycket medvetet satt samman gruppen av personer som kan representera olika delar och intressenter i området på bästa sätt.

En stor skillnad i arbetet med intervjuer på Dalaberg jämfört med de landsbygdsområden jag varit i tidigare, var överraskande nog inte skillnaden mellan stads- och landsbygd. Skillnaden var i stället att vilken fråga vi än talade om, svarade alla intervjupersoner något om mjuka värden, människor, aktiviteter, verksamhet innan de kom in på området som sådant, byggnader, arkitektur och planeringsfrågor. Det gjorde att materialet såg lite annorlunda ut än det jag samlat in i övriga områden. Det här var förstås en mycket positiv upptäckt angående hur invånarna uppfattade sitt område, men det gjorde uppgiften att skriva om områdets planeringsfrågor utifrån intervjuerna lite svårare. Samtidigt handlade många frågor om attityder och bilder av förortsproblem, som går att möta med arkitektoniska verktyg och med gestaltning av miljön. Så kanske visade den här analysen än tydligare hur lokal kunskap ibland behöver tolkas genom olika professioner.

De frågor som är viktiga och rör fysisk miljö på Dalaberg och Hovhult hade jag som arkitekt inte uppfattat korrekt, om jag inte samlat allt detta material om attityder, relationer och människor – mjuka värden – i området först. De som intervjuades såg dock inte arkitektoniska lösningar på de problem eller utmaningar som beskrevs.

En av Navets utmaningar ligger i dess projektbaserade finansiering, där man just nu försöker hitta sätt att göra Navets och Mötesplatsens verksamhet till en del av kommunens ordinarie budget.

Tureborg

I november 2010 kom ett politiskt beslut om att göra Tureborg till det sista närdemokratiområdet inom ramarna för MSM-projektet. Tureborg är liksom Dalaberg och Hovhult klassat som utanförskapsområde, men här bor färre invandrare. Det är ändå så mycket som 40 % utlandsfödda i området och en av frågorna som kom fram i analysen var att Tureborgsborna tyckte det satsades för mycket på Dalaberg och Hovhult, men för lite på dem.

Samverkansgruppen på Tureborg är inte verksam ännu. Kommunen håller utifrån en projektledare på Kommunledningskontoret på att bygga upp dels dess sammansättning, dels dess verksamhet. Det återstår alltså att se om denna samverkansgrupp kan få en Mötesplats, en verksamhet och en representativitet som kan liknas vid Navets ställning på Dalaberg. Det är målsättningen.

Som en del i metodutvecklingen kring dessa områdesanalyser har denna sista områdesanalys utförts av en nyutexaminerad arkitekt från Chalmers Arkitektur. Det har därför varit en möjlighet att studera hur andra kan använda samma metod med tillfredsställande resultat. Nu när analysen är genomförd har vi kunnat konstatera att intervjumetoden och upplägget fungerar, men att den första kontaktyta som en samarbetsförening utgör är nödvändig för att nå de boende i ett område på ett bra sätt.

Studentprojektet

För redovisningen av EU-projektet MSMs räkning ses det material som överlämnades av masterstudion Sustainable Development in a Local Context, både analys och fördjupningsprojekt, som en analys bland de övriga fem områdesanalyserna. Det ligger därför inom mitt uppdrag att titta på hur kommunen använder materialet och vilka delar av det som diskuteras i vilka sammanhang. Fördjupningsprojektet har efter presentationsutställningen i januari 2010, ställts ut ytterligare ett par gånger. Bland annat på den bomässa (Bo & Leva 2010) som hölls på Bohusläns Museum i mars 2010.

I samband med presentationerna av områdesanalyserna över Bokenäset, Lane Ryr samt Dalaberg/ Hovhult har även mastersstudenternas analyser över dessa områden presenterats, dels

sammanfattat i skriften, dels genom att deras posters hängts upp vid presentationstillfället. Men det är fördjupningsprojekten som visats mest och flest gånger inom kommunen. De har använts som diskussionsunderlag för större hållbarhetsfrågor, som exempel i enskilda projekt och som kommunikativa exempel i någon sorts marknadsföringssyfte, där kommunen då framstår som visionär och modig i sina framtidssatsningar.

De rapporter som följt med varje projekt finns, liksom områdesanalyserna, att ladda ner via EU-projektet MSMs hemsida, och flera projekt har använts som diskussionsunderlag i olika arbetsgrupper och förvaltningar. Bland annat diskuterade kommunens miljösamordnare nya sätt att kommunicera kring stadsmiljö och hållbarhet utifrån projektet "Alla bäckar små", som handlade om dagvattenhantering och hur man kan visa upp vattnets kretslopp i "stadsbäckar".

Vidare har bilder från ett studentprojekt, där ett nytt badhus ingick, använts som illustration av "andra exempel" i diskussionen kring stadens nya simhall (som planeras till en annan tomt än den av studenterna föreslagna) i lokaltidningen.

När kommunen berättat om samarbetet med Chalmers Arkitektur i olika mötes- och presentationssammanhang har framför allt ett projekt visats som exempelbild. Det handlade om en signaturbyggnad som skulle innehålla både konsertsal, bibliotek och restaurang och ligga i hamninloppet på samma tomt där det idag ligger en oljeindustri. Byggnaden i projektet har skämtsamt kallats "Uddevallas operahuset i Sydney" av ett kommunalråd i samband med att bilden visades på ett möte inom kommunen.

I samband med att kommunen installerade ny belysning och diskuterade vidare hur man skulle vitalisera promenaden längs med Bäveån i centrala Uddevalla, hänvisade man gärna till studentprojekten där flera tog sig an detta underutnyttjade stråk i staden.

Överlag har kommunen tydligt använt, visat och diskuterat studenternas arbete på ett mycket positivt sätt. Studentarbetet har givit olika delar av kommunens förvaltning nya ingångar till frågor kring hållbarhet, stadsutveckling och stadsanvändning.

Då masterstudion under hösten 2011 kommer att arbeta med Lerums kommun kan det bli intressant att jämföra dels projektens inriktning, dels kommunens deltagande i och mottagande av studenternas arbete.

Resultat

Det har handlat om planeringsprocesser i kommunal skala, där politiska visioner för framtidens samhälle beskrivs i översiktsplaner och andra visionshandlingar. Jag menar alltså att det beslutsunderlaget kan vidgas ytterligare och att den kommunala samhällsplaneringen blir bättre om en del av problemformuleringen kommer från de boende själva.

Den metod som arbetats fram - Områdesanalys som Deltagandemetod - tar avstamp mycket tidigt i planeringsprocessen, eller till och med innan den kommit igång. Det identifierade jag tydligt som en styrka med metoden – att de boende så att säga ges första ordet i dialogen kring samhällsplaneringen.

Boende och verksamma i respektive område engageras genom områdesanalysarbetet i problembeskrivningsfasen, snarare än i planerings- eller utvärderingsfasen av processen. (Se fig 11.1-4 sid. 76-77) I stället för att tycka till om detaljer i planeringsarbetet eller att uttrycka bifall till eller missnöje med en föreslagen lösning, så har områdenas invånare ombetts att beskriva ett nuläge. De involveras och får del av problemformuleringsprivilegiet. Idag är det kommunens översiktsplanerare eller till och med finansiären bakom kommande projekt som har privilegiet att formulera vilket problem som ska lösas. Bland dessa problembeskrivningar väljer sedan kommunpolitikerna prioriteringsordningen. Beroende på hur detta går till har ibland just den här fasen av planeringen sått frön av misstro och spekulation kring maktförhållanden lokalt.

Efter arbetet med områdesanalyserna och intervjuer med invånare i Uddevalla står det klart att det är just kommunikationen mellan kommun och kommuninvånare, där frågor och svar inte nödvändigtvis har anknytning till varandra, som kan förklara en del av det missnöje som finns angående möjligheten att påverka. Man menar att Uddevalla kommun försökt förr att förbättra dialogen, men misslyckats då ”de vill att man ska lyssna snarare än själv yttra sig” som en intervju-person uttryckte det.

Om man i stället utgår ifrån vilka problem de boende på plats vill ha hjälp att lösa, kan man dels få igång en tydlig dialog om kommunens prioriteringar om varför man väljer att lösa det ena före det andra, dels bygga förtroende snarare än misstänksamhet inför kommande förändrings- och utvecklingsprojekt. En problembeskrivning från de boende själva skulle kunna ses som en planbeställning från de brukare som i slutändan kommer att använda de miljöer som planeras.

Närdemokratiområdena i Uddevalla kommun blev de geografiska ramarna för områdesanalyserna och har i de flesta fall uppfattats av de boende som rimliga. Det har dock funnits skillnader mellan vad de boende själva använt för avgränsningar och vad analysen försökt omfatta. I Ljungkile ansåg till exempel de boende att mer landsbygd och Forshälla socken borde ha räknats med. Från projektets sida hade man dock diskussioner med en förening i Forshälla om att Forshälla socken eventuellt kunde utgöra ett eget närdemokratiområde. Lane Ryr-området å andra sidan innehåller två byar med olika identiteter. Man kan i efterhand fråga sig om det hade varit en bättre idé att behandla det som två områden snarare än ett.

Jag har alltså blandat flera metoder för insamlande av material – intervjuer, arbetsmöten, trygghetsvandringar och deltagande i diverse aktiviteter på plats. Det har handlat om att på olika vis samla in det invånarna själva väljer att prata om och vad de berättar om sitt område.

I förhållande till Arnsteins deltagandesteg (se fig. sid. 20) har mitt Uddevalla-exempel hela tiden siktat mellan stegen partnerskap och delegerat ansvar, då det handlar om att förbättra kommunikationen mellan kommunal och lokal planering, samt att visa vad man lokalt kan göra själva och uppmuntra lokala initiativ. Hur väl det fortsatta arbetet i de olika när demokrati-områdena fortlöper återstår att se.

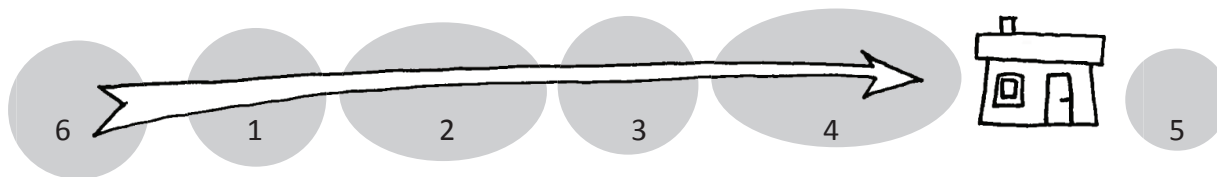
I *Områdesanalys som Deltagandemetod* kommer tolkningen närmare de deltagande med den intervjuemetod och insamlingsmetod som använts. Inspelade berättelser gör att de deltagande fått ange orsaker och anledningar till sina åsikter och ställningstaganden. Det vill säga att berättelserna ger beviskedjor och kausalitet på det sätt Barbara Czarniawska förklarar i kapitlet *Narrative as a mode of knowing* (Czarniawska 2004, s 6-10).

Under arbetet med områdesanalyserna sade en av de intervjupersoner som jag träffade att *"Planerare är sådana som hittar på problem de själva kan lösa"*. Ökad ömsesidig förståelse leder förhoppningsvis till en bättre dialog kring planeringsfrågorna, och kanske kan metoden därför ses som ett användbart komplement till det samrådsförfarande som redan praktiseras.

Områdesanalyserna blir ett komplement till översiktsplanen (ÖP) och dess analyser och därmed en del av den problembeskrivning som kommunens planerare sedan kan arbeta utifrån. Detta gör de boende till beställare av lösningar på problem de själva fått definiera. Förhoppningen är att planerare och invånare, och kanske även lokala politiker, därmed förstår varandra, och varandras prioriteringar, bättre.

Fig. 11 Planeringsprocessen och upplevt maktförhållande.

Den här figuren har vuxit fram bit för bit då jag behövt förklara min ståndpunkt gentemot andra modeller för medborgardeltagande i samhällsplanering.

11.1 Ovan: Planeringsprocessens stadier:

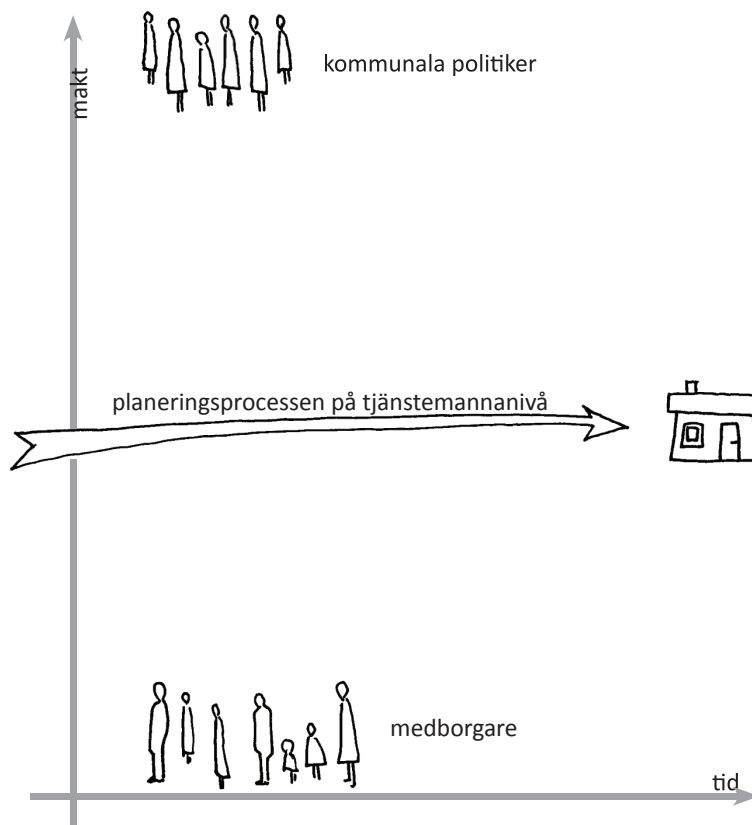
På väg mot ett färdigt projekt kan man dela in planeringsprocessen i olika stadier.

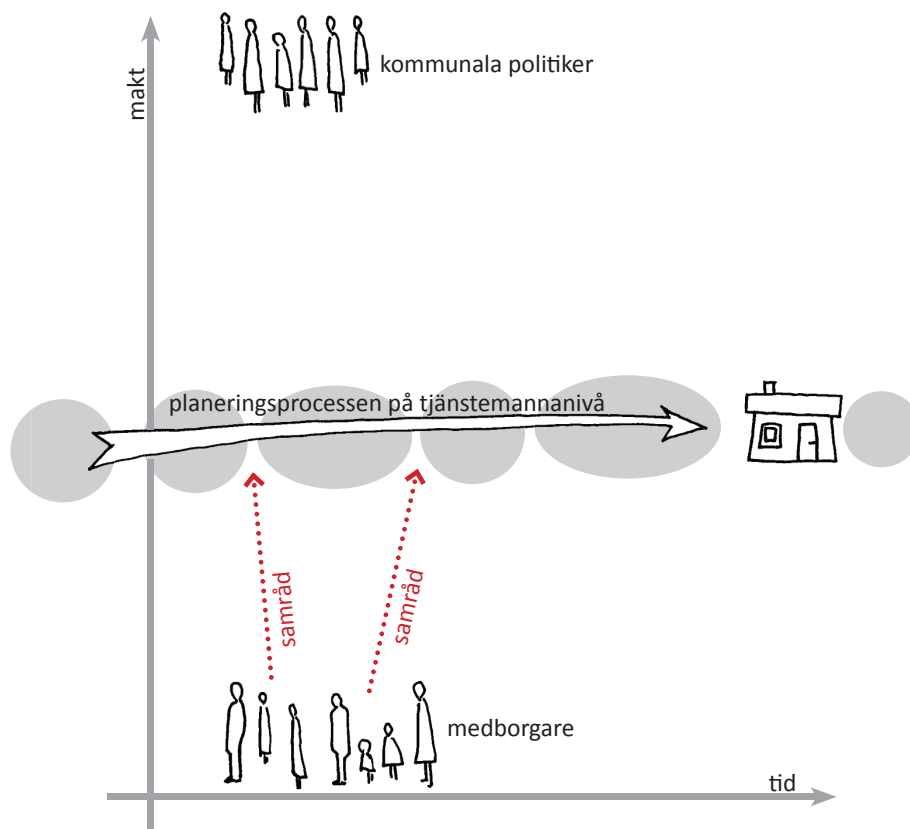
Det utgår från ett identifierat planeringsproblem (1), man väljer lösning på problemet (2), man designar denna lösning (3), man bygger (4), efter projektet är klart utvärderas det (5).

Områdesanalys som deltagandemetod sker i nuläget (6), innan en sådan här process drar igång och kan därför vara med och påverka redan problemformuleringen.

11.2 Nedan: Den här bilden av planeringsprocessen kan sägas vara en linjär tidslinje som kan sättas i relation till maktnivå i den kommunala organisationen. Detta baseras på sättet mina intervju-personer refererat till "kommunen", "politikerna" och "tjänstemännen" och illustreras utifrån hur jag upplevt makten vara fördelad. I förhållande till den tjänstemannanivå på vilken planeringsprojektet utvecklas, står politikerna i maktnivån över och medborgarna i nivån under.

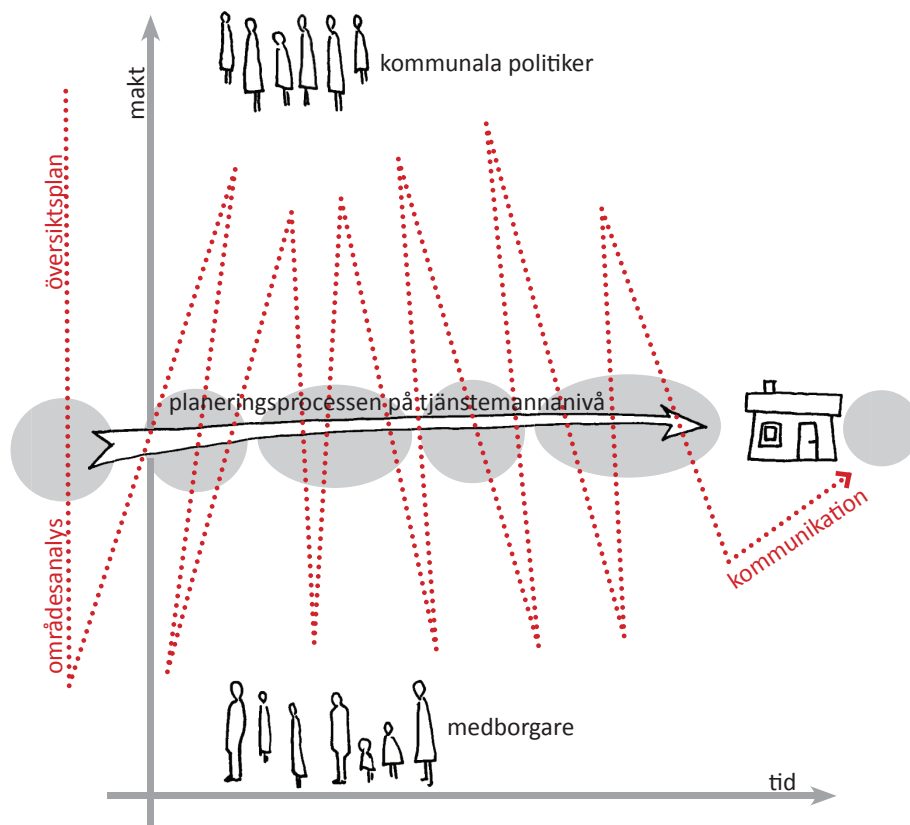
"Kommunen" (tjänstemän) tar emot, förvaltar och tolkar all kommunikation mellan politiker och medborgare och "tjänstemannanivån" upplevs ibland som ett hinder i "det demokratiska samtalet".

11.3 Medborgarna bjuds in i planeringsprocessen vid samråden. Inte i ett kontinuerligt samtal.

11.4 En önskvärd situation skulle vara att den upplevda kommunikationen är kontinuerlig genom alla maktskikt. Tjänstemannanivån i planeringsprocessen upplevs då som ett filter snarare än som ett lock. Samtalet börjar i en öppen dialog mellan politiker och medborgare. Inom planering skulle översiktsplanen respektive områdesanalysen kunna vara arbetsdokument i denna dialog.

Reflektion

Många frågor om hur och varför områdesanalyserna görs har lyfts under arbetets gång. Här följer ett försök att presentera de frågor och den kritik jag själv reflekterat kring. Ibland finns ett svar, men vissa frågor skulle behöva belysas från fler håll.

Vem gör vad?

Organisationsstrukturen kring områdesanalyserna har i Uddevalla dels varit given av EU-projektet MSM, dels bestått av respektive områdes samarbetsförening. Genom projektet MSM var exempelvis strukturen med en befintlig förening som samarbetspartner i arbetet en förutsättning. Projektkoordinator, Stefan Björling, som från projektets sida ansvarade för arbetet med närdemokratiområden var också en given närmaste kontakt och samarbetspartner för mig visavi kommunen.

För att den här metoden och områdesanalysen ska få rätt användningsområde är båda dessa roller nödvändiga; en representativ grupp som kontaktyta i området och en kontaktperson inom den kommunala förvaltningen som kan hjälpa till med att rätt fråga hamnar på rätt bord. Det är dock långtifrån självklart att dessa roller utses som de gjorts inom MSM-projektet.

Hur hittar kommunen de aktörer som verkar i ett område, för att få en så väl sammansatt arbetsgrupp som möjligt att samarbeta med? Var verkligen en befintlig förening det bästa valet? Går det att bestämma sig för att "nu ska vi sätta samman en grupp människor som ska samarbeta med varandra" eller är det något som i viss mån måste växa fram organiskt?

Samarbetsgruppen i området kan som i Uddevallas fall vara en befintlig förening som får nya uppgifter. Något som tydligt framkommit är dock att föreningen behöver ha, eller arbeta fram, en tydligt representativ samverkansroll med representanter från olika delar av områdets befolkning. Bäst är att blanda boende och verksamma, föreningsaktiva och eldsjälar med personer som arbetar i verksamheter som skola, bibliotek eller dylikt inom området. Gruppen måste få förtroende hos de boende och kommunen måste ha förtroende för gruppen som remissinstans och samarbetspartner.

Att gå in i en befintlig förening har därför visat sig vara en bra lösning om föreningen redan fungerar som en samverkansgrupp, som på Bokenäset eller i Dalaberg där gruppen byggts upp först och sedan fått uppgifter som passat gruppens syften och arbetssätt. I andra fall har den befintliga föreningen inte varit redo för uppgiften, hur goda intentionerna än har varit. Det kan därför behövas både tid och ansträngningar för att hitta och svetsa samman en grupp av rätt representanter för området.

Exempel på detta är Lane Ryr där samarbetsföreningen hela tiden stretade med konflikter både i bygden och inom föreningen, som måste lösas eller läggas åt sidan inför varje enskild fråga som diskuterades. Kanske hade man i Lane Ryr behövt mer tid för etablerandet av en samverkansgrupp, snarare än att lita på att en befintlig förening utan vidare kan fungera som en sådan.

I Fredrikstad har man kommit fram till att personkemi, engagemang och nätverk är nycklar för att samverkansgruppen ska fungera som planerat (Rønning m fl, 2003). Här har man byggt samverkansgrupper genom att medvetet handplocka personer i respektive område snarare än att samarbeta med befintliga grupper. Då projektet krävt att dessa samverkansgrupper har representanter från olika samhällsinstanser i varje område (skolan, mark- eller fastighetsägare,

föreningsliv mm) har det, ibland efter ganska långt arbete med uppbyggnad, blivit konstruerade och fungerande grupper. Den enda av samarbetsföreningarna som fungerar riktigt på det sättet i Uddevalla är Navet på Dalaberg och Hovhult, som är just en handplockad samverkansgrupp. De är också en av de samarbetsföreningar som fungerar bäst i Uddevallas närdemokratisering.

Objektivitet och ansvar

En på många sätt mer komplicerad fråga att fundera kring är min egen roll. En metod som kräver en arkitektutbildad doktorand för att fungera är naturligtvis inte särskilt hållbar, så vem gör det arbete jag utfört med analyserna om det inte är jag?

I all forskning där forskaren på ett eller annat sätt deltar blir tolkning och objektivitet något att beakta. Då jag är den som tolkat och sammanställt det insamlade materialet till områdesanalyserna i en skrift, samtidigt som jag utarbetat metoden för insamlandet och sammanställandet behöver jag komma fram till vilken roll analysförfattaren spelar.

Jag har arkitektutbildning och har dessutom speciellt intresserat mig för kommunikation och språk kring arkitektur och samhällsplanering. Alltså har jag som person ganska stor betydelse för innehåll, tolkningar och inte minst språkbruk i områdesanalyserna. Måste man, för att använda Områdesanalys som Deltagandemetod vara arkitektutbildad? Mitt svar är både ja och nej.

Ja – För det syfte angående planeringsunderlag och komplement till översiktsplanen som man i Uddevalla diskuterat i samband med områdesanalyserna har det uttryckts uppskattning för att analysen är en sammanställning av ett spretigt intervju- och berättandematerial, gjord så att den utgår från just planeringsfrågor.

Nej – Man skulle teoretiskt sett ur samma insamlade material kunna skriva en områdesspecifik analys kring exempelvis folkhälsa, kulturgeografiska frågor eller demografi. I det fallet beror det på vem som tolkar materialet. Det skulle kunna ses som en möjlighet och något som gör det empiriska materialet än rikare än vad områdesanalysen visar. Mats Alvesson har skrivit om den kunskap som finns att hämta i ett företags informationsmöten, och formulerar bland annat hur multipla tolkningar borde ge kunskapsmaterialet en bredd och att *"rimligen 'försvinner' en del av tolkningsförmågan när olika teorier skall smältas samman till en referensram"* (Alvesson 1997) Alvessons formulering tolkar jag i samband med mitt arbete med områdesanalyserna, som att det finns mer kunskap än den jag som arkitekt kan utläsa i det insamlade analysmaterialet.

Insamlandet av material har en speciell form i den här metoden. Det handlar om berättande och fritt flödande beskrivningar av områden. Då människor särskilt ombetts att tala fritt snarare än att svara på frågor har materialet blivit rikt, men också mycket brokigt. Jag har lärt mig mycket om respektive område i samtalen med de som bor och verkar där, vare sig de talar om verksamhet, fysisk karaktär eller känslor de förknippar med olika platser.

Det finns mycket kunskapsforskning (se Stenberg, 2004, s 188-203) som på olika sätt tar sig an vilken kunskap som faktiskt utbyts i ett samtal eller mellan berättare och lyssnare, och mycket av den skulle vara intressant att applicera på de timmar av inspelade samtal som samlats in i samband med områdesanalyserna. Jag uppfattar att jag, som utbildad arkitekt och med målet att sammanställa materialet i ett visst format, har tolkat och lyssnat efter en viss sorts kunskap direkt uttalad eller mellan raderna i det insamlade materialet. Vid en presentation av mitt arbete i Uddevalla efter två genomförda analyser frågade en kvinna som arbetar med skolfrågor på kommunal nivå om jag möjligtvis trodde att det fanns annan sorts kunskap i intervjuerna, och det finns

det naturligtvis. Mycket beroende på vem som lyssnar och tolkar, eller vem som ställer den fråga som sätter igång berättelsen (I mitt fall: "Kan du berätta om ditt område?") får ju materialet olika innehåll, och metoden bygger på en etablerad intervjuform där man samlar in berättelser, stories eller narratives (Forester 1999, Czarniawska 2004 m fl).

Trovärdighet

Materialet till respektive områdesanalys finns sparad i digitala ljudfiler med intervjuer och arbetsmötesdiskussioner, i arbetsmötesmaterial och i foton, samt i min arbetsdagbok om man vill följa metodens utveckling. Det gör materialet tillgängligt att överlämna till någon som skulle vilja göra sin egen tolkning.

Men det är i denna tolkning av materialet och sammanställandet i en områdesanalys som metoden kommer att specifikt handla om planering, eller åtminstone att handla om frågor man kan hantera med arkitektoniska verktyg eller metoder för samhällsplanering. Det gör att för att detta ska bli en områdesanalys ska materialet tolkas av någon med kompetens inom arkitektur eller samhällsplanering.

Man poängterar i flera av samarbetsföreningarna att det varit viktigt för trovärdigheten att kommunen tagit in någon utifrån, då det till viss del var just förtroende och delaktighet man ville att metoden skulle bygga upp, och att man skulle haft svårare att samtala med och lita på någon inifrån kommunens organisation. Kanske kan en blandning av min metod och Fredrikstads modell med inhyrda konsulter från arkitekt- och landskapsarkitektbyråer vara en väg att gå om man skulle vilja använda metoden igen? Den som utför analysen samlar in materialet i form av berättelser och medvetet avstår från annat än att sammanställa, sammanföra och tolka de frågor de boende och verksamma själva tar upp.

Kerstin Elias formulering av tolkningsföreträdet, att det man samlar in från deltagande- och dialogprocesser inte får vara öppet för vilken tolkning som helst är också viktigt för trovärdigheten. Om ett planeringsbeslut helt strider mot vad boende och verksamma försökt kommunicera, trots att beslutet lutar sig mot formuleringar från dem i en samrådshandling eller områdesanalys som i exemplet på sid 22, så har man förbrukat mycket av det förtroendekapital deltagandeprocesser har möjlighet att bygga upp. I områdesanalyserna försöker jag använda berättande citat från boende och verksamma för att illustrera varifrån min sammanställning kommer, samt att de bygger på att lägga samman det intervjupersoner och arbetsmötesdeltagare faktiskt har sagt.

Det är samtidigt viktigt att visa att min egen kompetens bidrar till analysen. Att sätta in citaten i rätt sammanhang och att väga de boendes åsikter mot exempelvis omvärldsfrågor och en större kontext ser jag som min huvuduppgift i sammanställandet av analysen.

Projekt/process

En bild jag själv använt för att illustrera min syn på begreppen process respektive projekt är hjulet i figuren nedan:

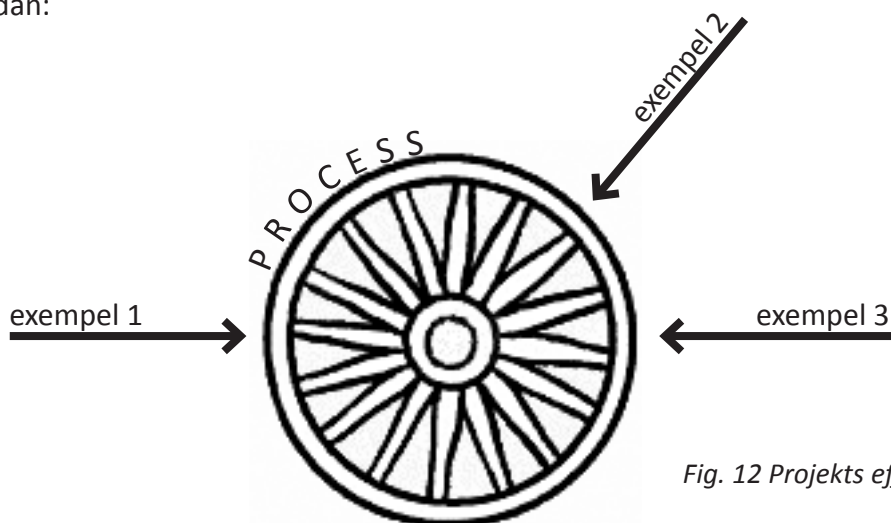

Fig. 12 Projekts effekter i en process

Hjulet representerar den övergripande processen, ramverket inom vilket projekten landar på olika sätt. Vissa projekt går helt i linje med etablerade processer och blir att skjutsa hjulet framåt (Exempel: Kampanj för ökat deltagande i en kommuns samrådsmöten). Andra projekt initieras för att ifrågasätta, motverka processen, kanske för att försöka få processen att ändra riktning (Exempel: Projekt där man provar nya deltagandemetoder i kommunen som går parallellt med samråd, men som eventuellt kommer fram till andra sätt man borde arbeta på.) I sista hand finns projekt som försöker avbryta pågående processer för att göra tvärtom (Exempel: Ett projekt som leder till ökat bilanvändande i en kommun som arbetar med hållbar utveckling). Exempelen ovan är fiktiva, men visar att oavsett syftet med eller resultatet av ett projekt, så finns det alltid processer som dessa projekt står i förhållande till.

Medborgardeltagande i planeringsprocesser har ofta karaktären av just unika pilotprojekt, som i viss mån undersöker möjligheten att få in parallella arbetssätt, metoder och beslutsordningar i den ordinarie processen. Så har också satsningen på närdemokratiområden tillsammans med de övriga arbetssätt som använts inom MSM varit försök, eller test av metoder.

Mötesplats Medborgare är ett treårigt projekt och mycket har handlat om projektets slutdatum, om vad som händer sedan, vems ansvaret är för de olika metoder man använt när de hamnar utanför projektets ramar och liknande. Utan koppling till mer beständiga processer riskerar initiativ och engagemang att avstanna när projektiden är slut.

Om man i Uddevalla hittat bra sätt att arbeta med demokratifrågor och deltagande, utan att komma fram till hur och med vilka resurser dessa nya metoder ska införlivas i kommunens andra arbets-, besluts- och budgetprocesser riskerar satsningen i projektet att bli kontraproduktiv. Malberts diskussion angående Agenda21-arbetet i Tidaholm (Malbert, 1998, s 101-129) eller diskussionen som den ser ut efter dialogprojektet på Södra Älvstranden (Bialecka - Colin mf I, 2006) visar vad som händer om ett förtroendekapital inte förvaltas på rätt sätt.

Nu söker Uddevalla kommun ytterligare projektpengar för en fortsättning där man ska vidareutveckla vissa metoder och skrinlägga andra. Trygghetsvandringar har redan kunnat införlivas i "ordinarie verksamhet" och finns därför inte med i projektets fortsättning, medan medborgarbudget är något man vill prova fler tillämpningar av. Samtidigt öppnar kommunen för att prova ytterligare metoder i den tvååriga fortsättning man söker medel för.

Förtroendekapital

Ett ord jag använt både inom projektet MSM och i samband med andra samarbeten och deltagandeprocesser är förtroendekapital. Med det menar jag att det samarbete man initierar med boende och verksamma kring deras egen miljö är en investering i förtroende, och att detta förtroende kan förvaltas till vinst eller till förlust. För att investeringen ska "löna sig" måste man skapa förtroende till de deltagande, men också från dem. Därför är uppföljning och avslut i dessa processer lika viktiga som hur de inleds.

I början måste man prata om förväntningar. Vad förväntas av de deltagande? Vad förväntar de av sitt deltagande? Man måste öppet prata om förutsättningar, möjligheter och begränsningar. Det här har Uddevalla kommun på många sätt gjort bra i början av MSM-projektet, men också blivit bättre på under resans gång i arbetet med områdesanalyserna.

Projektets avslutning och fortsättning efter projekttidens slut är svårare. När vi började arbetet i Ljungskile, var det en man som vid första mötet undrade "Vad hände med den där 'Medborgardialogen' vi svarade på massa frågor till härom året?" Svaret han fick var att han skulle få ett papper med sammanfattningen av det projektet. "Det här är nåt nytt förstår du, nu tar vi nya tag! Men det bygger ju delvis på det vi fick fram då förstås" (Ej direktciterat. Citat tagna ur anteckningar i arbetsdagboken.) Frågan och svaret tyder på att avslutet hanterades slarvigt i processer där dessa boende varit med tidigare. Jag vet inte hur processernas fortsättning ser ut för de deltagande närdemokratiområdena och deras samarbetsföreningar. Det återstår att studera.

Återkoppling, fortsättning, svar, avslut. Med dålig återkoppling förlorar kommunen förtroende som de är beroende av i nästa process. Det är ett tydligt, väldokumenterat system där förtroende föder förtroende, men där förtroende som inte förvaltas på rätt sätt föder misstro och minskad tillit, inte bara till det enskilda projektet, utan till hela idén om deltagande och engagemang.

Fortsättning

Under hela mitt arbete med metodutveckling och sammanställande av områdesanalyser har jag försökt sortera och dokumentera mitt arbete på ett sätt som ska göra det lätt att gå tillbaka till i en fortsättning där jag inte längre ägnar mig åt aktionsforskning, utan jämför och analyserar mitt material i en större kontext.

I litteraturstudier såväl som i upplevelser under arbetet har jag ibland hittat lösa tanketrådar som skulle vara intressanta att nysta upp, följa eller knyta ihop. Här följer en reflektion kring det material jag redan har, vad jag skulle kunna fortsätta studera utifrån det samt frågor och funderingar som kan vara utgångspunkter för nästa steg i mitt arbete.

Kunskap och livsform

En hel del litteratur kring deltagande behandlar kunskap, utbyte av kunskap och användande av kunskap. Bland annat handlar det då om den lokala kunskap som alla boende och verksamma på en plats bär på. Hur når man den och vad kan den hjälpa en planerare att förstå? Är denna lokala kunskap en viss sorts kunskap? Pratar vi om hur de boende och verksamma faktiskt använder sitt område, eller om hur de uppfattar och tänker om detsamma?

Vad är kunskap? Jag skulle gärna utforska begreppet närmare, då det finns så skilda sorters kunskap som är värdefulla i samhällsplanering.

I samband med det jag kallar lokal kunskap skulle det vara intressant att studera det som Arén och Højrup kallar livsform. (Arén 1994, Højrup 1996). I den skala jag arbetat i Uddevalla, i pendlingsorter på landsbygden och i centralare stadsdelar, har man inte den lokalsamhälleskultur som Arén beskriver i sin bok. Därför undviker jag ordet lokalsamhälle i den här skriften, även om det är ett ord som kanske beskriver kultur som ett närdemokratiområde skulle fungera bra i. Utifrån den förståelse för respektive analysområde jag fått, skulle det vara intressant att väga de lokala förutsättningarna och skillnaderna mot Højrup's livsformsbegrepp.

Här finns mycket litteratur både inom kunskapsforskning och inom fysisk planering som skulle vara intressant att studera vidare. Bland annat finns kritik som säger att uppfattningen om ett område ofta står i relation till och beror av den planeringsdiskurs som omgett området över tid. Exempel på detta kan vara utvecklingsområden som under många år nekats nysatsningar, renoveringar eller nyetableringar i väntan på beslut, översiktsplaner och nya visioner.

Dessutom finns en dimension av planering i olika skalor som är intressant att titta vidare på. Hur förhåller sig de lokala frågorna och den lokala kunskapen till regionala, nationella och globala problem, möjligheter, frågeställningar och utmaningar?

Kapitlet *Theories on Learning* i Jenny Stenbergs avhandling (Stenberg, 2004) ger några första ingångar till att vidare utforska kunskapsbegreppet. Jag har dessutom läst mer kring kommunikation och lärande i samband med Foresters formuleringar kring hur kunskap utbyts i olika former av samtal (Forester, 1999). Jag är medveten om att frågan om kunskap, lärande och kommunikation är långt större än hur den behandlas i den här rapporten, och det är ett tema jag önskar återkomma till i min fortsatta forskning.

Kommunikation

Jag har alltid varit intresserad av kommunikation och information. För mig är de två varianter av att försöka nå förståelse. Antingen försöker endast en part få den andra att förstå – man informerar. Eller så försöker man förstå varandra – man kommunicerar.

Deltagande handlar om kommunikation. Att bara bli informerad är inte att delta.

Det skulle därför vara intressant att få fortsätta studera när och hur kommunikationen fungerar, hur planerade förändringar i fysisk miljö kommuniceras respektive skulle kunna kommuniceras samt förhållandet mellan det instrumentella professionella samtalet kontra det informella, praktiska samtalet kring samhällsplanering. Det finns mycket forskning inom andra fält kring kommunikation, kunskapsutbyte, förståelse och jag skulle vilja hitta applicerbara teorier, som ytterligare skulle kunna förklara eller underlätta kommunikationen i Malberts interspace respektive Stenbergs interplace.

Jag tänker mig även att jag ska kunna göra jämförelser mellan hur vi uppfattar en byggd miljö beskriven i plandokument respektive exempelvis skönlitteratur, med hur vi beskriver miljöer omkring oss. Hur ord kan måla upp bilder av miljöer på olika sätt. Och jag vill fortsätta studera berättandet som kunskapskälla. Hur man som fackman, utbildad planerare eller arkitekt kan hämta in analysmaterial kring en plats från hur boende där beskriver den på olika sätt.

Maktstrukturer

De strukturer som styr, begränsar eller ger förutsättning för deltagande i samhällsplaneringen är ibland lagstadgade – Plan- och Bygglagen –, ibland formellt etablerade inom kommunal planering men utanför eller parallellt med samrådsförfarandet – MSM-projektet, Byapolitikprojektet, Sydlänsprojektet och liknande – eller i vissa fall informella – personliga kontakter på planeringskontoret eller i politiken exempelvis.

I MSM-projektet och i flera liknande projekt har man försökt låta medborgaren, brukaren, den boende (deltagaren) komma närmare makten på olika sätt. Man skulle med samma intentioner om deltagande och inflytande kunna vända på den tanken och försöka låta makten komma närmare medborgaren.

Genom samarbetet med masterstudion Sustainable Development in a Local Context har jag kommit i kontakt med Lerums kommuns visionsarbete och förändringar i kommunala organisationsstrukturer med just hållbar utveckling, medborgarinflytande och demokrati som ledstjärnor.

En möjlig, och trolig, fortsättning på mitt arbete skulle därför vara att dels följa Lerum kommuns arbete och jämföra strukturella skillnader med Uddevallas, och även Fredrikstads, kommunala organisation och maktstruktur. Det skulle kunna ge slutsatser kring var deltagandet kan och bör ske i kommunal samhällsplanering för bästa möjliga resultat i dels planeringsprojekt, dels demokratiarbete och det MSMs projektbeskrivning formulerade som upplevt inflytande.

Dessa maktstrukturer förutsätter att makt är något som man kan inneha, och därmed något man kan sakna, och att man inom strukturen flyttar makten mellan sig i någon sorts förutbestämd ordning genom processen. Makt är i sig ett begrepp som skulle vara intressant att studera i samband med just deltagande i samhällsplanering. Sådana studier har redan genomförts av Jenny Stenberg, men det skulle vara intressant att följa makten i planeringsprocesser med höga ambitioner kring medborgarinflytande och deltagande fram till beslut. Här skulle Kotharis kritik i *Participation – the new tyranny* (Cooke m fl. 2001) vara intressant att följa vidare och jämföra

med problemformuleringsprivilegiet jag diskuterat i den här rapporten. Kanske ger det en annan syn på maktbegreppet i just deltagandeprocesser och kanske leder det till nya begrepp för vad man faktiskt bjuder in boende och verksamma att delta i?

Jag har fått tips om att titta på modeller av makt ritade av Bryson och Crosby, men också av makt inom planering av Jennifer McConville. Ska jag studera den struktur inom vilken man ordnar makten, önskar jag också förstå makten som sådan.

Det skulle också vara intressant att titta på makt i olika skalor och i relation till geografiskt avstånd. Att sätta makt i relation till stadsbygd och landsbygd, centrum och periferi.

LITTERATUR

- Arén, Hans (1994), *Allt är möjligt – planering utifrån lokala livsformer*, Bygghälsöförbundet
- Arnstein, Sherry R. *A Ladder of Citizen Participation*, JAIP, Vol. 35, No. 4, July 1969, (pp. 216-224)
- Alvesson Mats (1997), *Kommunikation, makt och organisation*, Norstedts Juridik, Göteborg
- Bialecka-Colin Ewa, Rehal Saddek, Strömberg Knut (2006) *Dialog Södra Älvstranden, analys av dialogprocessen* (Bilaga till samrådshandling)
- Cooke, Bill & Kothari, Uma (2001), *Participation – the new Tyranny?*, Zed Books, London
- Czerniawska, Barbara (2004), *Narratives in Social Research*, Sage publications, Gateshead, England
- Flyvbjerg, Bent (2001) *Making social science matter - why social inquiry fails and how it can succeed again*,
- Flyvbjerg, Bent (2006) *Five Misunderstandings about Case Study research*, Qualitative Inquiry, Volume 12 Number 2 April, p219-245, Sage Publications
- Forester, John (2001), *The Deliberative Practitioner*, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, Massachusetts
- Forester, John (2009), *Dealing with Differences: Dramas of Mediating Public Disputes*, Oxford University Press, USA
- Granath, Jan-Åke och Rehal, Saddek (2006), *Concepto – en metod och verktyg för dialog och förändring*, Chalmers Arkitektur, Göteborg
- Groat, Linda & Wang, David (2002), *Architectural research Methods*, John Wiley & Sons, New York
- Hart, Roger (1997) *Children's Participation: The Theory And Practice Of Involving Young Citizens In Community Development And Environmental Care*, UNICEF
- Healey, Patsy (1997), *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*, London, Macmillan Press Ltd.
- Højrup, Thomas (2003), *State, Culture and Life-Modes – The Foundations of Life-Mode Analysis*, Ashgate, Wiltshire
- Højrup, Thomas (1996), *Omkring Livsformsanalysens Udvikling*, Museum Tusulanums Förlag, Viborg, Danmark
- Kvale, Steinar (1997), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, (Svend Brinkmann ; översättning), Lund, Studentlitteratur

Laval de, Susanne (1994), *Metoder för utvärdering av nybyggda bostadsområden efter inflyttning*, Bygghälsningsrådet, Stockholm

Mårtensson, Bo och Orrskog, Lars (1986), *Så här vill vi göra! – Arbetsboksmetoden*, Bygghälsningsrådet

Olsson, Sören, Cruse Sondén, Gerd och Ohlander Marianne (1997), *Det lilla grannskapet – Gårdar, trapphus & socialt liv*, Centrum för Byggnadskultur, Chalmers och Göteborgs Universitet, Göteborg

Putnam, Robert D (1993), *Making Democracy Work; Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press

Ranger, Anna och Westerberg, Karin (2004) *Metoder för möten : för ökat deltagande i lokalt förändringsarbete*, Miljöförvaltningen, Malmö Stad

Rønning Anne, von Krogh Lars et. Al (2003) *Evaluering av Ny Lokalsamfunnsorganisering*, Stiftelsen Østfoldforskning, Fredrikstad

Schön, Donald (1983), *The Reflective Practitioner - How professionals think in action*, Temple Smith, London

Svennberg, Mie och Teimouri, Mania (2010), *Barns Rätt Till Staden- om arkitekturpedagogik som demokratisk metod i Göteborg*, Movium, Göteborgs Stad Kultur

Yin, R.K. (2002), *Case Study Research: Design and Methods*, Thousand Oaks, CA, Sage Publications

AVHANDLINGAR

Castell, Pål (2010), *Managing Yards and Togetherness – Living conditions and Social Robustness Through Tenant Involvement in Open Space Management*, Chalmers, Göteborg

Delshammar, Tim (2005), *Kommunal parkverksamhet med brukarmedverkan*, Swedish University of Agricultural Sciences, Uppsala

Falkheden, Lena (1999), *Lokalområdet som strategi för en hållbar stadsutveckling : fallstudier av tre danska exempel*, Chalmers Arkitektur, Göteborg

Fröst, Peter (2004), *Designdialoger i tidiga skeden : arbetssätt och verktyg för kundengagerad arbetsplatsutformning*, Chalmers Arkitektur, Göteborg

Laval, Susanne de (1997), *Planerare och boende i dialog: Metoder för utvärdering*, KTH, Stockholm

Malbert, Björn (1998), *Urban Planning Participation: Linking Practice and Theory*, Chalmers Arkitektur, Göteborg

Stenberg, Jenny (2004), *Planning in Interplace? On Time, Power and Learning in Local Activities Aiming at Social Inclusion and Sustainable Development*, Chalmers Arkitektur, Göteborg

Edén, Michael (1987), *Arkitektur med ekologiska förtecken*, Chalmers Arkitektur, Göteborg

ANDRA TRYCKTA KÄLLOR

Boverket (2002), *Boken om detaljplan och områdesbestämmelser*

Boverket (2006), *Lär Känna Din Ort – metoder att analysera orter och stadsdelar*

Boverket, Stadsmiljöavdelningen (1998), *Vem Bestämmer – Om medborgarinflytande och kommunal planering - erfarenheter från Sydlänsprojektet*

Designdialog för stadsbyggnad, broschyr, SWECO Architects Malmö, 2006

Ljungskile Samhällsförenings Verksamhetsplan (2010)

Medborgarundersökningen - Med SCB:s Nöjd-Region-Index Nöjd-Medborgar-Index Nöjd-Inflytande-Index - Uddevalla kommun Hösten 2008, SCB (2008)

Metodbok (2011), Mötesplats Medborgare, EU, Interreg Sverige-Norge, Uddevalla kommun och Fredrikstads kommune

Projektbeskrivning Mötesplats Medborgare - Fredrikstad kommune, Uddevalla kommun (2008-02-26)

Sosiokulturell Stedsanalyse – veileder, (2007) Norsk institutt for by- og regionsforskning, Norge

SOU 2000:1 (2000) *En uthållig demokrati! - Politik för folkstyrelse på 2000-talet*, Demokratiutredningens betänkande

Stedsanalyse – Veileder (1993), Miljøverndepartementet, Norge

Trygghetsvandring – tankar på vägen och – manual (2010), Tryggare och Mänskligare Göteborg, Boverket och Brå

Trygghetsvandring ur barns perspektiv - Erfarenheter från fyra pilotprojekt • Steg för steg-manual (2011), Kultur i Väst, Uddevalla kommun, Chalmers, Göteborg

Överenskommelsen (2008) – Bilaga 1 till Protokoll 1 vid regeringssammanträde 2008-10-23 Integrations- och jämställdhetsdepartementet IJ2008/2110/UF

Översiktsplan Uddevalla (2002, 2010)

Fördjupad Översiktsplan staden Uddevalla (2000, under bearbetning 2011)

Fördjupad Översiktsplan Ljungskile (2007)

KÄLLOR ONLINE

Hela Sverige Ska Leva
- www.helasveriges.se

Interreg Sverige-Norge
- www.interreg-sverige-norge.com

Regeringskansliet – lista med ”demokratiprojekt – allmänhet”
www.sweden.gov.se/sb/d/5717

Svensk författningssamling (SFS), Plan- och bygglag (2010:900)
- [www.riksdagen.se \(/lagar/ svensk författningssamling/sök:plan- och bygglag\)](http://www.riksdagen.se (/lagar/ svensk författningssamling/sök:plan- och bygglag))

Uddevalla kommuns hemsida
- www.uddevalla.se

Överenskommelsen
- www.overenskommelsen.se

INTERVJUER

Hans Arén, arkitekt och docent, Koster 2010-11-19

Kerstin Elias, urbanist, White Arkitekter (tidigare GöteborgsRegionen) 2011-05-18

Terje Heen och Camilla Eidsvold, MSM-koordinatorer Fredrikstad kommune, 2011-04-05

Emma Persson, arkitekt som genomförde områdesanalys Tureborg, 2011-05-13 och 2011-05-16

Mona Seuranen, stadsplanerare, Krook&Tjäder (tidigare Stadsbyggnadskontoret Göteborg) 2011-03-23

Kontinuerliga samtal med Mania Teimouri ang. trygghetsvandringar med barn och unga

Kontinuerlig kontakt med Stefan Björling, koordinator MSM-projektet och demokratiutvecklare Uddevalla kommun

VIDARE REFERENSER

Här följer litteratur och referenser som mer eller mindre grundligt studerats, som bakgrund till mitt ämne eller för att planera framtida litteraturstudier för att bredda förståelsen av mitt ämne.

Brain, David (2006), *Democracy and Urban Design: The transect as Civic Renewal*, artikel: Places 18.1 s.18.23)

John M. Bryson (2004), *What To Do When Stakeholders Matter: Stakeholder Identification and Analysis Techniques*, artikel: Public Management Review, 6(1) 2004, pp. 21-53

Bryson, J. & Crosby, B. (1992). *Leadership for the Common Good: Tackling Public Problems in a Shared Power World*, Jossey-Bass, San Francisco

Hopkins, Rob (2009), *The Transition Handbook – From oil dependency to local resilience*, Green Books Ltd, Devon

Gillberg, Gunnar och Stenberg, Jenny (2002), *Livsformsanalys och lokalt utvecklingsarbete – en pilotstudie om analysmetodens potential vid studier av socialt kapital, social ekonomi och hållbar utveckling*, Göteborgs Universitet institutionen för Arbetsvetenskap och Chalmers Arkitektur, Göteborg

Johansson, Anna-Karin och Stenbacka, Susanne (2001), *Sex inflyttningsrika bygder – en intervjustudie*, Glesbygdsverket

Listerborn, Carina (2000), *Om rätten att slippa skyddas – En studie av trygghetsskapande och brottsförebyggande projekt och kvinnors rädsla för att röra sig i stadens rum*, Chalmers Arkitektur, Göteborg

McConville, Jennifer R (2010), *Unpacking Sanitation Planning Comparing Theory and Practice*, Chalmers Arkitektur, Göteborg

Morf, Andrea (2006), *Participation and planning in the management of coastal resource conflicts: case studies in West Swedish municipalities*, Göteborgs universitet. Institutionen för globala studier, Göteborg

Nilsson, Susanne (2006), *Medborgardeltagande i den fysiska planeringen – hur kan man få med invandrare i den fysiska planeringen?*, examensarbete i fysisk planering, Blekinge Tekniska Högskola

Svensson, Pauline och Werner, Caroline (2011), *Livet på landet - boende och hållbar utveckling på landsbygden*, examensarbete, Chalmers Arkitektur, Göteborg

Troedsson et al (1999), *En stad är mer än sina hus*, Boverket, Kristianstad

Tunström, Moa (2009), *På spaning efter den goda staden: om konstruktioner av ideal och problem i svensk stadsbyggnadsdiskussion*, kulturgeografi, Örebro Universitet, Örebro

Åhlström, Per (2008), *Beslutskraft – konsten att leda grupper till framgång*, Liber, Malmö

MSMs metodhandbok

Projektet MSM har sammanställt de metoder man provat under projekttiden i en metodbok. Några av metoderna har man valt att arbeta vidare med, andra inte, men de presenteras alla i detta dokument som sammanfattar ett treårigt EU-finansierat kommunalt demokratiprojekt. Så här presenteras områdesanalyserna i metodboken:

OMRÅDESANALYSER

I projektet MSM har parallellt med de närdemokratiområden som etablerats också skrivits områdesanalyser enligt en ny metod. Analyserna och metoden har arbetats fram av Lisa Åhlström, doktorand vid Chalmers Arkitektur som en del av hennes arbete inom medborgardeltagande och planeringsprocesser. Analysmaterialet har tolkats och sammanställts enligt en mall som svarar mot många andra typer av platsanalys, men samarbetet med invånarna i området gör metoden till en sociokulturell dialogbaserad variant som syftar till att bli ett användbart dokument för närdemokratiområdet.

För vem?

Syftet med att genomföra analyserna har varit att i arbetet med, och i användningen av dokumentet förstärka ett områdes identitet och samhörighet bland de boende. Dokumentet blir därmed ett styrdokument som förutom det direkta deltagande som medverkande boende fått, även är ett diskussionsunderlag och levande dokument för framtida diskussioner i respektive område. Alla boendegrupper i närdemokratiområdet har varit representerade i analysen och resultatet är en dokumentation kring varje delområdes historia, nuvarande situation och framtidsmöjligheter. Det handlar om bebyggelse, natur och kultur. Hela arbetet har genomsyrats av hållbarhet som tema och har särskilt inriktat sig på sociala aspekter av begreppet, såsom trygghet och delaktighet. Ett mål har också varit att dels hitta de stora planeringsfrågorna, dels hitta frågor som kan hanteras lokalt och kan drivas av samhällsföreningen på plats.

Hur gjorde vi?

Fem analyser har genomförts i Ljungskile, Bokenäset, Lane-Ryr, Dalaberg/Hovhult och Tureborg. I varje område har en analyskrift presenterats i samband med en mindre posterutställning. Därutöver har även det arbete en masterstudio vid Chalmers Arkitektur (Sustainable Development in a Local Development hösten 2009) presenterade i januari 2010 räknats in i det arbete Chalmers lagt på områdesanalyser.

Områdesanalyserna bygger på ljudinspelningar och material från intervjuer, strukturerade arbetsmöten och möten i respektive område. I varje analys har genomförts mellan nio och fjorton djupintervjuer med boende, samt en till tre workshops med deltagarantal mellan sju och trettio personer. Arbetsmötesmetoderna har valts med tanke på vilka frågor som kommit fram i intervjuer och har varit baserade kring kartor, bilder eller berättelser och diskussion.

Metoden för områdesanalys som arbetats fram kommer också att presenteras mer utförligt i en rapport och ett seminarium för licentiatexamen vid Chalmers Arkitektur under hösten 2011.

Konkreta resultat

Konkreta resultat visar sig i de enkätundersökningar som gjorts i efterhand där kännedomen om platsanalysen mätts. Intresset för områdesanalysen har varit stort och dragit både bra med åhörare som media. Deltagarna säger sig vara nöjda och att de använder sina analyser som styrdokument för framtiden. I vissa fall har synpunkter som lyfts också resulterat i vidare

arbete; t ex har samhällsföreningen i Ljungskile initierat diskussioner om kollektivtrafik och bostadssituationen vid stormöten där politik, tjänstemän och medborgare fördjupat sig i frågorna. Analysmaterialet används också inom den kommunala organisationen i arbetet med planarbeten på Miljö och Stadsbyggnad.

Rekommendationer

Att sammanställa en analys kring ett områdes nuläge utan styrning mot ett specifikt planeringsprojekt har varit givande, men också krävande. Sällan ges utrymme för att involvera medborgare redan i problemformuleringsfasen av planprocessen. Analyserna kan därför ses som ett givande komplement till samrådsförfarande och ÖP.

Man kan fundera vidare kring i vilka olika syften en områdesanalys görs, samt vem som gör den. Avgörande för innehållet är i dessa fall att en arkitekt tolkat och sammanställt det insamlade materialet. Kanske skulle materialet kunna samlas av de boende själva, medan någon med professionell expertis sammanställer i enlighet med uppsatta syften. Så skulle man ytterligare kunna förankra arbetet och materialet hos de boende, och samtidigt öppna för fler möjligheter att nå den lokala kunskap materialet innehåller.

Vidare är representativitet en nyckelfråga. Att analysarbetet kunnat knytas till en befintlig förening har gett arbetet en för området etablerad kontaktyta, och föreningen kan känna att det insamlade materialet är deras.

FAKTARUTA

Antal områdesanalyser: 5 st. Tre är gjorda på landsbygd, två i stadsmiljö. Dessutom genomförde ca 50 internationella studenter vid Chalmers Arkitektur sin masterstudio i Uddevalla. Detta resulterade i ett 30-tal konkreta förslag på hur Uddevalla skall möta framtiden i ett hållbarhetsperspektiv.

Antal deltagare: Drygt 100 medborgare har varit nära delaktiga i processen med de fem områdesanalyserna. Ytterligare ett par hundra har deltagit vid enstaka tillfällen, arbetsmöten, informationstillfällen och utställningar.

